

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 1 (16)

СІЧЕНЬ

1929

За богато жертв.

За богато жертв! — кричуть Філістри на рогах усіх улиць, по каварнях, та павільонів в іреї. Десятки зломаних існувань! — нарікають тітки, вуйки, радники, професори. Не приймуть до гімназій або на університет! — плачуть батьки й матері. Легкочинисти! — обурюються статечні політики, редактори й інші «батьки народу». Знищуть нас матеріально! — змальовують грізні географії пресвітини і економісти.

Всі? Ні. є теж численні впішки. Але крик, плач, нарікання й обурення замітні в цьому таборі, що звик до спокою, що переконаний в цьому, що людє живуть на це тільки, щоб занимати відповідні посади, й що здобутки дістається взаміну за «добре виховання», а не виборюється.

Цей табор — а він доволі численний — роздумує так: ми попали під Польщу. Польща має військо, пілон, о, гроші, а ми-бідні й немічні. Немає проте ніякої пропорції між обома силами. Тому, Українцям ті ба триматись тактики лиса. Зближатись до остаточної цілі (бо хто із Українців не бажавби України!), але так, щоби — Поляки про це нічого не довідлисія. Просто їх зміліти. Прилюдно робити одне, а по тихесеньки друге. Поляки дозволяють нам на організації, дають нам кредити, національне життя розвинеться буйно й пишно, й Поляки не стямляться навіть, як ли їх за чуба візьмемо й Україну збудуємо. Тільки по тихесенько. Словом, не дразнити Поляків, не давати їм аргументів у руки, що ми змагаємо до своєї держави.

Якіа нечувана шкода, що ці наші «тактики» не жили літ тому 250 назад. І Мазепа не скрививби був України, що більше, можеб були вони свою доброю радою помогли Італійцям, Полякам, Тріяндцям і балканським народам. Бо ці сердеги не знали цих повітніх мудроців і — кервалисія. Сотні тисяч клали в офіру волі. Правда, здобули її, але, чи не краще було їм, по рецепту наших мудріців, поступати? Біда тільки, що наші мудрі за пізно вродилися. За пізно? Не так знов дуже, бо якраз в момент, щоб нас навчати. І навчають вони; що всяка революційна акція обезсилює народ, що революційна акція в ниніших обставинах-розвою техніки — до нічого не годиться, що революційна акція потигає за собою величезне число непотрібних жертв.

Спасибі за науку. Добра вона, але не для українських революціонерів. Так само, як не слухали своїх таких самих «пророків» теж революціонери інших народів.

Революційні акції обезсилює народ? Один із великих національних вождів сказав: «Поневолений народ обирають з його надбань не тоді, коли

він робить повстання, але тоді, як гнобитель є переконаний, що поневолений народ не є здібний повстання підняти».

Це істинна. Треба тільки вчитатися в історію, а можна побачити, що народи, які пішли за радою своїх лже — пророків, ставали безтворчою масою, нездібною до нічого, кромі ионення кайданів. Гнобителіж використовували період упадку й зневіри для того, щоб ще душе їх нищити. І тільки революціонери активісти, що їх зроджував вічний закон природи-закон життя й руху — провадили народи до нормального стану й це дійсно нормального, бо нормальність — це не синтез, а боротьба.

І тому українські революціонери будуть боротися без упину, не оглядаючись на жертви, щоби запровадити народ до його мети; а до того часу, щоби примусити ворога не нищити наших надбань не заски а зі страху. Шлях це тяжкий, але одинокий.

Не дамо ради? Техніка? А чи ж не стойть вона до диспозиції й поневоленим? Пропорція сил між обома сторонами була й буде. А чи не безсилою стає техніка супроти абсолютної всілі міліонів визволитись за всяку ціну? Ми кажемо — так! І тому техніка нас не перестрашує й нашого походу до волі не зупиняє.

Алеж стільки жертв! — Молодих, найкращих, найбільше надійних?! А це говорять «батьки народу» мало не при кожному аренгованому зокрема. Жертви ніколи ще не було за богато у нас. Як приведемо в пам'ять ті сотні тисяч жертв у других народів, що ними вони вистелювали шляхи до визволення, то сором нам стане і ніяково. І приходить застанова: надто великими любими дод. хотілиб ми бути, щоби при таких скромних жертвах здобыти найцінніше і найдорожче — державу. Скажете — лягло сто тисяч! Мало! Сотні по тюрмах валиються! Мало! Всього мало, бо на їх кістках і мухах ще не виріс буйний цвіт волі. А воля — це такий давній цвіт, що жадає погною людської крові, людських мук. Вона все спрагнена. І тільки на них вона виростає і пішається розкішним почуванням.

Тому не переконують нас-ні плач матерій над долею дитини, що її суджено жити мученика за ідею. Не переконує нас голос обурення «батьків народу», бо з них промовляє не життєвий досвід, а туга за спокоєм. Не переконує нас змальовуваний вічно брак рівноваги сил, бо ми віримо в сили молодої нації, що зірвалася до лету, до волі.

Ніхто й ніщо не здергить нас на нашому революційному шляхові. Ми йдемо вперед і заликаємо до нас усіх, у кого кров ще кружляє, у кого сердце биться і в кого, кромі самолюбія, живе ще любов винного рода — любов до батьківщини.

1929

Терор як засіб самооборони.

Терор не належав до зброя в руках підпільної організації. Це заразом її остаточний і найсильніший аргумент, коли всі інші вже вичерпані, або, коли, наперед, відомо, що вони будуть безуспішні. Сам характер терористичної боротьби, яка вимагає, з одного боку, проливу крові, з другого, потягає небезпеку, а то й страту, жертвуючого собою члена організації, приневолює організацію брати, за цю зброю, в **крайніх випадках**, та взагалі, до справи терору підходити, як найобережніше. Не диво тому, що справа терору викликувала, в різних підпільних організаціях передвоєнних часів, надзвичайно пристрастні суперечки й то, так відчесно потреби й доцільності терору, як і його впливу на революційний рух, та його моральні основи. Однак, без отгляду на таку, чи іншу теоретичну постановку справи терору, само **життя** приневолювало організації, раз по раз, хапати за цю зброю.

Річ у цьому, що, як довго, ворог буде приминувати **найбільш жорсткі** способи боротьби, як довго не буде придержуватися таки **своїх власних законів**, а буде тонкати **примітивні людські права** й, як довго, не буде можна поваджати його від цього веши **іншими способами**, так довго, є **необхідна** самооборона при помочі терору. Терор, як **засіб самооборони**, має всестороннє оправдання, зокрема, він є етично оправданій. Один із західно-європейських публіцистів пише: «Бувають у житті народів, подібно, як у житті поодиноких людей, положення, що ми **приневолені** діяти в дусі «первісного стану природи», коли тільки, не бажаємо згинути. Це признає навіть сьогоднішнє законодавство, яке дає право **конечної самооборони**. Коли гнет і нищення прав народу переходить граници, тоді, й тут, приходить стан «перевісної прироти». В таких обставинах, виступ поодиноких осіб, у характері mestників за потоптане ногами право, можна повітнати в такому самому змісі, в якому, вже давно, був одобреній — вистріл Вільгельма Телля. Світ заєгди, в подібних випадках, уміє розріжнити, чи мас він до діла із одним голим агтом насильства, чи із актом, що відбиває в собі **настій всього народу**.

Жінка — революціонерка.

В революції кожного народу, відографували й відографують жінки дуже велику роль, хотійби вже завдяки цій обставині, що жінка вміє зберегти на дні своєї істоти це жіноче серце, що надає їй притаманні жрекіні а щому революційному рухові релігійного запалу, фанатизму.

Із цілого ряду жінок-революціонерок, що в них так богата російська революція, варто присвятити увагу Софії Перовській. Вона походила із аристократичного роду, якого предки займали в російській імперії дуже відповідальні пости. Батько Перовської був через довгі роки Петербурзьким генерал-губернатором.

Був це час, коли то західно-європейські течії, головно, в області соціальних проблем, начали широко проникати російський ґрунт. Цілій ряд молодих російських письменників, як Чернишевський, Добролюбов, Михайлів і за кордоном Герцен, начали прояснювати новий рух та промоціювати шляхи соціалізму, що, в 70-ти роках, проявився із великою силою в Росії. Реакція російського правительства для здавлення цього руху,

розгляньмо справу блиże. Ворог, що має свою державу, апарат, гроши, військо і поліцію, здавалось, повинен вести боротьбу із внутрішнім ворогом **законним** способом, отже так, як ще сам собі вказав у законах. Здавалось, що засоби державного ворога не будуть тоді ж із засобами **одиці-садиста** чи **динуна**. Здавалось, що проти-законне насильство ворога має межі, що їх творять **примітивні людські права**. Та воно не завсіди, й не у всіх державах, так буває. Передвоєнна «тюрма народів», «Росія», служить на це неабияким доказом. Післявоєнна «тюрма народів», Польща, є другим таким самим приміром.

Возьмім хочби один факт: поведення із вязнями. Попадає революціонер у тюрму на довший протяг часу. Вже сама ця подія є для людини нещасна: найбільші вигоди, в тюрмі, не заступають найбільш безсталаного вегетування, на волі. Та, що ніяка підпільна організація не протестувала проти цього, що її член попав в тюрму. Та, коли державний ворог, при помочі своїх слуг, не тільки топче всі права, що їх за гарантували арештованому, як **горожанів**, але, коли його поступовання ізуваженням це **наруга над людським достоїнством** й, що більше, коли він перемінюються у звіря, тоді положення цілком міняється. Возьмім Польщу. Незважаючи на це, що ціла державно-поліційна система є цього рода, що віодин Українець не є невинний, чи його кожної хвили, без найменших законних підстав, не замкнуту у тюрму: незважаючи на масові арешти невинних людей, річ небувала в західних державах: незважаючи на це, що, майже зправила, тримається арештованих у слідстві 4-5 разів довше, ніж дозволяє найбільший законний речинець: не зважаючи на односторонність судів і засудів невинних людей, чи не вражас це, що майже не було політичного процесу, де вязні не виборювали собі остаточним своїм засобом, бо **голодівкою, законом** признаних прав?! Таких голодівок було пераз кілька в одному процесі! Державні органи стараються, як найбільше, дошкілити політичним вязням: їх саджається у воякі келії, між найгірше шумовини, а то й венерично хорих, що дозволяється на домашній харч, бачення з ре-

чию, не дається їм проходів, книжок і т. д. Все це діється в судових арештах. Історія польських поліційних арештів представляє наїжахливішу картину середньовіччя: зневага на кожному кроці, побої, що більше тортури найбільш вирафінованими способами — виривання нігтів, вномповування води до жолудка і т. д.; арештованих робиться каліками на ціле життя, а випадки смерті політичних вязнів, по виході із тюрми, зачинають бути на деннім порядку. Що більше, історія ляцьких арештів потує закатування вязнів, на смерть.

Чув хто, щоб яка підпільна організація, у світі, поводилася в цей спосіб із поліційними по-спаками, яких дістала в свої руки й яким **мала можливість відплатити** за подібні звірства? Кілько було тоді крику, в світі, збоку ворогів і збоку своїх людей! Саме **безкарність** таких вчинків, у державному апараті, свідчить, що маемо тут до діла із цілою **системою**, зовсім свідомо, хоч й беззаконно, веденою таки самою державою. І цьому фактові не перечить обставина, що держава нерідко приниє, на довший, чи коротший час, чи в по-одиноких місцях, дотеперішні насильства, бо скільки робить це, то робить **під примусом**.

Тут саме приходимо до важливих висновків. Як довго держава не натрапляє на ніякий **опір**, як довго її звірства стрічаються із **мовчанкою**, так довго насильства, не тільки, не кінчаться, але, навіаки, прибирають, що раз то, більш дікі форми. Недостача опору; мовчанка противника, що доказ його слабості. **Слабість** противника додає тільки **сміливості** державному ворогові, що є тоді невинний повної **безкарності**. Тактика отже принимати удари й не відповідати на них, це **самогубна тактика** й для поодиноких людей і для організації і для народу.

Що може бути опором? В першу чергу — голодівка арештованих, видвигнення справи оборонцями, дальне протест цілої суспільності, розголошення в пресі, друг книжок за кордоном, порушення міжнародних чинників, демонстрації в краю й за кордоном. Часом одно, чи друге помогає, залежності від сили, чи розголосу справи й від дракливості держави на публичну опінію свою й чужу. Однак, часом, не помогає, я це тоді, коли державачується занадто сильно та почуває слабість

Ціхувала її рівнож велика тверезість ума, що давала їй змогу здергувати горячіших товаришів перед надто великою загорілістю.

За ініціативою Перовської, кружок, що досі занимався пропагандою тільки серед студентства, перекинув свою діяльність на робітництво а згодом і на села. Через цілій час своєї діяльності заступала вона погляд, що без притягнення робітництва й селянства не зможе революційний рух належно починати й скріпитися.

Після трьохлітньої пропагандивої діяльності попадає Перовська вперше до тюрми, із групою робітників, чого епільгом був голосний опісля процесу т. зв. 193-ох. За вставленим впливової рідині, звільнюють її за порукою до батьківського дому, де, під наглядом, пробуває через три роки, приневолена здергатися від активістів революційної роботи. Але й тоді не закладає рук. Виучує фельчеславства із думкою використати його, в дальній революційній роботі.

Зимою 1877-го року, розпочався процес 193-ох. Зогляду на це, що засуди, що перед судовою розправою, були видані й затверджені, обви-

ворога. Тоді, звичайно, починаються що гірші репресії: масові арешти, кроваві масакри демонстрантів, збільшенні побої вязнів, безчесення арештованих жінок і т. д., все в цій цілі, щоб репресіями здушити дух опору й протесту.

І саме це є хвиля, коли терор є **необхідний**. Тоді, всякі моральні скрупули заникають. Голоси про «любов близнього», «пролив крові», «гуманізм» стають смішними; аргументи про «шкідливий вплив терору на політичне виховання народу» — безглуздими; докази що «терор ізоляє революційну організацію й засуджує її на невдачу» — обурюючо наївними. І оскільки, **правдива любов близнього** і **правдивий гуманізм** наказують, положити кінець звірствам і жертвам, оскільки, правдива мораль приневолює, припинити наругу над примітивними людськими правами, оскільки, честь поневоленого народу не має бути силогавлена, до останку, революційний дух здавлений в коріні й у ціlosti, тоді, муситься скинути по останній аргумент. Гарні слова щили із вітром. Тепер, черга на свист револьверових куль і бомбові вибухи.

Терор отже, сам в собі, несе моральне оправдання тому, що є він відповідю на насильства ворога. **Терор в цьому розумінні, це не насилиство.** Терор це **сила**, що стає в обороні людських прав, проти безкарного насилиства, що топче їх. Сила, що задержує руку насильника, не є насилиством, а противно **боротьбою із ним**. Тому терор дієє повними своїми змісами тоді, коли належна відміната стріле **кохній** акт насилиства ворога. Належна відміната представників системи насилення й насилиства стане **відстрихаючим примусом** для його наслідника. Тому в **тяжості** терористичної акції лежить здоровий її підвідл. Терористичний акт, це акт **всенародного засуду**. Терорист це один із **суддів**, що жертвуючи собою, для загального добра, во імя закону **«Salus populi suprema lex»** (добро народу є найвищим законом), виступають проти тиранії й вибирають для народу волю.

Не треба доказувати, яке велике значення, мають такі акти терору; вони не тільки, ратують честь нації, не тільки, карають ворога, не тільки, підносять престіж підпільної організації, але й ободрюють революційного духа мас, збільшують енергію їх провідників, підтримують в масах віру в всесиль-

нуваочі відказалися від участі в процесі. Тоді всіх обвинувачених розбито на 17 гуртів, які почерзі мали бути переслухувані в судовій салі. Перовська попадає в перший гурт і її слухають, як першу на судовій розправі. Вона, хоч не мала змоги порозумітися із товаришами відносно дальніої тактики супроти суду, побачивши себе саму в судовій салі, заявила, що не хоче брати в розправі ніякої участі тому, що не бачить, на салі, цих усіх, із якими вона разом обвинувачена й з якими бажає поділяти спільну долю. Її увільняють.

Після цього вона переходить у підпілля, звідки старається організувати втечі, чи відбиття засуджених товаришів. Кількарази спроби не доводять до нічого, чим доволі пригноблена вийздить на засід матері у Крим, де її арештують і висилають адміністративним порядком. В часі дороги, вона втікає і заки рознеслася вістка її втечі, опинюється вона в Петербурзі. Тут, вона, підлій свій час присвячує справі підготовки масового увічнення арештованих товаришів. Підшукують людей охочих до діла, розводять надії над тюрмою, й не зважаючи на небезпеку, їде в Харків, (виді ввезено арештованих), щоб на місці занятися це-

ність ворожої держави, яку потрясають, що їх більше, вони ширять дезорганізацію й паніку, в рядах ворога. Во терор, зправила, звернений проти проправних осіб ворожої держави, проти чільницьких представників системи грабіжі, кривди й насилия, проти них, що найбільше репрезентують цілу її гність. В цьому й усіх терору, бо втарюючи, чи то в провід, чи у важину частину ворожого апарату, доводить до стану стального поденервовання й страху та підкопує самопевність, так ворожих державних верхів, як і низів.

Ми задержалися довше над безправствами ворога, в поступовани із вязнями. Та не лише частина системи національного гнету у Польщі. Вглибно в справу шкільництва, утиску культурних і господарських установ, у справу бальонізації наших земель, подавимся на нищення наших церков, на безкірну самоволю, по наших селах, місцевих каціків та ляцьких жандармів. Польща засудила наш народ на культурну й господарську смерть, обернула іш край у країну страхіть та населенччи у рабів. І коли у відповідь, на грабування наших земель, йшли з димом двори ляцьких поміщиць і маєтки мазурських зайдів, коли рука У. В. О. покарає грабаря українського шкільництва, Собіньского, коли летіли у воздух остої ляцької влади-постерунки жандармерії, коли із караючої руки У. В. О. гинули провокатори (Гук) та ляцькі запоранці (Твердохліб і інші), коли револьверові стріли в бомбі були спрямлені проти голови ляцької держави, при вступленні на українську землю, чи не

був це вияв всенароднього засуду, чи не носить цей засуд у серці кожний Українець?

Безперечно, терор за слабе средство, щоб усунути ворога з наших земель; це вирочім не його завдання. Це зробить повстання й війна: Та терор досить сильний, щоб осягнути ціль самооборони. Не треба приписувати йому більшого значення, ніж він має й може мати; це значення, що він має, оправдує вповні його конечність. Терор, як пінне один із чужинців, «підімас почування людського достоїнства у всіх понижених і поневолених та прочищує атмосферу загальної вимушеної підлегlosti. Кожний терористичний акт, за кожним разом, показує, що не можна здусити в народі стремління до свободи». Політичне значення терору, долами, заключається в цьому, що він витворює стан напруження, непевності й провізорії, усуваючи, цим самим, основи для закріплення ворожої влади, на землі поневоленого народу. Терор підтримує авторитет і силу ворожої держави та скріплює самопевність поневолених мас. Чи збройний опір демонструючих, у листопаді, українських мас, в отвертім бою із поліцією, не піднє їх притисненого достоїнства та не захистав самопевністю ляхів? Маса, доси, діставала, тільки, ударі від ворога; тепер, вона зачала і йому удари наносити. А це факт важкий. Він свідчить, що, щораз то більше, закріплюється переконання що не безсплатно і мовчанку слід протиставляти лихові, а навіки, силу й найбільший опір, та, що там, де зачиняється насильство й де не помогають слова, залишається одноке успішне средство—терор.

Фінляндія.

Фінляндський народ здобув собі всю й незалежність важкими жертвами, через кріаву війну. Візвольна збройна боротьба була одинак тільки остаточним і побідним виявом всіх народу, без якої бувби він ніколи не спромігся на цей здвиг. Цю волю засталив він у твердій школі національно-політичного життя й у безнастанній, повсяк-

справою. Крім дрібної конспіративної роботи, необхідної для переведення піану, вона перебирає на себе все, що діло достарчування увізенім харчів, одягу, книжок і проче. Це все не перешкоджає її вписання рівночасно, під фальшивим пашпортом, на акушерські курси. Все це, як фельчертово, акушерство робить вона із думкою перенестися згадом на село та занятися там революційною роботою.

Переведення справи масового увізення арештованих товірників, незважаючи на її снергію й самопевність, таки не вдалося її здійснити. Організація «Земля і Воля» що посубдяла його, пережила тоді силні потряснення так, що не була в спроможності задуманого дії підномагати.

Зінцем 1878-го року переїздить Червеська до Петербурга, і від цього часу, починається її участ у ціному ряді терористичних актів. Вона бере участь у підготовці півтородного замаху на царя Олександра III. Вона була між іншими душою всіх підготовчих робіт близ підкопу під власні московсько-курські залізниці. Успішний замах на Олександра ІІ-го переведений два 1-го марта 1881-го року, що у великий мір заслуга Червесь-

днівній, через два десятки років, триваючій боротьбі проти займання. Цьому саме, завдячує фінляндський народ зілу свідомість ціли, що дала йому велику моральну силу, необхідну до побуди.

Цікавим є це, що після переходу Фінляндії під експансию російських царів, думка повної незалежності була фінляндському народові чужа. Однак

кої. Вона довідавшися в останній хвилі про це, що цар не буде «переїздити наміченим шляхом», який був революціонерами підмінований, вибрала іншу становище й обсадила його резервою із бомбами. І тільки ції її ініціативі й рішучості завдачали революціонері евої побуді.

І. ув'язнене через тиждень після замаху. Стансула перед судом поважна й ескізна. Не оправдувалася ні хвалилася. Дня 2-ого квітня разом із іншими виконано на ній присуд смерті. Кореспондент «Koelnische Zeitung» писав тоді: Софія Перовська проявляє незвичайну силу духа. І. під час зберегли навіть рожеву краску а її вигляд був важкий без сліду чого-небудь уданого, повний справжньої відваги й самовідречення».

В процесальному листі до своєї матери, якоже між пінними Червеською, ...«Я зовсім не проглядаю своєї долі, стрічаю її зовсім спокійно, бо давно знала, що так станеться. І справді. Дорога Моя Матінко, вона не зовсім така сумна. Я жила так, як мені веліли мої переконання. Проти них іти, я не була в супротиві. Дождаю спокійно цього, що мені грозить...»

◆◆◆◆◆

тільки доти, доки він, з приводу гнету російської політики, не був призваний ступити на шлях самооборони й відтак боротьби. Як далекий був фінляндський народ, в початках співживиття з Росією, він усіяких самостійницьких течій і як мало-вони мали пригожого ґрунту, свідчить хотій би це, що ці течії нутрували, як неозначена мрія, тільки в душах поодиноких фантастів й тут і там виникалися на зверх, що найвище в формі поетичної визи.

Як політична ідея найшли самостійницькі течії свій вислів вперше, публично, в одній французькій часописі в 1880-ому році, в статтях Фінляндія, Вальдемара Бекера, правдивого революціонера із нахилом до вояцького авантюризму. Він служив, не менше й не більше, як у дванадцяті арміях у Європі й Америці та займав навіть дуже високі військові посади. Опісля присвятив він себе всеціло публіцистиці й пропагував за кордоном, у Франції й Італії, ідею незалежної національної фінляндської держави. Здавалося, що Фінляндіці із відчіністю повинні були звертатися до цього земляка із його незмordовану пропаганду для добра батьківщини. На ділі одначе тодішні політичні провідники Фінляндії осуджували, як найрішучіше, діяльність Бекера й визнали її, як небезпечну, та націть як божевільну.

Що воно так було пояснюється цим, що Фінляндія тоді щойно стякала із себе бездіяльне отушення, тож не диво, що максималістична політична концепція Бекера не могла найти відгомону серед ного земляків і не могла найти сприятливого ґрунту з огляду на тодішній стан національної свідомості. Крім цього, ідея Бекера, поза загальним кінечем самостійності й конності їх реалізації, не вказували ніяких конкретних шляхів ні не намічували ніяких конкретних завдань, що мали посодити розвоєві політичні й національної здійсненості чи що мали бути здійснені.

Національна фінляндська думка потребувала дової довгого часу, щоб вбитися в свідомість народу. Почин до цього дали твори поетів і письменників, що втискаючися в широкі маси народу, представляли красу матірньої мови. На перше місце вибивається тут особа поста й письменника Снельманна, що, під впливом ідей Гегеля, обстоював думку дальнішого розвитку національної окремішності, особливо мови. Для державно-правного виховання горожанина мало велике значення вроджене Фінляндіям почуття авторитету й недоторканості та сили основоположних прав і законів; тим виївлюється обставина, що фінляндський народ, ще на порозі своєї повнолітності, не тільки, що був свідомий значення право-державного відношення між народом і владою, але мав також відвагу й енергію протиставитися всяким затяжам на свої права.

Так приміром, коли в часі шведсько-російської війни, після завойовання фінляндії, хотів комендант російської армії видати прокламацію, на підставі якої усі фінляндські старшини, що були

в шведській армії й воювали проти Росії, мали безповоротно вийти із шведських рядів під загрозою конфіскації майна, сивоволосий староста Ольоф Вібелюс зборонявся таку прокламацію проголошувати, підкріплючи своє становище протестом проти наміреного безправства, що сотки родин засуджувало на неминучу голодову смерть. Другий приклад: коли Олександр I, завойовник Фінляндії затвердивши конституцію Фінляндії, таку саму, яку Фінляндія ділила раніше із Швецією, склав присягу на її ненарушеність, чим виявив, що не вважає себе абсолютним володарем а тільки конституцією звязаним великим князем Фінляндії, й опісля, не респектуючи постанов конституції, замість сойму зарядив покликання, на російський зразок, депутатії, як дорадчого органу, стрінувся із рішучим опором Фінляндіців. Щойно після вияснення, що депутатія не утворюється із соймом і вона в чому не нарушує компетенції цього останнього, відбулися вибори, після яких прівідник депутатії, барон Карло Маннергейм склав заяву, що депутатія може, без нарушения постанов конституції, повнити тільки інформативні завдання. Щож знов торкається виконування законодавчих прав, то до цього мусить бути скликаний сойм. Це й сталося.

Й богато, богато є інших подібних прикладів із часів перед конфліктом, із яких видно, що якабудь загроза настула або зазіхань на, конституцією загвартовані закони викликували негайну рішучу протиакцію. Закон, що в поняттю фінляндця є такою, перед чим і сила володаря мусіла гнутися; тільки за згодою цілого народу можна було даний закон ухилити чи змінити. Тамбільше недопустимо була якакубудь затяга проти законів, що забезпечували горожанині свободу й його хоронили.

Це було щось більшого, як звичайне почуття права; це було знання правних напрямів, не таке вправді, що проголошується з університетських катедр, але яке глибоко й сильно було в народі вкорінене тому, що черпало свою животну силу із етичних джерел народу. Воно поширявалося з уст до уст, з хати до хати; воно жило в народніх приповідках і переказах. Кожний — учений, чи урядовець, ремісник чи купець, робітник чи селянин зізнав, що одинокий закон є спільною напрямною так для нього, як і для володаря. І тому цей народ, коли заходила небезпека нарушення, чи непопустимо була якакубудь затяга проти законів, що забезпечували горожанині свободу й його хоронили.

В цьому саме належить шукати першої й засадничої причини далекосяглого конфлікту, що виринув між Фінляндією й російським правителством: він виринув у цій добі, коли до впливу й значення в Росії прийшов звісний прокурор святого синода, Победоносцев та начав переводити в життя свої імперіалістичні затяги оперти на тезі всемогучості російських імператорів і на всеславянській ідеї.

З ізнати.

II.

2. Ложні зізнання.

Що ми розуміємо, під поняттям, ложніз зізнань? Коли арештований заперечує рішуче й без війму все, процо його питают, хочби на це були тверді докази й, хочби це були безсумнівні факти,

тоді, це не є зізнання, а тільки, відмова зізнань і така тактика заперечення не підпадає під категорію ложніх зізнань.

Ложні зізнання є тоді, коли арештований не відмовляє зізнань і взагалі не саботує слідчих, а

противно зізнає, лише при цьому говорить неправду, видумує несогадені речі, щоб доказати невинність, одним словом «кругить». Коли я рим. при ньому найдено адреси, записки й інші компромітуючі речі, коли питаютъ його про знакомих, то він не відмекується їх, а тільки старається доказати, що прим. адреси тримав він із ціллю, яка не має нічого спільнога з революційною працею, що до зв'язків, то пояснює їх случайними умовинами ... О доказує, що вони минули чи є без значення, знов, що до найдених речей, видумує ріжкі історії, яким старається вияснити, чому вони в нього нашлися. Отже арештований «кругить»: бреше й пояснює. Як бачимо ложні зізнання є побудовані на тактиці пояснення.

Тактика пояснення це найзвичайніша й найбільш поширена тактика арештованих. Однак вона, зовсім, або, не завсіди найліпша, протягно, запропонувала **дуже небезпечна** Зясуймо собі, в чому річ: арештований старається перехитрити поліційного й судового слідчого. Коли він має змисл **скорої орієнтації, добру пам'ять і є сам один** арештований, або іншими словами: коли він **вміє** брехати пам'ятає свої брехні й **один** тільки бреше, тоді, це **пому може** (але не мусить) вдатися і тільки в **такому випадкові** така тактика найліпша. Однак

Частіше буває так, що в одній справі (атентат, саботаж, експропріяція і т. д.) арештовано 5, 10, 15 чи більше осіб. В слідстві, питаютъ їх про других арештованих, про інші особи, про найдені речі і т. д. Коли всі, вони, не маючи зв'язку із собою та не знаючи, що інші візнають, зачнуть «крутити», видумувати ріжні історії, одним словом, пояснювати кожний, на свій лад, тоді брехня, дуже скоро, вийде на верх. Значить, вийде зовсім противний ефект, ніж сподівався й **хотів** кожний арештований зокрема і всі вони разом.

Бо щож робить слідчий? Він прецизно сту-
дює і порівнює зізнання всіх арештованих, ви-
ловлює всі брехні та суперечності й з ними ви-
ступає перед дотичними арештованими, при даль-
ших переслуханнях. А тому, що арештований ни-
коли не бажає, щоб його вважали брехуном, а
навпаки, залежить йому на цьому, щоб його зіз-
нання, якими вибілює він вину свою, чи това-
ришів, виглядали правдивими (инакше сидить він
даліше у тюрмі!), те він, раз зачавши пояснювати,
пояснює даліше. З ним пояснюють пінці. І так по-
яснюють тижні, місяці, рік а то й більше. Ці «поясне-
ння» чим даліше, тим більше правдиві, й у кінцевому
ефекті, таки дійсно, пояснюють слідчому суді дотич-
ну справу й вину поодиноких арештованих. Так
кінчиться «перехідгрювання» слідчих.

І нічого тут не поможе, коли один, чи кілька арештованих буде знаменито та, що головне, **однаживо**, «крутити», відпиратися всього, взагалі коли перехитрять слідчих. І «поясненки» **інших** вязнів знівечать всі ці «хитрощі». Треба знати, що часто зізнання **одного** арештованого, хочби не дуже корисні для нього, дають слідчому, або, дуже мало або, й нічого, колиходить про розслідування справи, в яку замішана є більша кількість людей. Зате зізнання **богатьох** арештованих, хочби й дуже «корисні», дають слідчому образ даної справи. Арештований, ніколи, не може бути невинним, чи його зізнання, хочби і найневиннійше, не **дотовнюють** зізнань інших товаришів, або, чи не дає він, одним «невинним» словом, в руки слідчого «кінець нитки», по якій можна дійти до кінця клубка. От, що пише один із російських революціонерів у цій справі: «Я відправся всього, та, що казали б ви

мені робити, коли мені прочитано зізнання 40 людей, звернені проти мене? Я знаю, що вони старалися мені помочи, й навіть, намагалися перебрати на себе мою вину, але щож — усі вони «пояснювали».

Бо сід знати, що арештовані «пояснюючи», не тільки, бажають ратувати себе, але й других. Були вже такі куріози, що люди для ратування інших, так далеко, заганялися у брехнях і «поясненнях», що, в консеквенції, перебирали на себе чужу вину й признавалися до членства організації, до якої зовсім не належали! В одному із передвоєнних російських підпольних часописів, друковано слідуючий лист: «Ми, усі, що знаємо, у подробицях, справу Гольдберга, заявляємо, що, хоч ми постерпіли від зізнань його, все ж ми переконані, що він не складав їх для своєї оборони. Однак цими зізнаннями він не тільки, що не оборонив себе, а навпаки замотав себе більше, ніж інших. Описав він відкликав усі зізнання, що компромітували його товариїв, через що його покарано острицею й послано на 5 літ у Східний Сибр». Так звичайно кінчиться «ратування» своїх співтовариїв!

Часто, чути вневіювання, що виясненням можна помочи, дійсно, невинним людям. Цього аргументу уживає, залюбки, поліція, щоб наклонити арештованих до зізнань. Безперечно, що можна помочи невинним, однак можна, рівночасно, припечати долю **більшої кількості** винних людей. Дійсно, невинна людина не богато тратить: посидить, в найгіршому випадкові, до розправи. А скільки людей під цьому ратується?! Стало треба звертати увагу на відношення величини користі до величини шкоди. Та слід замігти, що таких случаїв є мало. За це були нерідкі випадки, коли дійсно невинні люди, через зізнання товаришів, попадали в тюрму, і навіть були засуджені.

А то як? Зовсім просто. Арештований, для доказання своєї невинності, покликується у слідстві на ряд **свідків**. Цього поліції тільки й треба. Коли арештований, на думку поліції, є небезпечна людина, вона поданих свідків арештує. Не тому, щоб була переконана про їх вину, але із двох причин: по перше, вона не є переконана про їх невинність і тому хоче запобігти їх евентуальній утечі, й по друге, із їх зізнань вона, все таки, часом довідається чось близького про арештованого. Арештовані свідки, щоб ратувати своєго товариша звичайно, начинають із своєго боку плутати справу, «пояснюють» і, кінець кінців, найчастіше «засипують» цього товариша, якого «ратують», а

бували випадки, що й себе, коли перебирали частину вини на себе. Та зізнання свідків, без їх арешту, дають звичайно **матеріал** в некористь арештованого, бо рідко, стрічаємо зізнання, де слідчий не дошукався б суперечностей. Коли прияти, що так воно не є, то одне є певне: покликання маси свідків **продовжує слідство**. Покликання свідків, отже, треба **відложить до розправи** й взагалі справу цю залишити адвокатам. Треба знати, що слідчий суддя, так, чи сяк бере, **наперед**, під увагу докази

ВИНИ, й ісціно потім моменти, що промавляють в користь арештованого. Коли арештований, дійсно, **винний** (про такого ми цілий час говоримо). То пощо, врешті, давати в руки слідчого всі аргументи, не залишивши нічого на розправу?! Слідчий суддя **мав час** всі ці аргументи **знівечити**, містерно уложенім актом обвинувачення.

Це саме відноситься до заподання, хочби правдивого „алібі“. Не треба із ним спішитися. Ліпше посидіти до розправи й — вийти на волю, ніж спішитися щоб зараз вийти на волю і — сидіти

ряд років в тюрмі, або й дістати петлю! Кілько то було випадків (возьмім „алібі“ Атаманчука й Вербицького в процесі о вбивстві Собіньского), де слідчий суддя, за час слідства (в процесі Собіньського - 1 рік) назбирав стільки «доказів», що зовсім правдиве «алібі» отратило свою доказову вартість. Янчики слідчі, просто, тероризували свідків, що мали доказати правдивість «алібі», підкуплювали їх, збивали з пантелику, або, коли це були Українці, арештували їх, робили співучастниками злочину й цим правдивість їх зізнань ставляли в сумнів. Бо, коли людина сама винна, то, як може правдиво свідчити? .

Не диво отже, що, майже, при всіх більших процесах, можна чути: цей, чи другий „засипує“, цей чи другий є „провокатор“. Коли в 90-тих роках, в Росії, по масових арештах «Народної Волі», десятки людей, по 22. місяцях слідства, пішло на Сибір, один із засуджених стрінувшися в Сибірі із співтоваришами, сказав: „Вибачайте, але я вас усіх підозрівав у зраді. Кожного разу, вертаючи із слідства, я, мучився думкою: хто міг видати так майстерно, так основно? Це буде відомо тільки А.; отже він зрадник. Але це — здається, він не знав цього. Отже Б. Цей, чоловік, рішучо не видавби, бо сам себе звинувавби, і т. д. Так перечислював я всіх, аж дійшов до них, що стояли у проводі й були поза всякими підозріннями“. Отже хто провокатор? Ніхто! Лише всі вони «вияснювали» невинність свою і товаришів.

І в кількох процесах У. В. О. чули ми подібні закиди «провокаторства». На ділі, провокаторів не було, але поодинокі арештовані «пояснювали» її проти своєї волі, «сиали» себе й інших, отже робили це саме, що провокатори. Коли ж отже із таким провокатором проти волі, співвязні й організація обходяться потім, як з дійсним провокатором, то це, вповні заслужено!

Приходимо до таких висновків: коли арештовані ще, здалегіть, перед арештом не умовляться, що й як мають зізнавати, тоді тактика пояснення, отже ложні зізнання мають такий самий шкідливий кінець, як правдиві зізнання. На порозуміння, в тюрмі, не можна числити: воно є, або виключене, або, на стільки утруднене, що, заки, воно наступить, арештовані вже вспіють зовсім заплутатися у зізнаннях. Закопавши окончно сам себе й інших, арештований, від цього моменту, живе одинокою надією: на ратунок адвоката. Коли ж й найздібніший адвокат, супроти безнадійної й присеченої справи, покажеться безрадним, тоді арештований, місто до себе, чує жаль до оборонця. Знов, коли він сам є жертвою «пояснень» своїх товаришів, тоді зовсім оправдано чує жаль, а то й ненависть до сівтоваришів, з якими має ділити довгі літа тюрми.

Отже? Коли правдиві зізнання є шкідливі, коли ложні зізнання так небезпечні, може відмова зізнань є користнішою? Про це слідуючим разом.

Відгомін листопадових подій.

1. Спол. Держави Америки.

Листопадові події відбилися хвилюю масових протестів наших заокеанських земляків. Українська преса перенесена телеграмами, комунікатами і інформаціями про листопадові події та їх відгомін на еміграції в Європі й у чужиній пресі; кромі цього звітами з протестаційних віч американських українців і протестаційними телеграмами, що їх висилається до державного секретаря Келлога та амбасадорів різних держав. Протести виносять поодинокі товариства, далінє устроюється окремі віча, вкікци виносяться при нагоді святкування свят 1-ого листопада. Американська (не-українська) преса надає з гі з віч та містить зміст вислалих протестних телеграм. Доси зареєстровано слідуючі протести:

I. Поодинокі товариства: 1. «Обєднання Українських Товариств в Америці», 7. XI. 2. «Укр.-амер. Республіканський Клуб», Нью-Йорк, 8. XI. 3. «Укр. Громадський Клуб», Нью-Йорк, 12. XI. 4. Товариство Ветеранів, Філадельфія, 14. XI. 5. Конференція укр. православної автокефальної церкви, Пітсбург, 15. XI. 6. Зібрання католицьких священиків, Філадельфія, 26. XI. 7. «Провідні», 15. XI. 8. «Укр. амер. Республіканська Федерація», Шікаго, 18. XI. 9. Товариства в Янгстауні, О. 12.

ІІ. Віча: 10. XI. Енбрідж, На.; Гемтремк, Мінн.; 11. XI. Пітсбург; Філадельфія; Вансакет; 14. XI. Ері, Па. 16. XI. Саут Дірфільд, Масс.; 18. XI. Ансонія, Конн.; Бостон; Честер, Па.; Нью-Кенсінгтон; Пітсбург; Cohoes; Вальмінгтон; Міннеаполіс; 25. XI. Бруклін, Н. Й.; Ошава, Он.; Превіденс; Ньюарк; Yonkers, N. Y.; 2. XII. Гемтремк; Детройт; Ньюбернтон, На. Зі всіх віч висилано довині телеграми до Келлога. Кромі цього 29. XI. відбулася в Нью-Йорку демонстрація перед поль-

ським конзулятом, що тривав 2 1/2 год. Українські дівчата несли таблиці з протестними написами, зверненими проти польських звірств та роздавали між прогожих ляльочки.

III. В кількадесят місцевостях Спіл. Держав, яких виказ, ізза недостачі місця, не подаємо, відбулися свята листопадові: кромі парадів за по-ляглих, величавих концертів, збірок на „Босний Фонд“, виношено **протестні резолюції** проти ляцьких варварств.

2. Канада.

Кромі листопадових свят, на яких заразом виношено протестні резолюції, відбулися й окремі віча. Вже 6. XI. окремий комітет, зложений з представників укр. Товариств вислав протест до прем'єра Канади, Кінга. 8. XI. відбулося масове віче у Вінніпегу, яке вислато протестні телеграми до пра- вительства в Оттаві та до Союза Народів. 18. XI. відбулося жіноче віче у Вінніпегу, що вислато окремі телеграми 8. XI. протестували Українці на вічу в Кандіяк, Саск., а 18. XI. в Едмонтон; останнє віче вислато телеграми до прем'єра Кінга, пред-ставника Канади при Союзі Народів, Дандрона, прем'єра В. Британії та Союза Народів.

3. Литва.

I. Віча і протести. В численних місцевостях відбулися масові віча та ріжні литовські товариства й організацій винесли збірні протести проти лицьких варварств. Так при м. 14. XI. відбулося віче в литовському університеті; тогож дня численні студентські організації і професорський корпус при Аграрній Академії винесли протестні резолюції. 16. XI. відбулося зібрання студентів літовського університету й членів Союза Освободження Вільна. окремі протести винесли: Управа земних і водних доріг, Стрілецький Відділ «Пагірю». Крім цього протестували ріжні литовські товариства і

слідуючих місцевостях: Naumiestis (19. XI); 18. XI. Mariampolis, Kalvarija, Mažeikiai, Ezerenai; 13. XI. Joniškis, Skapiškis, Aleksotas (Kaunas) ('5. XI. Jonava (14. XI.) Kupiškis i t. d.

II. Преса. Звіти з віч, протести, знімки з львівських подій, статті і т. д. містили слідуючі часописи: "Sutemos" (з дн. 12, 15, 17, 19, 21 листопада), "Mūsų Rytas" (9), "Lietuvos Aidas" (з 5, 6, 13, 15, 16, 21), "Lietuvos Žinios" (13), "Trimitas" (ч. 45, 46, 47, 48), "Эхо" (13, 18, 20).

Посмертна згадка.

Дня 20-го листопада ц. р. лягла ще одна жертва ляцького насилля в могилу. В рідному селі, Вікторівці, супровожали бл. п. **Андрія Оленського** товариші у останнє та працювали вдалеку дорогу.

Не судилося йому пережити та переболіти страхіть, що після трагічного зриву, навістили нашу Батьківщину. Ще як молодий хлопчина бере активну участь, із крісом у руці, у Великому Ділі. Опісля стає в ряди У. В. О. щоб, у підпілі, дальнє вести боротьбу проти наїздників. Понадає в тюрму й після відомого процесу 12-гох карається, через три роки, в ляцькій тюрмі. Невинноюмі умові

вии тюремного життя підривають і без того виснажене тло. Не видеркує звірських знущань та западає важко на здоровлю так, що виходить на волю фізично зломаний і дня 17-ого листопада ц. р. розстається із світом.

Не довелося йому дожити цього Великого Дня, в якому воскресне Велика Українська Держава від Синя по Кавказ. Умер однак із цею істотною вірою, що день цей недалекий, коли честники кріваво відплатять гнобителям, а на кінцях мучеників герой повстане Незалежна Соборна Українська Держава.

Оповістка.

На пресовий фонд «СУРМИ» за посередництвом п. **Андрія Патри** з Hamtramck. дол. 5.—Павло Крушельницький: дол. 2. — Юстина Гарішна: по дол. 1. — Петро Войтович, Андрій Патра, Іван Апдружко, Дмитро Марчинюк, П. Голуб, Михайло Соснівський, Г. Кравчинин, Данило Войтишин, Г. Бурак, Данило Вавриків, Г. Герман, Панько Апдружків, М. Костюк, М. Войтишин, І. Іванчук, Степан Шумяк, Г. Шаловицький, І. Криклю, А. Радовський, О. Шігда, І. Мудра, Н. Н., Станісан Погод: дол.—50 А. Качмарський. Разом **30.50 дол.**

Всім жертвам складаємо ширу подяку.

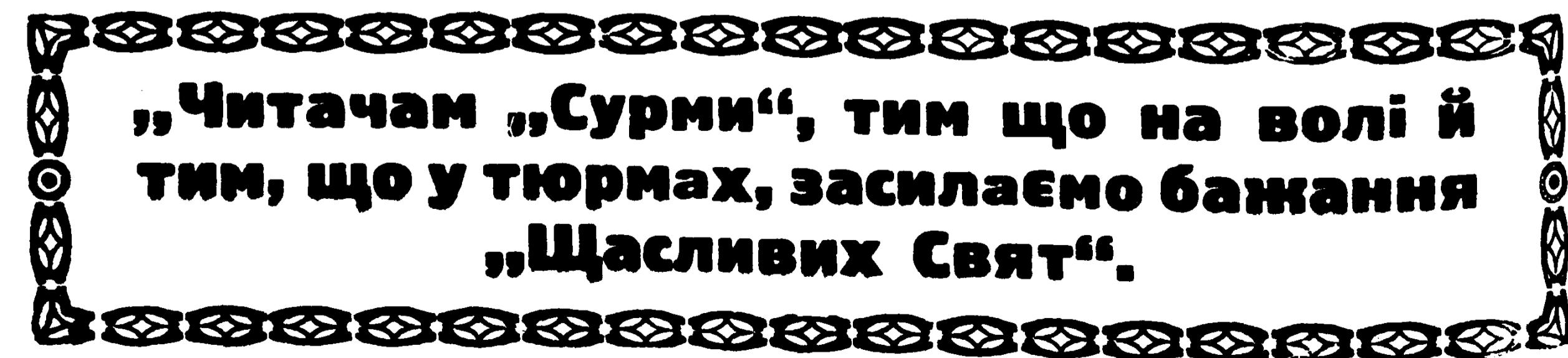
На У. В. О. прислали: «Комітет Оборони Українських Політичних Вязнів» у Вінниці 500—(п'ятсот) amer. дол.; «Обєднання Українських Організацій в Америці» ам. дол. 335.—(триста трийцять п'ять), в тому дол. 35—на «СУРМИ»; «Український Союз в Бразилії» Порто Уніо 510 мільйов і 600 реєсів.

Жертвам вислано окремі письменні подяки.

Лист з Америки.

Дорогі члени У. В. О. та її Заряд!

Посилаю Вам дол. 30.50, зібраних на дорогий часопис «СУРМА» і заразом прошу вислати Вам часопис, жертвам, яких список заличу. Маю надію, що вдастся мені ще більше зібрати на це ціль. Було добре, якби Ви ще більше поширили часопис в Америці. Досі я сам не читав «СУРМИ», тільки завдяки п. Заблоцькому вдалося мені її дістати. Яко щирій син Українського Народу стараюся допомогти У.В.О. в роботі після моїх сил.

Видає пропагандивний Відділ Української Військової Організації
Редакційна Колегія.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!

Ховайте „СУРМУ“ перед ляхами, бо це нелегальний орган!

Ціну 30 сот.
Просить сіла дати в краю на
„Політичних Вязнів“

ч. 2-3 (17-18)

ЛЮТЕНЬ — БЕРЕЗЕНЬ

1929

Під увагу українській заокеанській еміграції

Попри всі питання технічного порядку, що ними кожна організація мусить клопотатися, займає чи не перше місце питання гроша. Кожна організація, що хоче успішно працювати, не може попищити цеї справи на боці; навпаки мусить не мало енергії зуміти на справу грошевого забезпечення, коли не хоче, щоб її почини пішли на марне. Різні організації всіляко радять собі, в залежності від своєї характеристики, роду діяльності та умов праці. Слід однак заважити, що не це все, що можливе до переведення в легальній організації, якої діяльність не подибує, з боку існуючої чужої влади, на які перепони, можна перевести в підпольній організації, що її діяльність направлена на шкоду земаніципаційської держави.

Вже, в минулому, різні підпольні організації припідумувалися над способами придбання необхідних коштів та в цій ділянці перевели вони ріжні спроби, з bogatishvili підпольне життя деякими досвідами. I так ірландська організація шінфайнери в переживала неодну важку хвилю, заприводу недостачі відповідних грошевих засобів, та пробувала різних можливостей для їх здобуття, почавши від експропріації, оперта о чужу поміч та на допомозі власного таки громадянства, зокрема, заокеанської ірландської еміграції скінчивши. Це саме можна сказати що про польську боеву організацію із цим хиба додатком, що вона мала кращі сприятливі умови в Росії й успіла здобути цілком експропріації більші суми; забезпечивши себе так, на довині час, вона змогла повести відповідно поставлену, освідомлюючу, визвольницьку пропаганду, а розбудивши, в ширших шарах народу, живий інтерес для визвольної боротьби, приготовила тим самим пригожий ґрунт для ведення допомогової акції, серед власного громадянства.

Не від речі буде, задержатися над поодинокими можливостями здобуття грошей через організацію, що в основу її діяльності лягло визволення, шляхом революції. На перше місце висувається тут можливість експропріації, найбільше, мабуть, приемлива для такої організації з цього приводу, що усамотінене та унезалежнє її від різних громадських настроїв і дозволяє її, без уваги на т. зв. публичну опінію, переводити послідовно свої завдання та не встравати в разпрю поодиноких громадських угруповань. Зуваги однак на це, що шлях експропріації, особливо, під теперішню пору удосконалених технічних винаходів та звязаного із цим риска, вимагає надзвичайно добре вишколених виконавців і довгої та основної підготовки, полученої із немалими грошевими втратами, як рівно ж нерідко, її жертв у людях, то не завсіди, таким шляхом придбані користі, мо-

жуть оправдати ці вклади. Коли до цього добавити що експропріації поглочують енергію, потрібну до ведення основоположної діяльності, та, що, при невідповіднім підборі людей, можуть поселяти розвиткові бандитизму, як це, впрочім, мало місце в російських і польських організаціях, то ясно стає, що цей шлях добування грошей є незвичайно важкий та може у вислідах, потягнати за собою необчислімі моральні й фізичні втрати.

Другим засобом є чужа поміч, зокрема таких держав, що в їх інтересі лежить поборювання спільногого ворога; вони поселяють діяльності даної організації, бо цим самим підривають сили свого ворога. Хоч цей шлях може бути, навіть дуже приємливий, бо забезпечує революційній організації ведення систематичної діяльності, то одначе тоді тільки, коли ця поміч є дана без усяких зобовязань. Зправила однак, чужостороння поміч накладає ряд менших або більших зобовязань, що, деколи, перехрещуються із істотними завданнями організації й гальмують навіть її розвиток. Рівно ж, беручи під увагу, що чужа держава, незавсіди добре, гизається у відносинах поневоленого народу, буває й таке, що вона поселяє акції різних авантюристів, що, ради наживи, можуть використовувати чужу поміч та компромітувати ідеїй революційний рух. Вкінці, не слід забувати, що чужа поміч відбивається, подекуди, дуже некорисно на членах революційної організації, особливо, в площині їх творчої ініціативи й може, згодом, впливати на створення компромісового, опортуністичного нахилу.

Бачимо, що цей, на око легкий, спосіб накопичений неменшими небезпеками для підпольної організації. Тому, коли вона хоче себе охоронити перед ними, мусить шукати чотірнадцяти оперта деінде, саме, в своєму власному народі; тільки таким робом, зможе вона підготовити трівку, здорову основу для своєї діяльності та зберегти свою прямолінійність.

Що воно так є, доказує це історія визвольної боротьби Ірландії, яка ніколи не була увінчана успіхами, якщо ірландський народ, зокрема, американська ірландська еміграція не була зрозуміла ваги справи визволення й не взялася за діло всесторонньої допомоги. Ця допомога йшла не тільки в напрямку придбання відповідних коштів, але й підготовки кадрів своїх сил до революційної роботи. В цій цілі повстало був в Америці й Канаді окремий комітет, що взяв на себе обовязок постачати організацію шінфайнери, в краю; всіми необхідними средствами. За його почином, наладнано збиркову акцію, уладжувано вистави, базари, пікніки то що, із яких чистий дохід ішов на цілі виз-

вольної боротьби. Як пе Ірландці вміли гаразд поставити, свічить хотяйби це, що в 1864-ому році, базар, влаштований у Шанхай, збогатив касу організації на суму 50 тисяч дол. а протягом перших років, успіла Америка й Канада з брати піменше, як пів мільона доларів. Крім цього, ірландська еміграція, на окремо уладжуваних курсах, вишколювала боєвиків та дбала за підготовку вищколених у військовому ділі жовнірів і старшин, дія моменту остаточної збройної розправи. Цих останніх пропонувало в американській армії так, що протягом недовгого часу, нараховувало в американській армії біля 14 тисяч ірландців. Крім цього, творено окремі відділи, які згодом зросли до 80 тисяч зареєстрованих членів; їх обов'язком було, кожного місяця, вплачувати членські вкладки по 50 центів, пайменше. Тож не диво, що визвольний ірландський рух, чуючи за собою моральну й матеріальну підпору, постійно кріпив і був цим непримиримим чинником, що ставив чоло ворожому насильству, паралізуючи всякі угодові затії та промощуючи шлях до побідного визволення.

Як же справа виглядає в нас? Як знаємо, Українська Військова Організація повстало, щоб протистояти ворожому наїздові, на недовгий час, саме, до хвили окончального й корпенного — по запевненню тодішнього політичного центру — впріщення долі західно-українських земель. Та вона побачила, що під час заходів й пактування, як теж і «фаєрверк» недоцільні та, що про судьбу далого народу, всупереч гонощеним вільномисливим вільсонівським кіпчам, рішає й рішатиме інтерес або кулак. У. В. О. тоді зрозуміла, що вона мусить вступити на шлях затяжної боротьби, якої завершення має бути збройний чин а його впливом визволення українського народу. В парі із цим, став перед нею настригливе питання роздобуття відповідних грошевих засобів, що уможливлює, від імпровізації перейти до систематичної, пляномірної роботи, яка не обмежувалася на одній займанщині а обхоплювалаб цілість українських земель.

Щоб роздобути відповідні гроші для цієї цілі, в краю від власного громадянства, не могло — поза невеликою допомогою — бути й мови, хотяйби з огляду на велику нужду, що пемолосерно доскулювала паномуна народові, після всяких наїздів. Значить треба було здобувати необхідні средства, таки, на ворогові, отже, відбирати від нього хоч частину

циого, що він, повсякчасно, грабить із українського населення. На цей шлях була У. В. О. приневолена вступити та не зірвала в цілості з ним до сьогодня, незважаючи на це, що він загальто не увінчався сподіваннями успіхами, а змінне щастя, на якому він залежав, принесло вже кілька разів дімлючі моральні й навіть матеріальні втрати, що більше, жертв в людях. До цього способу сягає У. В. О. в крайніх випадках, приневолена коечністю, а тому експропріації не можуть у майбутньому являтися головним засобом здобування необхідних коштів, що більше, сільба його взагалі закінчиться.

Відносно чужої помочі, то до уваг, поданих на початку, можна хіба добавити, що У. В. О. дійшла до цієї істини, що всяка робота, зокрема, революційна, яка спирається тільки й виключно на чужу поміч, не має її не може мати під час виглядів на успіхи. Коли сорокмільйонний народ не може, або й не хоче піддержати вільного руху, то або він не є народом здібним сам собою правити, або йому під ворожим чоботом добре й піякої волі йому не треба. Так вони, однак, на ділі, у нас не є. Бажання волі, вже досить глибоко, проникнуло в наш народ; недостає йому тільки організованості та відповідного проводу. Та до цього також, стараються недопустити наїздники на наших землях, бачучи в цьому засторонку своєї влади й спли. Коли ще добавити ѹ небезпеку, на яку наражається населення на місцях, з боку займанницької влади, за піддержку революційної організації, то тоді зрозумілім стають ці не відрадні умови, серед яких ловиться У. В. О. продовжувати свою діяльність.

В такому положенні можна найти вихід тільки тоді, коли українська заокеанська еміграція, користуючись із сприятливими умовами, серед яких вони живе, візьметися за діло постійної, всесторонньої піддержки вільного руху, зосередженого в У. В. О., яка на протязі майже дев'яти років, працює або більшій активності, не зважаючи на ріжкі перепони й бурі, що перевалювалися над нею, виявляла певні цінності й зуміла відкрити всі зазіхання ворогів та твердо стояти на занятих раз позиціях. Це, саме, дає ѹ моральне право вважати себе носієм національного, революційного, вільного руху й завоювати український народ, зокрема, українську заокеанську еміграцію до несения її помочі при переведенні цих завдань, що вона їх взяла на себе, в свідомості нелегкої відпові-

Як польські боєвники вбили шефа царської жандармерії.

Коли ми часто згадуємо про акцію польських боєвників, то не робимо цього, щоб їх велічати. Польська конспірація користувалася революційним досвідом других народів і примінювала його до своєго ґрунту. А тому акти польського терору подаємо до відома з метою, щоб можна порівнювати наш рух з польським революційним рухом і також, як доказуємо, що тільки боротьба веде до наміченої цілі.

Найбільша натуга революційного руху в Польщі й у парі з цим цілого ряду терористичних актів припадає на рік 1906. Не було майже дня, в якому не згинувши московський агент, жандарм або достойник. Боротьба ставала безоглядною.

В курдійній оселі Отвоцьк жило богато ріжних достойників царського уряду, що мали там свою гарні віллі мешкали будь стало, будь хвиливо.

Доїздив туди щоденno, до своєї рідні, також генерал Марографський, шеф царської жандармерії,

права рука генерал-губернатора Скальона. Він був для Поляків більш небезпечним, ніж сам губернатор. Знав лічно богато свідомих Поляків, і знакомства ці використовував для цілей своєго уряду. Знав дуже добре польську психіку і був разом непримиримим ворогом Польщі. Говорено, що більшість смертних присудів залежала від нього. «Розвязання польського питання» дастися осягнути лише при допомозі шибениць», — було основою його поглядів і залежень.

Ясним отже було й зрозумілим, що такого небезпечного противника мусіла П. П. С. скоро позбутися. Думка про замах на генерала зродилася в кругах отвоцького місцевого комітету. І коли случайні приїхала з Варшави до Отвоцька одна із польських революціонерок, на контролю гуртка, тоді повідомлено ѹ про можливість замаху. По якому часі виїхав в цій справі до Варшави Ян Кшеславський, зайшов до відпозичальні книжок, що була тоді хвилевим звязковим бюром і там довідався, що проект замаху централя в засаді затвердила ѹ що незадовго приїде в цій справі до

дальності та за які заступитися в її святим обов'язком.

При цьому треба ствердити, що У. В. О. щойно, в послідніх часах, звернулася була за піддержкою «о заокеанських братів» і треба признасти, що, незважаючи на всякі затії киринінків, українська заокеанська еміграція розвине, як слід, діло постійної всесторонньої підтримки для У. В. О. та дасть ѹ змогу поширити діяльність і продовжувати вільного боротьбу до побідного кінця.

Терор як засіб агітації.

Значення терору, як засобу агітації, є не менше від цього значення, що його має терор, як засіб самооборони попевленого народу. Бо коли в останньому випадкові ходить о це щоб покарати наспільнка за його безправства й відстрашити перед ними інших, то в першому ходить о це, щоб звернути увагу всіх, без огляду на те, чи це хто хоче, чи ні. Треба чиститися з цим, що не кожна людина має потребу й охоту інтересуватися всіми справами своєго народу, подібно, як не кожного інтересують відносини в чужому народі. Не кожний рівно ж хоче читати пропагандивну літературу й не кожний її дістає в руки. З другого боку, не кожного переконує словна пропаганда. Зате вістка про цей, чи інший атеїстичний докладкою обігає світ, звертає на себе увагу ѹ цих, кому вона приємна, ѹ цих, кому вона непримінна, викликає заинтересовання причинами й загальним тлом атеїсту, викликає ріжкі пояснення та приневолює кожного до роблення відповідних заключень.

Терор, як засіб агітації, має троякі впливи: 1. на власну суспільність 2. на суспільність ворога, проти якого він звернений та 3. на світову опінію. Розглянемо кожну справу, зокрема.

Вплив терористичних вчинків на власну суспільність полягає на цьому, що вони ліпше, ніж найкраща пропагандивна література, будуть найбільш сонячі і байдужі членів власного народу, вони підривають віру у всесильність ворога, ободрюють упавших духом та найбільшим скептиків дають віру в себе й у свій народ. Коли передові борці йдуть добровільно на смерть за спільну справу, то це примушує слабих духом стидатися за свою бездіяльність; в них будиться бажання не ставати позаду, а жертвувати свої спли для ідеї. Для якої інші кладуть голови. Терористичні вчинки загрівають до чипу, зовуть до боротьби та запалюють серця кращих людей. Терористичні вчинки, викликуючи загальні міркування й балашки, примушують широкі народи маси політично думати.

Отвоцька «Станіслав» (тел. посол Т. Арцішевські).

«Станіслав» був дуже гарним боєвником і його призначення до цієї акції було щасливим вібором. Він скоро приїхав і зажадав одної, солідної і цевної людини для звязку. Кшеславський призначив йому маляра П. Засадою конспірації було, щоб про намічену акцію знати як найменше льдей; місцеві члени вели підготовку, але не знали майже ніколи, що за нею послідує.

Маляр наперед дістав приказ зірвати зносили з прочими членами П. П. С. Очіщено також усі квартири з «бібули» і матеріалів, бо по вчинку треба була сподіватися трусів і арештів. Щойно потім приїшла на чергу розвідка. Вона виказала, що генерал їде все повозкою в товаристві одного жандарма; а ~~всіх~~ пішли відповаждіє повозку аж до віллі. З генералом, звичайно, йдуть з двірця жінка й двоє дітей. Кромі цього розвідка виказала, що генерал не приїжджає стало о одній годині, що відлю бережуть собаки, які можуть передвчасно зрадити боєвиків, а вкінці, що на двірці є повно шпигунів. Треба було вибрати догідне місце. Його

вказано на десять мінут ходу від двірця, біля корчми Бученка, яка дуже добре надавалася на обсерваторійний пункт. Тут було рівно ж вигідніше тому, що при відворті боєвики могли «зліквідуватися» без свідків, бо в напрямі утечі терен не був забудований.

Замах назначено на день 2. серпня 1906. р. попод. До Варшави вїхав «Станіслав», щоб відтак повернутися з генералом тим самим поїздом і дати знак очікувачам на двірці боєвикам. До виконання замаху пріїхала з Варшави одна пітка. «Станіслав» вертав поїздом у першому вагоні а генерал у власному, на кінці поїзду. Доїзджаючи до стації, «Станіслав» дав хусточкою знак, що генерал їде; боєвики пішли чим скоріше на призначене місце. На це було доволі часу. Коли повозка опинилася коло корчми, скочили боєвики і засипали генерала стрілами з бравнінгів. Генерал зірвався зі сиджена, випав з повозки та покількох секундах сконав.

Все це так перелякало ескортувачів жандармів, що вони розбіглися, без одного стрілу. Боєвики побачивши, що генерал не жив, розпочали відво-

Часто, один терористичний акт може скорше перемінити погляди тисячів людей на суть і цілі революційної діяльності, як засобу, для заскання волі поневоленому народові, ніж місяці й роки словної пропаганди, щіж грубі томи пропагандивної літератури. Тому не дивно, що терористичні вчинки підносять революційного духа мас. Вони з одного боку, очищуючи атмосферу від загрози, примпрепня з ворогом, та вказуючи, що тільки боротьбою можна добитися кращого завтра, усувають ґрунт для розвитку «хрунівства» та «угодовства». З другого боку, вони скріплюють діяльність усіх протиугодових груп і організацій та піддержують настрій хиткpx.

Агітаційний вплив терору затримує і ворожу суспільність. Ця обставина є куди важнішою, ніж могло здаватися на перший погляд. Не треба доказувати, що кожний чин, в якому мають взяти участь ширші маси населення мусить бути підготований, не тільки технічно, але наперед психологочно. Без такої підготовки неможлива ніяка революція, ніяке повстання, ніякий народний здвиг. Ніякий народ не може здобути незалежності, коли він не хоче бути незалежним, коли він не вважає свого гнобителя за ворога своєї незалежності, коли він не чує непоборимої потреби відділитися від свого ворога. Тільки цей народ, що вже є психологочно відділений від свого ворога, може хопити за зброю й відділитися в окрему державу. В цьому лежить завдання революційної пропаганди незалежності й збройної боротьби, пропаганди веденої словом й чином. В цьому й завдання терору, як засобу агітації. Не диво, що революціонери з такою завзятістю поборюють пропаганду угодаств і співжиття з ворогом, уживаючи при цьому й терору, бо вона взагалі унеможлилює визвольні змагання та їх підготовку.

Однак справа на власній суспільності не обмежується; треба, ради усіх справи, поширити її й на ворожу суспільність. Яка ціль цього й якщо робити? Не треба зазначувати, що словна пропаганда революційної організації не доходить до ворожої суспільності. Що більше, ворог веде свою пропаганду. Возьмім за приклад Польщу. Ляхи, на всі лади, переконують самих себе у цьому, що на «кресах» живе спокойний рускі людек», який хоче жити тільки з Польщею; що цей «людек» це властиво ріжні польські племена й тому землю, що замешкує цей «людек» називають «Малополь-

пот у, переступлювала ім перед тим, напрямі. Вони спокійно віддалювалися від місця замаху. Вчасі відвороту мали вони одну немаялу пригоду. Оден із них, хорий на легені (Зелінський) «Брашек», улав знесилений і просив, щоб, ради удачного відвороту, його застрілпли. Однаке товариші взяли його на руки та занесли до недалекого фільварку.

Власник дідич, побачивши їх уоружених, співав хто вони.

—була відповідь.
Дідич розумів, що не вільно виступати супроти тих, які взяли на себе весь тягар боротьби з —
паратом. Дав коні й сина, як погонича, і Зелінський та босвики були вратовані

Прямували до стації Дуби Великі, де незамітно й щасливо дістались до поїзду та приїхали до Варшави. Тут показалася нова трудність: як перейти двірець? Олинцем зле, бо могли бути ревізії, а бравнінги були доказом вини; у Варшаві вже знали про замах і кругом крутилися козацькі патру

щею». По їх запевненням ніякого українського народу в Польщі немає, а Українці це «кучка інтелігенції» «вархоли» й «гайдамаки», що дістають австрійські й німецькі гроші на це, щоб ширити неспокої, яких населення «Малопольщі» собі не бажає і т. д. Так переконують ляхи самих себе, своїх дітей, селян, робітників, інтелігенцію, політиків; в Галичині, в Королістві, в Познані, на Шлеську, на Поморю; в хаті, у школі, у війську, на університеті, з прошовідниці, в часописах, в літературі, з соціальної трибуни. Завсіди й всюди. А який наслідок цього? Такий, що у всіх верствах і у всіх поколіннях впоюється почуття власности на українські землі й з цим почуттям, обовязну боронити їх перед зазіханням ворогів.

Який же вхід? Такий, що треба переконати цілу ворожу суспільність, що там, на «кресах», живе народ, що є смертельним ворогом Польщі; що цей народ, споконвіку, не був польським, та що не дастесь **ніколи** спольщити; що він, **ніколи**, не погодиться на польське ярмо. Треба переконати ворога про **безвиглядність співжиття з українським поневоленим народом** і про **неможливість його знищення**. Ворог мусить бути пересвідчений, що він, **ніколи** й **ніякими способами**, не зможе здушити стремління до свободи поневоленого народу та, що, саме, український народ є постійною **загрозою** у межах польської держави. Треба ворога знеохотити до **влади над поневоленим народом**, зломати **віру** у свої сили, підкопати **його самопевність** та знищити в ньому **дух заборчості**. Треба між ворожою суспільністю а своєю поставити непроходний мур, який бачилаб **ціла** ворожа суспільність, всі її верстви, кожний її член. Коротко, треба **відділити** ворожу суспільність від нашої й влоїти в неї **свідомість** цього **відділення**.

Цього, ніякою словною пропагандою, не осягнеться. Це досягнути можна тільки терором. До словних аргументів ніякий поляк не буде прислухуватися. До терору—всі! Возьмім припір із визвольних змачань тих—же самих поляків. Колиб не вічні неспокої в Королівстві, повстання, розрухи, неперервний ланцюх атентатів, засудів, арештів то чи польська справа була б голосна, хочби тільки, у самій Росії? Польський терор переконував кожного москаля, що є в Росії народ, якого ні один член не назве себе «руским», який не хоче бути під московським ярмом і ніколи на нього не погодиться; що цей народ буде стало непокоїти цілу

лі. «Станислав» рішився на смілий і очайдутний крок. Казав усім, з бравнінгами в руках, перейти двірець і згубитися у товпі вулиці. Крок удався. Люди спокійно розступалися а численні жандарми і поліціянти заховувалися так, якби нічого не бачили. Були мабуть під упливом панічного страху перед боєвиками а можливо також, що взяли їх за агентів, повертаючих з виправи. Це, що боєвики могли в такий спосіб переходити двірець не могло їм, в першому моменті, пройти навіть на думку.

Відворот удався. Ані один із боєвиків не попав. А в Отвоцьку почались репресії й арешти. Арештовано самих богу духа винних людей. Піз-
рійше арештовано Кшеславського, якого по довгому слідстві звільнено, та мальра П., який утік ескорті з рук і вийшов аж до Самарки.

Щоб заспокоїти московську опінію, змушено побоями двох уголовних бандитів, яким й так грозила смерть за їхні вчинки, до цього, що вони назвали себе боєвиками П. П. С. і зізнали, що це вони вбили генерала. Обох їх скоро й повісили. От так покінціла справа замаху в Отрочку.

державу та порушувати світову опінію і що величезна енергія, яка йде на його здавлення, буде тратитись марно. Все це не дало полякам користей зараз. Навпаки, терор тоді шкодив їм, бо був причиною ще більшого гнету й переслідувань та матеріальних втрат. Однак прийшов момент—світова війна та революція, підготовлювана «підземною Росією», і «привіслянський край» став—самостійною державою: бо ціла польська суспільність бажала відділення від Росії, бо в Московщині прийшли до влади нові люди, із них не мали вже почуття права власності на польські землі й врешті, що світова опінія була за незалежною Польщею.

Хтож зискав світову опінію для поневолених тоді поляків, як не передусім польські революціонери? Або, чи не завдяки росийським революціонерам світ інтересувався внутрішніми відносинами Росії? Чи не завдяки їм, опінія світа дивилася на Росію, як на «тюрму народів»? Чи визвольна боротьба Ірляндців не стрічалася із загальним заінтересуванням і симпатіями? Чи це не можна ска-

Фінляндія.

II.

В 1894 ому році, вступив на царський престол Микола II., який, як і всі його попередники, затвердив конституцію Фінляндії. І хотяй нагінка росийських імперіалістів прости Фінляндії не вгавала, то Фінляндці були таки доброї віри, що їм нічого боятися, тимбільше, що мали царське слово, що було в них рівнозначне із догмою.

Небавом, однаке, назріваючі події переконали їх про крахкість цеї догми. Вже чотири роки після цього, і пішов царський розпорядок про обовязок військової служби, що йшов в розріз із постановами фінляндської конституції. До цього часу мали Фінляндці свій власний закон про обовязок військової служби, що допускав військову службу тільки в границях Фінляндії. Тепер мало бути інакше. Не мали вже існувати фінляндці кі окремі військові частини. Кожний Фінляндець, обовязаний до військової служби, ставав росийським солдатом, підпорядкований росийським військовим законам. Що більше, для переведення ідеї злугтя, автономії, дотепер, Фінляндії в одну велику російську імперію, назначено генерал-губернатором відомого беззглядного мілітариста, генерала Бобркова, що на вступі своєго урядування, гідкреслив обовязок послуху й любови до спільноти батьківщини, Росії.

В 1899. р. впішов знов царський указ, силою якого уневажено фінляндську конституцію, полішаючи за соймом роль дорадчого органу. Ціла Фінляндія, як один муж, запротестувала проти цього. Порішено вислати окрему депутатію до паря з протестом на письмі, під який зібрано понад пів міліона підписів, протягом 11-ти днів. При цьому роблено це так таємно, що Бобриков, незважаючи на цілу хмару своїх шпигунів, щойно в годину, після виїзду депутатії, про це довідався. Самособою зрозуміле, що всі надії, на який небудь успіх депутатії, завели. Користь із цього була тільки така, що в цілій Європі стріпнулася доля Фінляндії із спочуттям і прихильним відгомоном; представники й світочі европейської культури й науки порішили, від своєго імені, вислати до царя прохання, щоб він прихильно поставився до лемагації фінляндів.

Ця постава цілого фінляндського народу й разом з тим неборисний відгомін, за границею,

зати й про революційну боротьбу Фінляндії? Подібних припмірів маємо багато та всі вони вказують, що терористичні вчинки можуть бути могутнім засобом агітації й серед чужих народів. Не треба доказувати, яке велике значіння має зовнішня пропаганда, що формує світову опінію.

Чи можна дивуватися що ми, Українці, не маємо своєї держави? Ні, в нас самих не було розвинене бажання незалежності, ні в москалів. ні в поляків не було знущання почуття права власності на наші землі, ні світова епінія не була за нами. Всі ці недостачі мусимо надолужити тепер. Мусимо змінити психіку нашої суспільності й психіку ворогів та порушити світову опінію. Тепер буде не тільки нашим засобом самооборони, але й агітації; агітації, яка дійде до всіх—своїх і чужих, без огляду на це, чи хочуть вони цього, чи ні. А тоді напевно прийде день, коли непереможна **воля** широких мас українського народу, маючи за собою світову опінію знищити до тла, надломану вже до цього часу, **заборчість** ворогів. Тоді український народ заживе вільно, у власній хаті.

приневолив реакційні, російські кола призадуматися над своєю тактикою. Доручено Бобркові підготувати поволі ґрунт та прочищувати атмосферу підляхом введення строгої цензури, оплюгавлювання фінляндських діячів, під замітом шпіонажі в користь чужих держав, та поширювання вісток про те, немовби російське правительство бажало тільки добра трудящого, фінляндського населення й, що з цього приводу місцеві, фінляндські чинники негодують. Щоб цю демагогічу пропаганду як слід поширити, не завагалося російське правительство вислати цілі хмари платних агентів на села, де вони поширювали ці вістки обіцюючи кожного, хто підпорядкується новим російським законам, наділити землею при задуманій парцеляції. Ясно, що, особливо, останній спосіб пропаганди впливав доволі деморалізуючо та вимагав великої енергії в його поборюванню. До цього заборона друку не дозволяла, як слід, розвинуті відповідної, освідомлюючої діяльності, доки не зorganізовано, за кордоном, відповідного пропагандивного центра та не поставлено, з технічного боку, транспорту забороненої літературі. Це все всів перевести один чоловік, якому на ім'я було: Конні Ціллякус. Транспорт нелегальної літератури відбувався водним шляхом; зимою, коли годі було це робити, перевозили це із великим успіхом жінки, як туристки «пачкували» під гори нелегальної літератури.

Основоположною формою боротьби в цьому пе-
ріоді був пасивний спротив Фінляндців, що зако-
ном неначе щитом, заслонювалися, перед росийсь-
кими наступами. Цей пасивний спротив підкріпив
ще більше фінляндський сойм, скликаний на над-
звичайну сесію 1899. р., що в своїй відповіді на
росийсько-військовий законопроект, проголосив, що
результати росийського правительства, які нару-
шують фінляндську конституцію, не можуть ніколи
набрати сили закона.

Це становище фінляндського сойму знайшло примінення рівно ж тоді, коли росийське правительство почало видавати протиконституційні розпорядки відносно введення російської мови в саморядних, фінляндських установах, що зміряло до усунення урядовців фінляндців і заступлення їх російськими.

Важкі часи прийшли на Фінляндів. Вони не тратили однаке енергії. Зрозуміло, що для дальшого ведення боротьби, треба необхідно обєднати всі сили народу й створити одну, сильну організацію, що пляново й доцільно протиставилася б зазіханням ворогів.

Але й Бобриків не спав. Він відразу зрозумів слабу сторону противного табору: противенство мов двох галузей народу й виникаючі з цього приходу спори за політичну сплу. З одного боку була шведська партія, що в сплу історичної традиції, була сильна культурними й економічними здобутками, але заступала невелику тільки частину населення. Вона, з її західно-европейськими впливами й симпатіями, являлася пропоним ворогом царата. Друга, велика фінляндська партія, яка до речі кажучи, перевела рівноправність фінляндської мови, поруч шведської, не була ще настільки спильна, щоб взяти верх над шведською партією. До цього, фінляндська партія розкололася: була на два крила: ліберальне-молодофінське й консервативне-старофінське. Останнє крило спиралося на заможному селянстві й при його допомозі різнив Бобриків увести расплю в одноцільній фінляндській, протиросійській фронт. Цьому його плянові пособляла ще й ця обставина, що провідник цього старофінського крила, проф. горій і сенатор, Кос-

кінен, був величним ворогом усього, що мало які-небудь присліди шведського. Він заступав погляд, що джерела всього лиха, що його доводилося переживати Фінляндіям, треба шукати, якраз, у шведській партії, тимбільше, що російське правительство рахує цю партію своїм невмілим ворогом. Якщо Фінляндії рішили б не допустити до зросту сплі шведської партії, то тоді, зовсім певно, російське правительство піде на уступки й скоро прийде до порозуміння. Він був ініціатором і духовним батьком так званої правительственної партії, якої програма заключалася в поборюванню шведської партії, в закріплюванню за чистим, фінським племенем влади й у підтримці угодового напрямку. Члени правительственної партії були сліпі на одну яєоспориму дійсність, саме, що в боротьбі за права народу осягнути можна побуду не хитруванням і дипломатією, а тільки мужньою, доцільно і послідовно відстоюючи сплою.

Через створення угодової або пнакше правительственної партії створено підложе моральній гнилі, через що потерпів, діймаючи, однозначний фінляндський фронт. Но всетаки, задуманий хітре Бобриковим прорив не вдався. Всі інші групи, без ріжниці партійних переконань і ріжниці мов, обєдналися в один фронт, звернений, проти ворогів, в обороні конституції.

ЗІЗНАННЯ.

III.

3. Відмова зізнань.

Коли арештовані не хочуть складати у слідстві зізнань, тоді уживають трьох тактик:

1. Тактика мовчання з постійною відмовою.

може сказати: «Ні! це не мое письмо? Або питання арештованого про Н. Н., який зізнав, що знає арештованого, був постійно в нього, сидів з ним через довгі літа в одній школій лавці; чи кожний може сказати: «Ні! я його не знаю»?

тактика найбільш достойна революціонера, бо не потребує він брехати перед поспаками та ставати на ховзький шлях тактики заперечення, з другого ж боку омине ці некорисні наслідки, що за собою потягає тактика мовчання. Тактика мовчання й тактика заперечення мають ще цю негативну сторінку, що, дуже часто, сліді організ, бачучи, що арештований наглядно їх ігнорує через свою мовчанку або саботує через постійне заперечування

всього, стають зловживаними й стараються арештованому доскулiti, як найбільше. Тому, хто хоче ухилитися від зізнань, хай уживає третього способу, а це — властивої відмови зізнань.

Про це, які користі дає відмова зізнань, передусім при арешті більшої кількості людей та ще й у звязку із революційною організацією, і чому вона, саме, є кориснішою, ніж якнебудь зізнання, поговоримо слідуючим разом.

По новім засуді.

15. лютня запав новий засуд в справі Атаманчука і Вербицького. Польський суд засудив Вербицького на кару смерті, а Атаманчука на 10 років тяжкої тюрми.

Не помогли свідки, що під присягою ствердили «алібі» підсудників в критичну годину атентату на Собінського, не мали значення навіть зізнання польського поліційного агента, що перед вбивством слухайше був на грунвальдській вулиці і бачив дійсних справників, а на останній розправі, під присягою, зізнав, що ані Атаманчук, ані Вербицький не є подібні до людей, яких він бачив. Не помог цілий ряд свідків і доказів оборони, що стверджували безсумнівну й повну безосновність акту обвинувачення.

Може докази оборони не були як слід переведені? Може оборонці в занадто культурний і спокійний спосіб переводили доказ правди? Може їх спокійний спосіб, що не дорівнював брутальності виступів прокуратора та його свідків не був влучніший? Може тактика оборонців — не дразнити суду, якої вони додержувались на першій і на другій розправі не була доцільна? Ось питання, що

закон, не матеріальна справа, але криє брукової преси і польського львівського шумовиння та тайни наказ варшавського Бельведеру рішали про долю цих невиних людей? Засуд був тільки простою формальністю і виконанням цих погроз, які вже від довшого часу вдає, в своїй безспильності, з соймової трибуни вірний служака Пілсудського, міністр Складковські, на адресу української нації, зокрема Украйнської Військової Організації. «Польськосць і гонор Львова, що два роки ждав на засуд», як висловився, патетично вихрест — жпд Ланевські уратовані по думці ляхів. Присягі судді видали новий присуд в переконанні, що цим самим стан польського посідання на українських землях скріпиться бо здується дух протесту українських мас проти ляцького гнобителя.

Та грубо помилляються ляхи! Противно, цей засуд невиних людей покличе нових борців і мешканців, що свою караочу руку зможуть піднести не тільки проти польських катів українського шкільництва але також і проти представників польського судівництва і польської поліції, що тепер святкують на наших землях справжні оргії.

Згинула О. Басараб та розцвілися квіти із засіяніх Нею зерен.

Ростуть ряди й на місце незабутньої Ольги стають сокти. Ії посвята окриє нас, зриває до боротьби, а у слушний час шіре всіх українських жінок до нового Великого Чину.

Тому не зневірюватися нам в річницю Й смерті, а гордитися і вірити у слухність змагань, як вірла Вона.

Її могила на Янівському кладбищі у Львові хай сталить наші серця! Вона додасть нам животворного вогню, від якого станемо справжньою Нацією.

Громадяне! Ви — що вірите, як Вона — беріть собі примір із Неї!

Дещо із записків старого члена У. В. О.

(На спомин п. Чижові.)

В одному із останніх чисел «Народної Волі» п. Я. Чиж поганіше з американською «Свободою» відносно цього, чи ряд вчинків У. В. О., в часі листопадових подій, у Львові, був дійсно революційний та доходить до висновку, що ні. При цьому п. Чиж покликався на одну подію в часі боротьби Ірландців проти Англійців, саме, на історію з часом, який Ірландці були заточили й нанесли цим способом Англійцям втрат біля 25 тисяч доларів. Безумовно, коли порівняти, як це робить п. Чиж, облиття чернилом пам'ятника «польських орльонт» і затоплення чаю, то це мусить вийти на некористь Українців. Однак п. Чиж забув про одну обставину, саме, що Ірландці не мали тоді таких емігрантів, як п. Чиж; ірландська еміграція удержувала в краю постійну 10000 армію активних революціонерів. Це не штука, п. Чиж, сидіти на «теплому місці», далеко за океаном, та критикувати революційні вчинки. А нутре покажіть ділом, як це робиться справжні революційні вчинки! Дайте примір! Навчті! Та ба, ми знаємо дещо із «геройських» подвигів п. Чига, в часі його побуту в краю. Його «революційна» діяльність полягала

в цьому, що він, по замаху Федака, коли началися масові арешти, бігав від телефому до телефону, а получивши з поліційним комісарем Кайданом, кликав: «Тут Чиж. Мое поважання!», почим біг до другого телефому, на іншому місці, щоб повторити це саме. По кількох днях такої «революції», п. Чиж втік за кордон та чванився всюди, як то він народив «панічний страх» на польську поліцію. Тому, коли п. Чиж говорить про революцію, то якось смішно стає. І на ділі неходить йому о революцію, бо він власне своїми писаннями виступав проти революційної діяльності, яка ведеться в краю. Як зачувасти п. Чиж побоюється за свою посаду, особливо під теперішню пору конвенції. Це — мовляв — непевна річ, можуть викинути, тож, на всякий випадок, не завадити промости собі шлях у «власть імущих». Поляків для поверту в краї оплюгуванням всього, що має щонебудь спільногого із визвольним українським рухом. Тут саме закопана собака! Можливо, що й у нас пішло революційне діло краче, як щоб не було панів типу Чига.

Один із старих членів
цеї «давної, старої» У. В. О.

Листи з Америки.

Хвальна Редакція!

Я мав нагоду читати часопис «СУРМА», яка мені дуже подобалася, бо так отверто вказує нам, хто нам приятель а хто ворог. Тож по перечитанні її, дав я «СУРМУ» кільком моїм приятелям, які в свою чергу не могли нахвалитися. Бо так богато, богато дорогої науки є в такій маленькій часописі! Тож я їх захотів, щоб стали передплатниками й зробив початок від себе. Просилаю Вам 13.—доларів враз із списком передплатників. Прошу висилати мені кілька чисел а я їх у стярати дістати більше передплатників та зберу гроши на пресовий фонд, бо так дорогу часопис щовинен кожний Українець читати. Може тоді наші люде будуть національно свідоміші та будуть триматися разом, а не роятіватися на ріжні партії й битися. Це лише приносить нам шкоду!

Здоровлю Вас Всіх та бажаю найкращого успіху.

Павло Левицький

708 Island Av. Mc. Kees Rocks, Pa.

СУРМА

10 орган
Української Військової Організації.

ч. 4 (19)

К ВІТЕНЬ

1929

З приводу останньої події.

Спроба здобуття державних польських грошей, що мала місце у Львові, дnia 6-го березня ц. р. покінчилася відомим вислідом: один член У. В. О. та один поляк убиті під час погоні, один поляк ранений і врешті, один член У. В. О. зловлений і засуджений польським наглим судом на 7 літ тюрми.

Нераз уже, за час існування У. В. О., приходилося їй здобувати на польському державному майні необхідні для її діяльності засоби. Ріжні теж були висліди таких заходів. Коли вони були вдачні, то прокодили зовсім непомітно, бож не лежало в інтересі У. В. О. їх розголосувати й цим самим вказувати польській поліції, де саме треба шукати справників. Коли ж натомість цього рода спроби покінчилися невдачею, яку навіть при ідеальній підготовці годі предбачити, тоді польська поліція докладала всіх зусиль, щоб кожний такий випадок (було їх досі лише чотири на протязі довголітньої діяльності У. В. О.) використати для своїх цілей. З одного боку, старалася вона похвалитися перед польським громадянством своєю зручністю та «спрєнжистоспільною», з другого знов богу, докладала всіх зусиль, щоб у очах українського громадянства обезславити так само У. В. О., як теж безпосередніх справників. Особливо, для осягнення цеї другої цілі, вона вживала всіх засобів, які мала в розпорядженні, саме, брехні в пресі та в часі аранжованих процесів, ріжніх наклепів на У. В. О., які пускала через своїх агентів безпосередно в українське громадянство і т. і.

Рішаючися отже на здобуття необхідних грошей шляхом експропріації, У. В. О., мусіла завсіди рахуватися, що на випадок нерічачі, повстануть для неї великі труднощі, зокрема, на безпосередніх виконавців, на випадок арешту, спадуть великі карти, коли не засуд смерти. Тому, лише в крайній потребі, уживано цього способу добуття грошей.

Що більше, після невдалої спроби здобуття грошей на поштовому уряді у Львові, що мала місце в минулому році, видала Команда У. В. О. наказ здергатися від дальших спроб здобування засобів шляхом експропріації, бо досвід минулорічної спроби показав, що користі, що їх можна осягнути, не стояли в ніжкій пропорції до втрат, які при невдачі, мусіла понести У. В. О.

Сталося однак так, що один провідник відділу, сам по собі надзвичайно ідейна людина, з охотою прислужитися У. В. О., випрацював план здобуття засобів шляхом нападу на грошевого листаря; вправ-

ді предложив його до затвердження Команді, однак, не очікуючи її остаточного рішення, в глибокому переконанні, що переведення пляну мусить йому вдатися, приступив до його виконання.

Висліди відомі. Слід ствердити, що сам плян був добрий, однак вибрані для переведення його люди, не були належно підготовані. Цею саме обставиною треба пояснити цей так болючий вислід. Поза браком належної підготовки, поведення самих учасників заслуговує на признання. Зокрема, слід склонити г. Ю. Любовичом, який волів понести смерть, ніж попасті в руки польських поспілак.

Всеж обставини, на які вище вказано, принесли Команду видати наказ перевести доходження в цій справі.

Яків однаке висліди цих доходжень не були, слідби застосовитися над цею справою цілій українській суспільності. Однак не критика революційної ідеї, не кидання каменем на У. В. О. мають бути вислідом цеї застанови. Місто звертати очі поза себе, хай кожний запитає себе: чи сповинув він свій обов'язок супроти У. В. О.? Чи причинився він до цього, щоб найбільш ідейні одиниці не мусили йти на смерть за пару тисяч золотих? Чи зробив він що небудь, щоб люди які можуть віддати користь на інших ділянках, не потребували заниматися невідповідними для них справами? Ходить про усунення причин, що спонукають У. В. О. послуговуватися такими засобами а не про докори, обвинувачення або й про порахунки ріжніх політичних груп.

Тому відрядним явищем являється масова участь українського громадянства, зокрема молоді, робітництва й міщанства, в похоронах бл. п. Я. Любовича. Не зважаючи на це, що вже саму участь у похоронах члена У. В. О. польська поліція вважає злочином, зійшлося біля 3000 осіб, що манифестували свої почуття та симпатію з членом У. В. О., що впає у крівавій боротьбі. Ця подія свідчить, якою жиєють ідея У. В. О. в українських масах. Це свідчить, що зростають кадри цих, які стоять твердо при У. В. О. та в яких кількість увійшло переконання, що боротьба яку веде У. В. О. це боротьба за кращу долю цілої української суспільності а тому не кидати каменем на У. В. О. але подати їй помічну руку в повсякчаснім обов'язком цілої української суспільності. Бо У. В. О. це частина цеї суспільності.

У. В. О. а терор.

Один з наших громадян писав до Команди У. В. О. слідуюче: «Я вважаю, що єдиним засобом боротьби українського народу із всіми обуттями є терор. Тому й цікавить мене доля У. В. О. Це єдина організація на Україні, яка чогонебудь варта, але її потреба реорганізувати її вивести з вузькості та надати їй характер справжньої терористичної організації. Вона себе чомусь зве військовою й ставляє своєю ціллю творити актесь військо, чи кадри будущого українського війська. Це неправильно! Вона мусить бути виключно терористичною українською організацією.

Застовімся, чи автор повинних рідків має слухаєтъ, чи її Український нарід є у неволі. Щоб став вільним і створив власну державу, мусить усунути ворогів із своїх земель. Це й є ще загальна поневоленого народу, це отже є рівнощільно У. В. О.

Можна цю ціль сягнути самим терором? Ні! Це можна сягнути повстанням і війною. Терор є за слабе средство, щоб саміх усунути ворогів з українських земель. Це не є його завдання. Інші терор потрасе державним організмом ворога, але не усуне політичної системи ворога, не проводить ворога до капітуляції. Однак цим не можна, терор є комп'ючний, бо вигъюючи становить візард, підтримуючи силу ворога і держави та не даючи ворогові закріпітися на землях поневоленого народу, та єдино відповідає відповідно до естаточної розпорядки з ворогом, в якій маєть брати участь широкі маси. Значення терору лежить передусім у його характері, як засобу самооборони поневоленого народу перед безправствами ворога; коли терор має ще й інше значення, то вони випливають з його самого характеру.

Тому терор не є єдиним засобом, а єдиним із засобів боротьби українського народу з «куланами» й не єдиним засобом війни. Терористична акція не може бути підступною й самовистартаною системою боротьби. Терор не єдиний із родів зброй, єдиний із найбільш радикальними засобами боротьби, однак не єдиний і не єдиноголовий. Терористичні вчинки можуть бути підступною боротьбою, частинами засобами з другими частинами в одній переважаючій Революції, якількіть не вичерпуються і не єдині вичерпуються пільги терористич-

тичною акцією. Терористичні вчинки мусять вкладатися в рамки цілостної революційної діяльності, що має завдання привести до збройної розправи з ворогом. Що більше, терористичні вчинки повинні вкладатися в рамки цілокупності змагань поневоленого народу: щойно тоді мають вони змисел, бо скріплюють значення всіх прочих рівнобіжних форм боротьби на культурному, економічному і політичному полі. Що більше, власне через наявність інших форм боротьби, терор набирає повної значення. Бо терористичні вчинки не відстрагують самі по собі, а тоді, коли за ними стоїть сила і тільки підпольної організації, але й сила, що немає загальну опінію поневоленого народу. Терористичні вчинки повинні мати зв'язок із масовим рухом, повинні випливати з нього, доповняти його а з другого боку, в свою чергу, зроджувати його. Сила і значення терористичних вчинків є прямо пропорціональна до сили рівночасного масового напору на ворога, на інших ділянках.

В іншому випадкові, терор тратить свій головний змисел. Випадаючи з рамок цілостної боротьби поневоленого народу, стаючи єдиним засобом революційної діяльності, терор легко може стати самоцілью та виродитися у безсистему боротьбу, а відрвавши від широкого підлоги, втратити всеє значення. Це тимбільше, що підпольна організація, що занималася би виключно терористичними вчинками, буде обмежена до невеликої кількості людей, що вже з природи своєї строго конспіративної праці, мусіть пірвати всікі звязки із окруженими та виректися безпосереднього впливу та акції серед народних мас. Що більше, терористична акція могла б тоді рівно добре стати полем індивідуальної діяльності поодиноких осіб. А цього і сміє бути! Бо коли поодинокі особи, на власну руку, будуть запитатися терором, то де запорука, що терористичні вчинки будуть мати місце у відповідну пору, де запорука доцільності, де запорука, що після незорганізованих вчинків, за якими не стоїть сила організації, не будуть безплодними жертвами, де запорука, що вони не виродяться у безсистему боротьбу??!

Саме це оправдє обставину, що терористична акція повинна входити в програму організації, існуючої на широкій підлозі. Це не тільки тому, що

Перший листопад і стаг У. В. О.

Місяць після часу беззілля. Кругом мене вергувалися в кількох хатах. Дідусь, старі й молоді, мушники й жінки працювали, віддавали кожну вільну хвилину нарадій роботі, залишували кардінальні хитти перед спільнотами грабіжниками. Гідні кінці до юного вічного байдужа. Робили було, щоб прокинти а там дізнатися... все таки нічого не віднайти. Швидко, съхніть, закріплюйте, відмакуйте, відмакуйте землі, грібуть кардінальні хитти, переслідувати! А мені юного не віднайти! На відмаках відмакували, відмаках відмакували хитти та відмакували хитти, що є...

І так застало мене для громади літа 1922. р. — Іссяка речівня повстання Української Держави й діє, відмакти та відмакувати Полтавські Борщи.

Багато харах житується. Багато харах ся Юра — не відмакала. Стою і я. Чує слоги промови за буду стаг У. В. О. Багато харах відмакується та думі, сокрушує стаг. Гайд харах відмакти за, бе заспівав, що пісній участник бачивши до бенілюкту

така організація дає запоруку доцільності, своєчасності удару, успішності та систематичності акції, але й тому, що вона може подбати, щоб терористична акція не відривалася від прочої необхідної революційної діяльності або не йшла з нею в розрив. Лише така організація може використати належно терористичні вчинки для широкої політичної пропаганди та для підготовки мас до активного чину. Лише така організація може належно реалізувати терористичну акцію, яка буде тоді тво-

рити частину боротьби поневоленого народу за волю.

Тому її У. В. О. вилючає терористичну акцію у свою програму. Однак для неї терор, це один із способів її революційної діяльності, один із засобів для виконання далеко ширших завдань, що стоять перед нею. У. В. О. не замикається у вузькі рами терористичних гуртів. У. В. О. є організацією революційною, але не виключно терористичною. І такою повинна вона залишитися.

Не говоріть про справи У. В. О. на публичних місцях!

Фінляндія.

III.

Після створення в Фінляндії угової або інакше правителственої партії, вважало російське правительство, що настала сприятливіша атмосфера для переведення, давно вже леліяних, плянів, з тому маніфестом з дня 12-ого липня 1801. р. ввело новий закон про обовязок військової служби. Пасивний відшр, що дотепер обмежувався на невеликі кола громадянства, головно урядництва, мусів, силою речі, перекинувся на ширші кола суспільності й кирма його перейшла в руки, окремо для цеї цілі створеної, організації т. зв. семи комітетів. Ця організація поклава собі як завдання уняти пасивний відшр в організовану форму й у першу чергу занялася переведенням військового штрайку. Рівнобіжно із цим повстало ще друга організація, підпольна, яку російське правительство називало згірдливо «кагал». Тим то словом називало воно рівнож всі пізніші підпольні, фінляндські організації. Ріжниця між організацією «семи комітетів» а «кагалом» була така, що коли перша (явна) в обороні конституції, спиралася на постановах, загарантованих конституцією, та уживала пасивного відшру, то друга (тайна) клала в основу своєї діяльності взагалі безоглядний спротив, невиключаючий і насильства.

І почалася боротьба, вправді, покищо, без проливу крові, але вперта й невмоляма. Це значилося вже зноги першої бранки, в часі якої майже всі громади й лікарі відказалися від участі в принманні новобранців. Священство однак, поза невеликими віймками, не дописало. Пояснити це

змірило кілька пар очей із наглядним недовіріям. Прикро мені стало. Аж тут нагло встає із ослона один, приглядається мені пильніше та сердечно мене витає й представляє цілому товариству. Леди проломані. Запитам і відповідям не має кінця. Лише один вязень сидить непорушино і пильно читає. Втім встає, підходить до мене та питає, чи знаю, за що мене поляки арештували. Відчовідаю, що ні, бо я нічим не цікавився. На це він відповів, що не тільки мене одного будуть водити по криміналах, а всіх таких, як я, і то так довго, як довго вони не будуть нічим «цикавитися». Я почервонів і в душі призвав йому правду.

А коли, після якогось часу, опускав я тюремні мури, то таки жаль стало покидати товаришів, жаль стало за цими щирими балачками, за наукю, якої я набрався там у цій понурій, запорошеній келії.

І я виходив на волю вже іншим чоловіком, відродженим, таким, яким повинен бути кожний Українець.

пустку мої душі, викликану байдужністю до змагань і боротьби українського народу за краще «завтра». Зі стілом на лиці та болючим серцем в грудях тікаю із цього святого місця. Із лоти ворогів і себе самого починає грати в мені крэз а хівчик так і бе безцерестанно. Не має вже в мене заганни. Я піду й зроблю все, щоб знати стати гідним цих, що хягли, сповинивши свій обважок я понесу найбільшу жертву, жертву життя. Я був досі спійманий і глухий а тепер я прозрів.

На вулицях Львова бій!

Лакуза відівши підлітка стріляє і шаркує. Під колітами юної польських поспівак виїхав з болю українські діти, жінки й старці. І це діється в давній столиці українських князів. Падуть стріли і хлістуть кров'ю відомих а там, на вежі, гордо має стаг У. В. О. Туди звертають всі свій зір, позивний від, що країне день Вільності й для них.

Я прохідив в першій раді. Сансет куль і браздік набіль від галузю й я відліс на землю. Потекла із мене перша кров...

Понурі мури й в них запорошенні, брудні вікна з гратами. Серце живіще беться а думка думку гонить. Куди попаду? Неважж між злодіїв, уголовників? Переюдяють ревізію, роздягають до сорочки. Потім ведуть довгим темним коридором. Серце мало не вискочить із грудей. Коби хоч між своїх.

Привели, впустили до келії. Мовчанка й недовірчиві погляди вязнів, так і питают мене, що за один і що мене люди привело. Стою біля порога та несміло кажу, що я політичний. Мене знов

тельством абоходили із вільного вибору громади. Взагалі русифіаторське завзяття Бобрикова не знало меж. Не вистарчало майже повне зруїфіковання школ, переміна всяких написів на вулицях, склепах, переміна одностроїв поліції та прочих урядовців, але навіть т. зв. ізвощики були приневолені одягатися на російський зразок.

У відповідь на це, збір усіх представників конституційних партій в листопаді 1902-го року, відбутий у Гельсінгфорсі, порішив не відступати ні кроку назад, не дорожити ніякою жертвою й переводити відпір до останнього. Бобриків знов із своєї боку, забезпечив себе перед усякими захищеними спротивами й саботажами в цей спосіб, що на основі царського «указу» перебрав він диктатуру, що уможливила йому на свій лад правити Фінляндією. Ще в цьому самому місяці одержали визначні члени усіх конституційних партій і організації семи комітетів наказ, опустити негайно межі Фінляндії. Після цього, слідували заслання

Цей молодий чоловік називався Евген Шауман.

Вистерігайтесь провокаторів!

Як заховуватися при слідстві?

Ріжні тактики арештованих у слідстві можна уняти в три групи: 1. арештовані складають правдіві зізнання, 2. складають ложні зізнання і 3. відмовляють зізнань. Заходить питання: як найліпше заховуватися при слідстві, щоб і арештовані й замішана підпольна організація як найменше постраждали, у випадку, що арештовано більшу кількість людей та що арештовані не умовилися засталегіть, як і що мають зізнавати.

Коли виходити із цих даних, що їх має поліція про поодиноких арештованих то звичайно так буває, що всіх арештованих можна поділити на три групи: 1. першу творять найбільш обтяжені й підозрілі особи, при яких найдено компромітуючі речі, записи, письма і т. д. або відносно яких є обтяжуючі доноси провокаторів; 2. до другої групи належать одиниці, що до їх вині немає певних доказів, а які арештовані тому, що н. пр. їх адреси найдено в записках обтяжених осіб; 3. відносно останніх немає ніяких даних, а арештовано їх тому, що прим. по заподанням агентів вони зналися з підозрілими особами.

Коли виходити з дійсної вині, про яку не мусить знати (і звичайно не знає) поліція у хвилі арешту, то між арештованими можуть находитися: 1. дійсно винні й безпосередньо замішані у справі; 2. співчуваючі, що крім менших, чи більших услуг, не брали участі в справі, а часто не були навіть членами організації та 3. люди зовсім непричасті.

Хоч, дуже часто, останні три групи покриваються з першими вище наведеними, то не все так буває. Бо, нерідко, проти дійсно винних поліція не має певних або й ніяких даних, та навіть зовсім їх не арештувало, знов найбільш обтяжені особи, в яких найдено стоса матеріалів, склад зброї і т. д. можуть бути тільки співчуваючими. Знаємо, що підпольна організація не скриває своїх панерів, зброї, друкарні, чи інших речей у найбільш заангажованих людей, виставлених кожної хвилі на арешт, а навпаки в помешканнях людей, що, або не стоять в осередку організації або зовсім не є її членами. Це знають і з цим рахуються слідчі органи й тому вони стараються перевірити свої дані та зібрати нові інформації про арештованих; бажаючи залежити їм на цьому, щоб знайти дійсно винних і направду небезпечних людей та мати запоруку, що саме їх арештовано.

Цю запоруку і бракуючі докази дають їм відмови зізнання арештованих. Коли отже арештовані знають правдиво, то слідчі органи, довідуючись відразу й без ніякого труду цілу правду: як з арештованих дійсно винні, хто з винних не є арештований, а хто є непричастий до справи або дуже мало замішаний. Коли арештовані складають ложні зізнання, брешуть, «крутять», «пояснюють» і стараються перехитрити слідчих, то зправила брехня, скоріше чи пізняк, вийде на верх, а ложні зізнання покінчаться так, як правдиві: слідчі органи довідаються правду, вправі не відразу, але постепенно, в міру розвитку слідства, і з певним трудом, бо тактика арештованих примусить їх підготовлятися до зізнань (щоб ловити на слові арештованих), пільно студіювати зложенні зізнання (або виловити суперечності в зізнаннях) уживати різних хитроців та способів для добуття правди.

Коли отже всі або частина арештованих зізнають, без огляду на те, чи правдиво чи «крутять», то це має такий наслідок, що їх зізнання принесуть долю всіх винних і замішаних осіб як раз відразу всіх співчуваючих хочби слідчі органи немають початково проти них ніяких доказів. Крім цього зізнання потягають за собою арешт дійсно винних осіб, які не були початково арештовані, отже виступає по раз другий розгром підпольної організації. Якож користь із зізнань? Ця, що всі невинні й непричасті до справи виходять у скорому часі на волю.

Приглянемося тепер, як кінчиться відмова зізнань усіх арештованих. Ці, що, й у випадку зізнань, були засуджені, тому що їх обтяжує підозрений доказовий матеріал, будуть засуджені; одна частина осіб з цієї групи обтяжених, завдяки помоції адвокатів на розправі, може вийти на волю. Інші особи, проти яких немає певних доказів або немає ніяких доказів, хочби її були між ними дійсно винні, вийдуть на волю. Крім цього не будуть мати місця нові арешти, так що підпольна організація зможе, без перешкод, працювати й то без побоювань, що, в скорому часі, наступить новий розгром, і слідство арештованих не дало в руки поліції ніякого нового обтяжуючого матеріалу, ні підозрінь. Некористним проявом відмови зізнань є хиба і що невинні й непричасті до справи, будуть сидіти довше в слідчім арешті.

Доля арештованого залежить передусім від його зізнань!

Коли даватися на справу з точки інтересів підпольної організації, то користі відмови зізнань наглядні; вони однак окуплюються (й це не завжди) довшим слідчим арештом невинних і непричастих людей. Та під цим оглядом, ні організація, ні її члени не повинні вязатися. Нетільки тому, що інтереси непричастих людей не можна рівняти інтересами організації та, що члени організації є з обов'язані погублювати себе, організацію й, зовсім її діло, а просто тому, що кількома місяцями відмінні кількох непричастих і невинних людей, які зрештою вийдуть на волю, хорониться в серці, позбавляє її себе життя.

Як бачимо, відмова зізнань причинюється до меншення арештів серед членів підпольної організації. Причинити арешти зовсім, ніколи не вдасться, як довго буде йти революційна боротьба; все ж таки є у нашій спроможності не допроваджувати їх нівідповідною тактикою до надто великих розмірів. Слід зазначити, що, не зважаючи на наглядні користі відмови зізнань, можна почислити на пальцах цих Українців, що відмовляли зізнань.

В чому лежить причина? Передусім в цьому, що арештовані сподіються своїми зізнаннями перевірити слідчих; розуміється, що зправила є як раз навпаки. Дальше грає тут роль нетерпеливості арештованого, який думає, що складаючи зізнання скоріше вийде на волю, бо нетільки зможе оборонитися від закидів, але сам факт складення зізнань викличе у слідчих ілюзію, що він невинний, мовляв, «не маю чого боятися зізнавати». Безперечно, коли всі арештовані, винні чи невинні, причасні чи непричасті до справи, члени чи нечлени організації, засадничо все відмовляли зізнань, то положення арештованого буде лекше: всеж і у дужому випадкові, міркування арештованого є наївні, бо, коли немає доказів винні, арештований й без оборони вийде на волю; а коли є, то й «оборона» йому не поможе, а зашкодити може. Отже, коли арештований дійсно винен, то хай спокійно сидить до розправи, на якій дістане поміч адвокатів, а не стає на дуже ховзкий шлях грани комедії, «невинного», що завсіди кінчиться розкриттям усіх карт арештованого й засудом.

Бувають випадки, коли то арештований, що початково відмовив зізнань, побачивши, що слідчі органи дійсно «все» про нього знають, зачинає зізнавати. Саме, в таких випадках, треба як раз відмовити зізнань. Бо коли слідчі мають докази провокаторів, то є виключене «крутити»; знов, коли провокаторські докази не є підтвердженими зізнаннями арештованого, то тоді вони є без великого значення.

Є ще одна причина, чому арештовані зізнають. Ділов в цьому, що вправді закон (у Галичині §: 201, 202, 203 і 245; на півн.—зах. землях §: 398, 404, 405, 406, 679, 680, 684, 685 карн. зак.) дозволяє арештованому відмовити зізнань, все ж е факт, що відмова зізнань перевершє цілу працю слідчих органів. Тому не диво, що слідчі уживають ріжні способи, щоб видобути зізнання від арештованого. Уживають отже ріжніх хитроців, мовляв, «відмовою зізнань шкодите собі й товарищам», «ми хочемо знати тільки маленьку справу», а потім випустимо вас на волю», «ми випустимо на волю вашу наречену, але під умовою, що будете зізнавати, бо тоді зможете опрокинути докази її вини» і т. д.

Дуже часто арештовані ловляться на ці хитроці.

Звісно однак, що дуже часто арештовані складають зізнання зпригоду страху перед побоями поліції. Арештовані є переконані, що відмовляти зізнань не має смислу, бо поліція так, чи сяк вибуде їх, хочби й тортурами. Та тут лежить помилка арештованих. Можна вправді навести закатовання Басарабової за відмову зізнань; однак та випадок не трапляється кожного дня і не є правилом. Зате зправила так буває, що поліція бе, як раз, цих, що зізнавали й «проговорилися» та не хочуть дати дальших пояснень. І проти цього, коли поліція є переконана (а це пізнає вона вже на першому переслуханні), навіть насильством, то відразу лишає його в спокою. Саме цей, що при першому переслуханні, спокійно, гідно й при цьому рішучо заявить, що не буде складати зізнань, дасть таке переконання поліції. Не дасть його слабодух, що застражений погрозами, заче зізнавати, а побачивши, що «пробалакався» і загнався за далеко, не скоче давати дальших пояснень, місто відразу відмовитися від усіх зізнань. На підставі практики треба ствердити, що кожний, що відмовився від зізнань, не жалував цього. Та якби там не було, лішче знести побої поліції, ніж зізнаннями підготувати собі й товаришам довгі літа тюрми.

Не треба доказувати, що підпольна організація у власному інтересі, мусить на насильство поліції відповідати терористичними актами однак вона рівноож повинна з другого боку прияти засаду відмови зізнань за обов'язкову для своїх членів та поширити її на всіх арештованих, зробити її отже масовою. Прошаганду за відмовою зізнань повинна вести нетільки підпольна організація, але кожне товариство, культурне, спортивне, чи інше; кожна організація робітнича, селянська, студенська, чи інша повинні зазнайомлювати своїх членів із користями відмови зізнань.

Принцип обов'язковості й масовості у відмові зізнань принимали ріжні революційні організації. Так прим. в одній з найбільших і найдіяльніших російських підпольних організацій, в «Народній Волі», кожний нововступаючий член зобов'язувався на випадок арешту, відмовляти всяких зізнань. При такій засаді, кожний, хто пустився на балаки із слідчими, рискував свою честью. Це мало такий вплив, що навіть люді, непричасті до революційної організації, відмовляли в слідстві зізнань тільки тому, що не бажали стрінутися із докорамі зі всіх боків. Во слід знати, що коли мало людей зізнавало, то слідчі органи використовували кожне зізнання, а це ставало сейчас звісним іншим арештованим. Тоді звичайно в тюрмі кричали крізь двері: «Такий то а такий видає!» Розуміється що доля людини, що зізнавала, не була тоді завидна, так в тюрмі, як й поза нею, бо вістки скоро передісталися поза тюрму; пяtnо зрадника було карою за балакучість арештованого.

Коли загально прийто тактику зізнань, тоді кожний легко може вправдатися, навіть коли пошидав своїх товаришів, мовляв «він поводився так, як інші, та лише случайно не мав щастя». При загальній відмові зізнань кожний знатиме, як має поводитися у слідстві й не може зробити помилки. Того, хто буде зізнавати, без огляду на це, чи добре, чи зле, чи є він винним чи ні, чи є

членом організації чи ні, наполягається як зрадника й цим відсташиться інших від складання зізнань. Тоді кожний арештований, відмавляючи зізнань, зможе не тільки покликуватися на закон, але й говорити: «Зізнавати не хочу також тому, щоб мене не наполягали на цілі життя, як зрадника.

Однокім неоспоримим доказом вини є приловлення на горячім вчинку і то в присутності свідків.

Ріжне.

Ляхи про У. В. О. Не треба доказувати, що ляхи стараються знищити У. В. О., при чому кожний засіб, що веде до цієї цілі є для них добрий. Бачучи повну свою безсильність у безпосереднім поборюванні У. В. О., ляхи намагаються осягнути свою ціль посередною дорогою: ширенням наклепів на У. В. О. та провокаційних поголосок про провідників У. В. О., щоб таким способом підкопати довірія з одного боку, серед цілого українського громадянства до У. В. О., з другого боку серед членів У. В. О. до своєго проводу. Тому то від ряду літ, при кожній нагоді, повторюють, аж до обидження, одно й це саме: У. В. О. дістася гроши від чужих держав, провідники У. В. О. є агентами чужинців і на удержанні чужих генеральних штабів і т. д. В останніх часах ці наклепи, проти яких підпольний організації є дуже тяжко боронитися публично, поширюються зі збільшеною енергією, що більше, навіть поширюють їх польські міністри на форум сойму й сенату.

Так прим. мін. Складковські сказав у варшавському соймі 5. П. б. р. слідує: «Українська Військова Організація побирає значні фонди з богатих джерел поза границями держави. Висота цих фондів є здана. (Чому тоді не скаже?! Прим. ред.) Довготривала невдача у викритті цієї організації та її звязку зі заграницею була наслідком недостачі відповідних фондів для спаралізовання впливів чужої держави». Власне ухвалення польським соймом диспозиційного фонду домагається Складковські. Чи не дивне? Складковські домагається фондів для «викриття У. В. О. та її звязку зі заграницею», та рівночасно твердить, що висота фондів, які У. В. О. побирає з богатих джерел поза границями держави є йому відома; з цього слідувало, що звязок У. В. О. із заграницею є вже викритий. Пощо тоді Складковському диспозиційного фонду для «викриття звязку У. В. О. із заграницею»?

Ще дивніше стає, коли читати урядовий «Дзенік Львовські» з 4. IV. б. р., який пише щось цілковито протилежного, компромітуючи цим самим п. Складковського: «В останніх часах стверджено, що українська суспільність щораз то більш нерадо підтримує «скарб У. В. О.», не маючи довірія до терористичних акцій цієї організації. У звязку з тим мають бути провірені форми акцій на ціли У. В. О., що має вестися не дорогою прохань і апелів як доси, але — що буде більш успішним — при помочі певного рода моральної пресі на суспільність». Дальше «Дзенік Львовські» розписується про збирання фондів на ціли У. В. О. серед заможніших верств української еміграції та про «наклонювання українського громадянства в Канаді, яке має багато заможних людей, до інтенсивніших зборів на ціли У. В. О.».

Отже як?! «Звязок із заграницею», чи «українська суспільність»? Чи може «звязок У. В. О. із заграницею» це є її звязок з українською емігра-

Ліше прийму кару, а зізнавати не буду».

Тому: кожний член У. В. О., кожний, кому дорога є У. В. О., кожний кому залежить і власній долі й долі товаришів, кожний, обтяжений чи необтяжений, повинен **відмавляти зізнань**.

Поминаючи вже брехливі в основі наклепи на У. В. О., про що ми вже нераз, на іншому місці підкреслювали та вияснювали, що вони зміряють до оплюгування українського визвольного руху, звіро пригадати децо п. Складковському.

Чи ж п. Складковському нічого невідомо про те, як то польська боєва організація, в часі російсько-японської війни, вела **шпіонаж за гроши** в користь Японців, на території російської імперії? Невідомо п. Складковському нічого про ці славні звиті, якими **Йосиф Пілсудський** стверджував від'єр грошей від розвідочного відділу австр. Генер. штабу (К-штelle) за розвідочну працю в користь центральних держав та ба, що більше, за **денунціювання** самих таки поляків за їх прихильне відношення до коаліційних держав? Чи ж забув п. Складковський про епільог цеї справи, про гоносну подію ген. Загурського, який мав матеріали, поглядно доказуючі розвідочну діяльність самого таки Пілсудського, й що саме притечало далішу судьбу Загурського, якого у скритий спосіб замордовано? От що пішпуть вшххоляки в одній летючій, що її мусів також п. Складковський читати: «Від бл. п. ген. Загурського жадано видання або вказання місця перековання квітів, на загалку суму К. 2.000, в яких потверджував Йосиф Пілсудський відбір цеї квоти від ославленого австрійського К-Штelle (розвідочний відділ австрійського Генерального штабу, тогожній з польським Л. відділом, який денунціюваних за антантофільські переконання поляків вінав масами в рр. 1914—15). Ізвіти ті взяли на всякий випадок ген. Загурський, як офіцер ген. штабу, приділений до служби в К-Штelle. Ті 2.000 К одержав Й. Пілсудський за співпрацю з чужими агентурами».

Так п. Складковський! Це дуже гарно й ефектно із міністерської трибуни видати громи «святого обурення», але — треба бути при цьому, хоча і гроха, чесним із собою.

Хроніка.

Арешти та судові процеси. З кінцем січня арештовано в Тарнополі гімн. студ. Ф. Кордубу, І. Лобая, О. Слівінського та В. Дудика, обвинувачуючи їх у приналежності до У. В. О. на цій підставі, що в одного з них найдено «Сурму».

У звязку з зібркою на українських політичних вязнів в часі панаходи за бл. п. О. Басаробову, арештовано у Львові Нагалю Юрчинську, Валю Ганашевич та Надію Петрик. По переведенні розправи звільнено їх.

Оборонці І. Вербицького та В. Атаманчука, внесли відклик від засуду суду присяжних у Львові, що присудив Вербицького на кару смерті а Атаманчука на 10 літ тюрми.

— В дні 4—7 березня відбулася розправа Е. Скицького та І. Штокала, обвинувачених за участь у нападі на пошту у Львові, що мав місце в літі минулого року. Обох їх засуджено на 4 роки тюрми.

— 11. III. відбулася у Львові розправа проти селянина К. Огородника та 2 студентів Ю. Гошовського та С. Новицького, обвинувачених за кольпортованием органу У. В. О. «Сурма».

— Перед судом у Самборі відповідав дні 8. III. Лько Тисовський за злочин зради стану з § 58. Тисовського звільнено по розправі.

— Дні 11. III. стала перед судом у Самборі Е. Шемердяківна, абс. учит. сем. обвинувачена за злочин після § 65, який мала допуститися через відчуття у «Соколі» про могили стрільців. Суд звільнив її від вини й кари.

— У Коломаї відбувся 20. III. процес проти студ. Д. Печенюка за кольпортованием летючок У. В. О. та «Сурми». Обжалованого звільнено.

— Наглий суд у Львові засудив члена У. В. О. Романа Мицька за участь у нападі на грошового листаря, на 7 літ тюрми.

— Дні 12. III. відбулася в Празі (ЧСР) розправа проти М. Пазюка, обвинуваченого за намагане вбивство польського конзула в Празі. У. В. О. своєчасно спростовувала твердження чеської преси, неначеб Пазюк був членом У. В. О. Пазюка засуджено на 1½ року тюрми. Оборонець він відклик від засуду та зажалення неважності.

— В останніх місяцях мали місце у Львові численні арешти серед української молоді у звязку з нападом на грошевого листаря, похоронами бл. п. Любовича і т. д. Із за недостачі місця не реєструюмо їх.

Похорони Ярослава Любовича, студ. П. р. прав і члена У. В. О., що згинув у вуличній боротьбі з польською поліцією, мали відбутися у Львові в суботу 9. березня 1929 р. о год. 15. Однак, передбачаючи, що похорони стануть великою маніфестацією українського громадянства, яке вповні солідаризувалося з «бандитом» (як покійного називала польська преса), поліція тайком похоронила тілні останки бл. п. Я. Любовича вже о год. 11. ранку.

Тимчасом о год. 15. згромадилися товти українського громадянства на означеному місці, щоб віддати останню прислуго молодому герою. 3.000-на маса, довідавшись про небуденну поведінку поліції, уставилася самочинно в похід, який лавою рушив в напрямі кладбища, щоб на гробі зложити вінки та відправити панаходу. В міжчасі однак наспілі сильні відділи пішої поліції, які біля брами цвинтаря старалися здергати похід, так, що лише незначній частині його учасників вдалося дістатися на свіжу могилу. Зчери гопція, якій прийшли на поміч кінні відділи, щоб розігнати похід, принесли шаржу, ранячи богато учасників походу та тратуючи жінок і дітей. Дики герці поліції тревали більш години. Числа ранених не вдалося усталити тому, що заострювали їх приватні лікарі, бо тих, які зголосувалися на ратункове поготівля, сейчас арештували поліція.

В міжчасі на цвинтарі частина походу даремне ждала на других. Вкінці приступлено до торжественної відправи. Поліція однак не пошанувала реїгійного обходу та не завагалась перед профанацією. Ледви пронеслися перші звуки панаходи, поліція почала розганяти присутніх, боячи їх прикладами крісів з насадженими штиками. І тут герці поліції тревали біля години.

Під замітом «гльоріфікації бандитів» арештовано 20 учасників.

Українське громадянство, що рискуючи арештом із нараженням життя прийшло вішанувати пам'ять погиблого члена У. В. О., доказало зайвий раз, що балашки про згідне польсько-українське співжиття є ніколи не здійснimi нісенінцями.

«Цесус» і листопадові події. З приводу подій у перших дніх листопада п. р. у Львові, видав «Центральний Союз Українського Студентства», довгий меморіал у мовах: українські, французькі, німецькі та англійські, який доповнюють численні зініки понижених ляхами українських установ, мистецької виставки і т. д.

Міміна про У. В. О. Накладом Пропагандивного Відділу У. В. О. вийшла книжка п. з. «У. В. О.», в якій зображені у відповідному порядку та оброблені поодинокі статті із «Сурми», що дають

інформації про ідеологію та тактику У. В. О. окрема частина є присвячена тактиці збройної боротьби поневолених народів.

Листи з Америки.

Дорогі Брати:

Пишу до Вас цих кілька слів далеко від рідної землі... Знаю, що отримають цей лист борці українського народу, що донині не зложили зброї в боротьбі проти ворога. Ці їх стремління напевно увінчуються успіхом, бо вони є заразом стремлінням цілого українського народу. Це вже тепер можна бачити знагоди зборок, чи ріжних свят, в часі, яких Українці не поминуть, щоб не згадати на У. В. О. та не підперти її змагання. А коли всі, як один, зрозуміють конечність і вагу визвольної боротьби, то тоді, будьте певні, весь український загал стане Вам на допомогу в Вашій підпольній роботі.

Прошу Вас висилайте мені більшу кількість

«Сурми» видно, що Українці не завмерли та по трох помагають Вам. Ми це розуміємо, що треба грошей, бо без грошей нічого не вдієш; куда підеш, що не зробиш, завсігди треба доляра. Гроши то й поляк тебе пустить, де захочеш.

З глубоким поважанням

Петро Драпак
48 Stonington St. Hartford, Conn.

Хвальна Редакція!

Я зібраав 15 передплатників, яких спис залучаю, та 21.—дол. на пресовий фонд «СУРМИ». Рівночасно повідомляю Вас, що наша громада у Вунсакет, Р. І. виславла дол. 50.—на «Боєвий фонд» через «Обеднання» у Філадельфії.

Здоровлю Вас щиро
Михайло Чагарин
155 Boyden Str. Woonsocket R. Y.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!
Ховайте „СУРМИ“ перед ляхами, бо це нелегальний орган!

Щиу "зб" сот.
Проситься складати в Україну на
„Політичних Вязнів“

СУРМИ

Орган
Української Військової Організації.

ч. 5-6 (20-21)

ТРАВЕНЬ—ЧЕРВЕНЬ

1929

українських катедр на львівському університеті та обмеження доступу Українцям до високих шкіл і т. д. все це наглядні наші втрати.

Не ліпше представляється справа в сільсько-господарських відносинах. Не говоримо вже про податкову систему, яка видушує з нашого селянинів останній гріш (який іде на зміцнення польської держави!), про економічний визиск наших рільників, який більшає з дня на день: але глянемо на колонізацію наших земель польськими зайдами. Тут наступ поляків має **найбільш небезпечний** характер. Бо треба собі зясувати, що й колиби ляхи забрали нам всі школи, придушили кожний прояв політичного життя, колиби знищили нашу церков, а навіть заборонили говорити й писати по українськи то о скільки задергимо національну свідомість, все це відзискаємо в моменті вибуху повстання й війни проти Польщі. Не тає представляється справа зі землею. Для нації й держави земля має величезне значення. Земля це терен, на якому й з якого живе нація та з якого черпає своє богатство. Земля це остой існування та розвитку нації. Без землі нація не може утворити держави: сама національна свідомість до цього не вистарчає. Тому й ляхи кладуть таку велику вагу на найкожу колонізацію наших земель. Вони розумують так: коли за кільканадцять чи кількадесят літ більшість українських земель буде находитися в руках польського елементу, коли відповідною економічною політикою (високими податками, низькою заплатою за працю й рільні продукти, нивечням української сільсько-господарської кооперації і т. д.) винишать другу частину українського селянства, яка буде тоді змушенна продавати землю й емігрувати до міст і за кордон та коли решту українських селян, що залишаться на землі, знімлюватимуть (польські школи, польські костели, окруженні польським колонізаційним елементом), тоді українська небезпека в Галичині буде раз на завігди усунена. Во не тільки по містах, але й по селах поляки осiąгнуть **більшість**.

І що поможет тоді нам, Українцям, коли наш селянин буде хочби й дуже свідомий, але буде находитися в Бразилії чи Канаді, а його дотеперішня земля буде стражена для нас? На його землі буде сидіти коляк, який буде боронити її як свою землю — перед Українцями. Як зможе опертися польській навалі сам міський елемент, який, як це знаємо з історії, є найбільш податливий на винародження? Навіть колиби нам колись вдалося відібрати ці землі від Польщі, то буде на них сидіти польська більшість, вороже настроєні до української держави.

Як Ірландці плянували напади на Лондон.

Із цілого ряду саботажів, які плянували й переводили ірландські фенії (шінфайнери) або інакше «Ірландське Революційне Братство» в боротьбі проти Англії, заслуговує на увагу план спалення Лондона, якого однак Ірландці не виконали.

Коли вибухли протианглійські розрухи в Ірландському графстві Корк, Англійці не здергались перед брутальним їх здівленням. Цілу місцевість спалили, а після війська брадом куль та сприяли погромам та втратам серед місцевого населення. У відповідь на це постановили ірландські революціонери, на вищадок повторення Англією подібної жорстокості, відплатити й не менше жорстокою акцією. На одному із засідань

Звідси випливає конечність відповідної тактики в наших визвольних змаганнях. Пасивний спротив й в загалі оборонний характер змагань, не є вистарчує; зрештою не все можна ці форми примінити. Іс же, коли нам зліквідують українсько-державне кільництво, ми можемо вести приватні; коли забороняті приватні, будемо вчитися тайно; коли нам позамикають церкви, ми все таки залишимося тим, чим досі були; коли забороняті організуватися політично, підемо в підпілля; коли забороняті друкувати по українськи, будемо це робити тайно або за кордоном. Всі ці **оборонні** засоби вправді не вимінують ляхів з наших земель, не створять нам держави, але збережуть нас, як націю. Однак вони ніяк не забезпечують нас перед колонізацією наших земель перед переходом землі в руки польських зайдів. Тим менше зможемо що небудь зробити законною дорогою, бо **законною дорогою взагалі не зможемо ніколи охоронитися перед наступом ляхів на культурному, економічному й політичному полі**. Українці не мали польського впливу на складання й касування законів в умовах демократії й парламентаризму в Польщі, тим більше не будуть мати впливу в умовах диктатури Пілсудського чи іншого.

Отже?

Коли не бажаємо втопитися в польському морі, згинути як народ, коли хочемо задержати землю у своїх руках, захопити міста та розвиватися як державна нація, — **підготовляймося як найскоріше до війни**. Лише національна революція й війна зможе нас забезпечити перед культурним, економічним й політичним знищеннем, може нам принести волю та державну незалежність.

До часу цього збрінного наступу, мусимо для охорони себе прийти до **активного спротиву**. Насильство поборювати насильством. Терором і саботажами треба відстрибити польських зайдів вступати на нашу землю. Хай кожний колоніст буде свідком того, що мусить стратити землю скоріше чи пізніше, чим скоріше позбудеться землі сам, тим ліпше для нього, бо не наражає своєго життя та майна.

Слід нам пам'ятати, що в умовах поневолення **кладемо безмірно більші жертви, ніж у війні**, як жертви, що не помагають нам у нічому, зате скріплють сили ворога! Ворог єсть наш хліб, живе з наших податків, творить військову силу з нашого рекрута, розпаночується на наших землях. Десятки тисяч дітвори винародовлюється у польських школах і гине для нації. Сотки тисяч людей примирає голедом та дегенерується фізично й морально. Десятки тисяч втікає за кордон і рівно ж скоріше чи пізніше є страждання для нації. Мас це тревати

Центрального Комітету вирішено підготувати підпалення Лондона й у відповідний мент перевести плям в життя.

Щоб удача цього пляму була запевненою, присуплено заразже до переведення основної підготовки. В першій мірі підшукали Ірландці біля тисячі своїх земляків, мешканців Лондона, з яких певної кількості (200) було доручено зайняти в означених дільницях міста малі кімнати на «бюро». Через цілій місяць — після цього — заходили щодня до цих «бюро» мушки й жінки зі звичайними шкіряними торбинами, в яких не було ані сіданку, ані якихось актів, ані жадного канцелярійного приладдя, тільки близькі коробки з бензиною та всячим іншим легким запальним матеріалом.

Дальше видав Центр. Комітет окремі вказівки для цих осіб, які на умовлені телефонічний знак

даліше? З якою ціллю? Для кого з цього користь? Зможуть що змінити в цьому наші посли в польському парламенті? Що помоге легальна боротьба?

«Що проти тих безплідних жертв означають жертви, зложенні у війні, веденої за волю народу, жертви кладені для тріумфу ідеї Вільної України?» Є нас сорок міліонів Українців, сорок міліонів рабів, що кладуть кожного дня жертви — для своїх катів і для своєго поневолення. Чи не ліпше покласти хочби в десятеро й сотero більші жертви для забезпечення існування Української Нації?

Тому не залишаючи оборони, ведучи пасивний і активний спротив і діготивлямося до нашого збрінного наступу — національної революції, що приверне нам дотеперішні втрати і забезпечить перед новими та відкриє можливості широкого розвитку нашого народу на всіх ділянках. Памятаймо не тільки про себе, але й про наших нащадків та не забуваймо заповіту наших батьків і братів, що пролили кров у оружній боротьбі 1917—1920 р.р. Вони показали нам **одинокий шлях до кращої долі Української Нації.**

Одиноким неспоримим доказом вини є приловлення на горячім вчинку і то в присутності свідків.

Приготовляймося й до оборони!

Наши вороги стараються, вже в часі мира, поборювати всіми засобами наші змагання до національної незалежності, намагаються нас ослабити й застрашити та унеможливити вибух народного повстання. Методи ворожих влад, поліції та судів, змірюють до цього, щоби при помочі арештів, побоїв, переслухань, засудів, провокацій тощо, докладно провіряти сьогоднішній стан нашого руху, як і довідатись про наші плани на майбутність. Во лише тоді вони можуть приняти відповідні протиміри та поробити відповідні приготовання на час війни, повстання чи внутрішніх неспокоїв; вони знають, що в таких вицадках засоби, яких вони тепер уживають для нашого поборення, будуть не вистарчаючими.

Тому що поневолені народи не мають відповідної кількості зброї та воєнного матеріалу, мусить здебільша примінювати **імпровізовані форми при веденню війни**, як саботажі, партізантку тощо. Ворог однак старається підготувати себе не тільки до війни з модерними, регулярними військами, але робить також приготовання, щоб з успіхом побороти повставше проти нього населення внутрі мого держави.

Як знаємо з польських тайних військових наказів та з матеріалу для підготовки мобілізації, польська військова команда рахується з цим, що в разі війни з її сусідами, вибухнуть у польському запіллі неспокої та повстання, а тому вона вже сьогодня приготовляється до їх здавлення. Ця підготовка не тільки звернена проти Українців, Білорусінів, Литовців та Німців, але й проти деяких польських пастій (прим. комуністів), які с ворожою настроєні до тепершнього правительства.

мали ночію „пустити когута“ рівночасно у 50 «бюрах», що лежали на південні від ріки Темзи. Такий розмір пожежі бувби зовсім певною приневолив більшу частину огневої сторожі уцінити на згадані місяці. Міжтим інша група людей мала завдання — по перерізі огневої сторожі — забарикадувати великими гарнірами всі мости на ріці та таким робом унеможливити сторожі перейзд на північний біч ріки, де в цьому часі інші групи Ірландців мали начати дальший підвал. Ще інший відділ революціонерів отримав доручення поширити в даний мент алярмові пожарничі владження на вулицях міста, а рівночасно фальшивими алярмами дезорієнтувати огневу сторожу. Серед такої ситуації не знала вона, куди її найскоріше вибиратись, а колиби й прибула на якесь заалармоване місце, то не засталаб там пожежі.

В наслідок викликаного такими способами загального поденервовання серед населення, булоб певно повстало в місті велике заміщення, в часі якого мігбі був Лондон таки цілком впали в руки жертвової вогню. Щоби задумана акція увінчалась таки дійсним успіхом, доручено тоді ще поодиноким людям, всюди там де була огнева сторожа при роботі, перетинати гумові вужі й рівночасно з акцією підпалів вилляти в різких місцях ріки сотки бочок сливи та її запалити. Вогонь посувавчись з бігом ріки бувби охопив усі будівлі та доки, що стояли над берегами Темзи.

І саме може тому, що цей плям був як найточніше підготований, не довелось Ірландцям певести його в діло. Англійці, упереджені мабуть через конфідентів про загрозу містові, довгі час не важилися провокувати Ірландців.

вибуховими, газовими та огневими бомбами і цим способом будуть нищити наше майно, ломати опір наших сіл і приневолювати повставших до безглядної піддачі ворожій владі.

Тому ми мусимо вже тепер найти не тільки методи наступу, але й оборони, щоби відтак нарешті при оружній перевазі ворога ховонти перед

провізованим військам ведення саботажної і партзанської війни.

Знаючи з польських тайних документів, які небезпека грозить нам у будучині, задержимося в слідуючих числах на цих **воєнних засобах**, що їх хочуть ужити поляки проти нас, щоби кожний — миціна, жінка чи дитина — навіть в найдалінніші

Мовчаливість.

Стара пословиця „мовчаливість це золото“ не має ніде так великої ваги, як у підпольній організації. Без перебільшення можна сказати, що існування підпольної організації залежить від мовчання її членів. **Підпольна операція має**

вити поліції на «вудку», а самі дальше тримають в дому компромітуючі матеріали і в слідстві поводяться не менш глупо. Зі звітів з процесів знаєть, що **до келій пссилается агентів**, перебраних за вязнів — а тим не менше по непоступленні ти-

зачалися арешти тисячів людей і кінець кінців діяльності У. В. О. була на довший час припинена. **Чи не ми видаємо себе самих в руки ворога?**

Люди загально не досягають значіння не раз, на перший погляд, незначних справ. Міжтим не раз **одно тільки слово**, позірно маловажне, що більше нераз **кіннення головою**, або навіть сам **вираз лиця** можуть мати рішаюче значіння у якісь справі. У нас чомусь загально думается, що злочинне видавання тайн організації має тільки тоді місце, коли член організації переходить на службу поліції, стане провокатором, буде доносити на інших членів організації та за то буде брати гроши. Міжтим таких випадків у нас було всього **кілька** за цілій час існування У. В. О. та й ці провокатори не богато пошкодили, бо їх **в час усунено**. Зато з правила видавали тайни члені без ніякої заплати, що більше дістаючи за цю „прислугу“ по кілька років тюрми. А найцікавіше, що доносили вони на—самих себе. Як це можливе? Зовсім просто: вони звірювали тайні постороннім людям, про яких не знали, що є на службі поліції, вони писали листи до приятелів та дівчат, в яких несвідомо видавали тайни організації польській противідці; вони складали зізнання і «засипували» себе, товаришів та організацію і т. д. Яка в такому випадку ріжниця між платним а мимовільним провокатором, коли ходить про **шкоду для організації!** Ніяка! Що більше, часто платний провокатор є менш небезпечний, бо йому не завсіди вірити поліція, він не виступає в суді як свідок, так що не все шкодить арештованому. А хто не повірить обтяжуючим зізнанням арештованого на самого себе? Хто не повірить власному письму арештованого?

Член організації повинен знати, що **за кожне слово несе відповідальність перед організацією**. Людям з природи надто балакучим, які не можуть панувати над своїм язиком а до того надто цікавим не слід входити в склад конспіративної організації. Найліпший елемент в підпільній організації це ті, яким є мовчаливість вроджена; з такими людьми можна цілими роками приставати, а все ж не можна знати, хто вони, що думають та що роблять. Однак мовчаливість можна набути. Слід лише придергуватися певних правил та завсіди, при всіх справах та при всіх обставинах триматися

нічії. Прим.: «Чи Ви були в Н.?» відповісти: «Чому я мав бути в Н.?» або коли це ліпше «Чому я не міг бути в Н.?». Такою двозначною відповідю вводимо в блуд противника та при цьому можемо слідити, який вплив на нього зробить така відповідь. Коли ми увійшли в розмову з противником, то належить дуже рідко послуговуватися неправдою, хиба що маемо здібність **довго пам'ятати наші брехні**; коли сьогодня очеркуємо щоє «білим» а завтра «чорним», то противник взагалі перестає нам вірити. Коли вже послуговуємося неправдою, то принайменше слід брати правдивий об'єкт. Прим. нас спитають, де ми були останньої неділі: тоді не треба комбінувати, але правдиво переповісти, де ми були в неділю—але перед двома тижнями. Тим способом не попадемо в суперечності, коли по раз другий будемо оповідати про що саму подію.

Слід однак знати, що противник найчастіше уживає алькоголю, щоб рушити наш язик. Коли нас запрошують на гостину невідома чи мало знаю особа, треба припиняти, що робить це не без цілі. Ніколи не треба числити на свою «сильну голову», бо є можливе, що противник досить щось до напітку, що звалить і „найсильнішу голову“. Найліпше від таких гостей відмовлюватися, як рівнік взагалі не вступати в розмови з непевними та незнаними osobами.

2. **Про справи організації не говорити ані не переписуватися з не членами**, хочби це були наймілійші нам особи. Вже при кількох процесах членів У. В. О. фігурували любовні листи, подібно як листи двох братів як обтяжуючий матеріал. Подібно звірення тайн організації товаришам і нареченим приносило тільки шкоду. Листи можуть попасті в руки поліції й тоді замішуємо в справу зовсім непричастну особу, яка невинно терпить через нашу необережність. Бажаючи похвалитися перед близькими нам особами (це є причина тих звірень!), виходимо кінець кінців в їх очах нерозважними дітваками. При передаванні тайн не рідко, в разі процесу, примушуємо тим самим ті особи до кривоприсяги і фальшивих зізнань (инакше мусілиб нас видати!), що може рівно ж для них трагічно скінчитися. Навіть не слід входити перед ними з речами, в яких ми вправді не заангажовані, але

зовсім не шкодили організації, бо навіть побої не могли „видусити“ з них більше, ніж вони знали.

4. **З членами зноситься устно чи писемно при задержанні найбільшої осторожності та згідно з вказівками, одержаними від провідників.**

Доля арештованого залежить передусім від його зізнань!

Рінне.

Большевики про У. В. О. Ще з нагоди листа надових подій у Львові, писав «Комуніст»: «Так звана У. В. О., фашистівсько-терористична група, що працює в запіллі (?), намагається ловити довірчі душі західно-української молоді. Своїм «радикалізмом», практикою кидання бомб та іншими «войовничими» заходами ця організація намагається поширити свій вплив на очайдущі голови. За нинішніх умов, коли народний гнів досяг величезної сили, У. В. О. безперечно піймає частину молоді, як то навіть трудашої молоді». Дякуємо за призначення!

Зноваж II. пленум Центрального Комітету КПЗУ ухвалило в справі У. В. О. слідуючі тези: «На зрості революційних настроїв широких працюючих мас силкуються паразитувати (!) політики з табору, будьто непримиримого українського націоналізму, що радикально націоналістичною фразою хотять прикрити свою справжню роль—агентів міжнародного імперіалізму, а тим самим помічників і союзників польського фашизму. (!!) Особливу роль виконує з цього погляду У. В. О. Спекулюючи на щораз більш зростаючій ненависті українських мас до польської фашистівської окупації, спекулюючи на традиціях польсько-української війни, на національному романтизмові, що ще не вижитий частиною української молоді — У. В. О. час від часу штовхає одиниці з поміж цієї молоді на терористичні акти проти окремих репрезентантів польської окупаційної влади та проти окремих проявів національного гніту. Таким чином УВО намагається викликати ілюзію (!) революційної боротьби і відтягнути увагу мас від единого шляху, що веде до національного визволення. Бо тільки на шляху масової революційної боротьби проти всієї системи фашистівської диктатури, боротьби,

гання розломити У. В. О.? А може тою «справжньою боротьбою» є заключування рижських мирів та «пактів Літвінова», якими **большевики поділилися з польськими фашистами владою над українським народом?**? А може цей «єдиний шлях, що веде до національного й соціального визволення» це безпощадне ліквідовання **кожного прояву національної думки навіть в комуністичній партії?**? Знаємо добре, як на тому «єдиному шляху» большевики повисили до тюрем, на розтріл та в Сибір «шумськітів». Загально відомо, що вони виправляють з комуцістичною групою Турянського в Галичині. Аж надто добре знаємо їх «справжню революційну боротьбу!» Інакше «товарищів» не хвилювались так «терористичні акти У. В. О. проти репрезентантів польської окупації та проти проявів національного гніту». Большевики ліпше зробили, коли б місто друкувати свої безглазні тези, написали нам, що вони зробили з Шумським? Давно вже друкуються в пресі подрібні описи, як замордовано Шумського в казаматах Д. У. П.! дійсно «масова боротьба», тільки не «революційна», а з «всією системою фашистівської диктатури», а з — українцями!!

Хроніка.

Події в Бережанщині. В Бережанщині діються загадочні речі, про які не вільно писати в пресі, Від двох місяців хтось постійно перетинає телеграфні та телефонні сполучення, то в одному то в другому місці. Вже кілька разів поперетинано дроти на території сіл Лісники, Потухів, Гиневичі, Кургани, навіть в Бережанах та Нараєві. Поляки спроваджують сотки поліцій, агентів, поліційних пісів, арештують студентів і селян, переводять ревізії, грозять контрибуціями, ведуть громадам ви-

— Тернопільська поліція привезла в половині травня до тернопільської тюрмиколо 20 селян, під замітом протидержавної агітації.

— В травні відбувалися численні ревізії серед Українців в Бережанщині. Між іншим 25-го травня перевела поліція ревізії у більшої кількості Українців в Бережанах.

— 31. V. арештовано о. Михайла Кулакевича, пароха в Янові, за злочин з § 58, якого він мав допуститися 1. XI. мин. р. виголосивши на цвинтарі проповідь з приводу роковин листопадових подій.

— Дня 10. VI. 6. р. відбудеться перед Найвищим Судом у Варшаві розправи, якою предметом буде зажалення неважності, внесене оборонцями Атаманчука й Вербицького проти вердикту суду присяглих у Львові, на підставі якого засуджено Вербицького на кару смерти, а Атаманчука на 10 літ тюрми за мінімів вбивство куратора Собінського.

— У львівській тюрмі перебувають студентки М. Кравцівна, М. Конрадівна, М. Чижівна, С. Мойсейовичівна та студент Е. Сена й 2 брати Процишини, арештовані минулого року в звязку з листопадовими подіями у Львові. Іх розправа відбудеться 18. червня. Положення арештованих незавидне. Дівчата є хорі на груди, а дві з них постійно перебувають у тюремному шпиталі.

— Прокуратура при окружному суді в Самборі веде кріп до додому проти 32 учеників місцевих гімназій і семінарій, Українців, за приналежність до «Пласту». Здається, що такий факт, дуже тяжко було зрозуміти, кажім, Англіці.

З Америки (Філадельфія. Па). 11. травня відбувається у Філадельфії, Па. товариський Зізд «Української Стрілецької Громади», на якому полк. Е. Коновалець перевів декорування старшин і стрільців У. Г. А. Пропамятною Воєнною Відзнакою. Шієя декорації відбулася спільна вечера, в якій взяло участь біля 150 осіб. Ця подія замітна в житті української еміграції в Америці цим, що вона обєднала представників різних противних таборів і груп: до спільноти вечери засіли редактори «Свободи», «Народної Волі», «Америки», «Українського Вісника», а редактор «Народного Слова» оправдав свою неприсутність. Крім них були представники «Українського Народного Союзу», «Союзу Українських Самостійників», «Товариства Ветеранів Американської Армії» та богато інших. Серед різних промовців, полк. Е. Коновалець вказав, що історичною ролею заокеанських Українців є організовання широкої пропагандивної акції, щоб у слінний час опінія Америки й Англії була по стороні Українців, а далі що українське громадянство в Америці й Канаді повинно стати в один фронт з країм та українською еміграцією в Європі в змаганнях за велику Соборну Національну Українську Державу.

Листи з Америки.

Дорогі Члени У. В. О. та Й. Заряд!

Я лист від Вас одержав. Тішуся, що гропі прийшли на призначене місце а ще більше тішуся, що передплатники, кожний зосібна, отримав число «Сурми», яка йде з рук до рук.

Лихо тільки з роздорниками, що то викри-
кують по всім усюди, як то вони обороноють
Україну. Просити в них жертв на народні цілі,
даремне діло. Україна — кажуть вони — сама дасть

Видає пропагандивний Відділ Української Військової Організації.
Редакція Колегія.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!
Ховайте „СУРМУ“ перед ляхами, бо єще нелегальний орган!

Ціну 30 сот.
Просить складати в краю на
„Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 7 (22)

ЛІПЕНЬ

1929

Розриті могили.

День 8. червня 1929. р. вбеться глибоко в пам'ять українського народу. У той день польська поліція враз із урядовцями ляцького воєводства збенечтила дорогі українському серцю стрілецькі могили. Ляцькі вандали не дають спокою навіть стрілецьким костям.

Село Потутори, бережанського повіту, є відоме з того, що на недалеких від нього узгірях, зв. Лисоня, веліся у 1916. р. завзяті бої між Москальми й австро-німецькими військами, в яких брав участь цілий легіон УСС; сотні стрільців поклали там свої голови, та встали на Лисоню дорогими могилами. Дня 8. червня прийшов до того села восівський урядник з Тернополя, Смотрицький, з поліціянтами. Він зажадав від начальника громади людей й підводи, бо мають вони розкопувати стрілецькі могили, а тлінні останки стрільців перевести на спільній воєнний цвинтар. Начальник громади, якому не доручено ніякого письменного наказу, не хотів виконувати поліцейського приказу. Щойно під терором поліції селяне були примушенні виконати.

І сталася неймовірна річ. До гробів українських стрільців гарно упорядкованих і прикрашених цвітами, якими піклується «Товариство Охорони Воєнних Могил» і до яких рік-річно, у Зелені Свята, йде народ з довколичних сіл на прощання — до тих могил запроваджено українських селян і наказувано їм їх розкопувати. Розкопано 6 могил. Тлінні останки стрілецьких Героїв у непорядку та в сумішку посыпано на фіру і відвезено до спільногого гробу. Сталося це проти виразного спротиву селян, на полі яких стрілецькі могили знаходилися. Хрести, що були вкопані на могилах — тепер покинені на землю і розріті ями — ось вимовні свідки ляцького варварства.

При розкопуванні могил у Потуторах, поліцейсько-уряднича комісія звертала увагу тільки на ті могили стрільців, що були гарно упорядковані і прикрашені хрестами. Всі інші могили вона оставляла в спокою. З особливою люттю кинулися ляцькі поспіаки на могилу стрілецького хорунжого Миколи Голода, що знаходиться на полі господаря Андріха Кота в Потуторах. Родина того хорунжого, замешкала в Серніках, рогатинського повіту, рік-річно приїздила на дорогу могилу й над нею проливала слози. І цього року приїде, але місто упорядкованої могил застайнє порожню яму.

Поліцейсько-уряднича комісія, при помочі крісів, примусила людей розкинути цю могилу. Після розкопання, винято з неї домовину й отворено віко. На костях можна було пізнати ще відзнаки а на голові бандаж. Один із поліціїв, називком Василькевич, коли відкрив голову хорунжого й сказав: «С...ин,

такий молодий не одному дався в знаки». Сталося це при свідках Юлії Орляк і Александри Пітко та інших. Після того кости кинено на віз та перевезено на воєнний цвинтар в Потуторах. Перевезено їх у той спосіб, що вони встелювали собою цілу дорогу, а коли Іван Здирко спітав поліція, чи не слід ті кости збирати, польський поліцай заборонив це робити. Шість 17. червня, себто в девять днів після варварського вчинку, посол Целевич знайшов на дорозі людську кістку, а біля церкви на цвинтарі, де рівно ж розкопувано стрілецькі могилы (не повідомивши навіть місцевого священика, хоча могили розкопувано на церковнім ґрунті) знайдено 11 костей і одну іншу.

Таке збенеччення могил відбулося мимо протесту місцевого начальника громади й власників поля, на якім були гроби. У відповідь на їх протести, польські поліцай наставляли кріс та гроши розстрілом.

Не зважаючи на вмішання посла Целевича в воєводстві й старості, дия 12. червня ц. р. по-ліцейсько-уряднича комісія удалася на Лисоню і під терором потягнула з собою кільканадцять українських дівчат. На Лисоні вже залежка видніє величавий курган із високим хрестом: там находяться спочинок десятків стрільців. До того кургану спрямували варвари свої кроки й знову, грозячи карами й арештом, примусили дівчат розкопувати курган. Як показалося, поліціям ходило передусім про під有价值ня пам'ятного хреста. Во коли хрест вже зрушився, поліцай нагнали робітників до дому, а самі вилізли на курган і скинули хрест до долу. Опісля цей хрест пропав, можливо, що поліцейські посипаки його спалили або скинули в воду. З кургану забрано всього кільканадцять костей і відвезено на спільній цвинтар.

Слід замітити, що гору Лисоню історичне по-боєвіце, громада подарувала «Товариству Охорони Воєнних Могил». Але ні воєводство ні поліція не зверталися до Товариства, як власника землі, за дозволом розкопувати могили. Маємо отже до діла зі святотацтвом, поповненим під охороною поліцейських багнетів.

Лисавкою рознеслася по західній Україні ця нечувана в світі вістка та викликала зрозуміле обурення і розярення. На 16. червня 1929. р. «Народна Організація» скликала до Бережан протестуюче віче. До митрополита й епископів, до папського нунція в Варшаві та польського прем'єра вислано депеші з протестом проти святотацького вчинку. На Зелені Свята весь край вибирається на Лисоню, щоби масовою участю заманіфестувати своє обурення проти варварства та свій духовний звязок з дорогими могилами.

О повістка.

На боєвий фонд зложили в доліарах: (місяць) «Обєднання Українських Організацій» у Америці 250.—, в тому дол. 26.— від Брацлава св. Архангела Михаїла в Гемтремк через п. Рубаху й на пресовий фонд «Сурми» дол. 65.50, на яку то квоту зложилися слідуючі жертви: Й. П. збирка дол. 32.—, С. Слободзян збирка 12.50, П. Войтович 2.—, А. Гальчак 2.—, і по одному дол. Н. Скрипець, П. Дропяк, М. Черній, Й. Кульчицький, М. Прихідко, Д. Білик, Й. Стельмах, Д. Рубаха, Д. Васько, О. Гарасимчик, Й. Мусій, Й. Данилишин, М. Крук, Н. Симків, Й. Заблоцький, А. Яворський, М. Малимока.

Г. Болюк на б. ф. дол. 25.—, Гурток «Української Стрілецької Громади» в Едмонтоні (Канада) на ціли У. В. О. дол. 30.—, і дол. 34.—, І. Р. Саскатун на б. ф. дол. 100.—, «Українська Стрілецька Громада» у Філадельфії на б. ф. дол. 50.—, Жертводавцям складаємо щиру подяку.

Всі ці факти говорять самі за себе. Не улягає ніякому сумнівові, що приказ знищити святощі українського народа стався на приказ згори, а поліцейські поспіхи не то, що не будуть потягнені до відповідальності, але певно ще й аванзують та дістануть ордери. Головним моральним виновником збещення гробів є повітовий командант поліції Квасніцкі. Він за всяку ціну старається оборонити святотатців і мало бракувало, щоби він не був спровокував проливу крові по вічу, яке відбувалося в Бережанах, дня 16. червня п. р. в справі розкопування стрілецьких могил. Він веде слідство проти учасників віча за їх промови, а навіть відгрожується арештованням посла Целевича. Він викликав у Бережаничині шість по-

Охорона перед панцирними автами й поїздами та танками.

У часі війни, на території, заселеній чужою нацією та охопленій повстанням, ворог здебільшого не буде вживати до боротьби військових відділів, але механічних середників боротьби. Передусім при карних експедиціях, реквізиціях й арештованнях у відлеглих місцевостях він буде вживати **панцирних авт, панцирних поїздів**, а може навіть і **танків**. Всі ті воєнні середники, обслуговувані малою залогою, є подібні до малих твердинь; з одного боку вони, завдяки сталевим панцирям, є добре хоронені, особливо перед зле узброєним противником, з другого боку завдяки свому узброєнню сила їхнього вогню є велика, тимбільше, коли взяти на увагу, що вони скоро переносяться з місця на місце.

1. Панцирні авта.

Ціла машинерія, колеса та місце для залоги в таких автах є покриті панцирями, які творять охорону перед стрілами піхоти, шрапнелями та ручними гранатами. Вони мають кілька тяжких екіпажів, а часто також легку гармату, яка находитьться у панцирній вежі, поворотній на різні сторони. Авта ці мають два мотори, а їх урядження таке, що вони можуть без обертання воза їхати

Життя російських революціонерів на засланні й у сибірських каторгах.

Друга половина XIX. в., при кінці панування царя Олександра І., зазначилася інтенсивною діяльністю революціонерів. Заповнилися тоді вязниці, заскрипіли шибениці, заселилися сибірські пустині революціонерами, що в ім'я ідеї віддавали все найціннійше; працю, майно, особисте іщастья, життя, щоби знищити абсолютизм царів та завести конституцію, яка признавалаб усім рівні права. Після замордовання царя Олександра ІІ. в 1881. р. арештування набрало ще більших розмірів.

У Росії тоді не було окремих вязниць для політичних вязнів; їх тримано разом із звичайними злочинцями. Крім цього політичні вязні не мали доброго одягу, ходили нераз цілими місяцями незміняючи біля, спали на голих дошках; харч був дуже лихий. У вязницях не було провітрювання, воздух був просто трійливий. Часто в келії, що була призначена на десять осіб, перебувало сорок

Не тільки мушкіни терпіли в російських тюрях, але й жінки, які також брали участь у революційнім русі. Сотки молодих 17, 18 а навіть 14, 15-літніх дівчат заслано на Сибір. Іхня доля

літичних процесів проти «Лугів», два процеси проти б. Січових Стрільців й один процес проти селян за їх участь на вічу посла Целевича. Цей тип є. паном життя і смерти українського населення і завів нечуваний терор у цілому повіті.

Але це діється не тільки в бережанському повіті. Ціла Західна Україна живе під наказом людей без совісті, чести й людської гідності. Ганьбою 20. в. залишиться факт відання 7 мільйонів українців під владу таких варварів.

Українців, всіх, деб вони не жили, визвали до збірного протесту проти нового ляцького варварства. Нехай чужинцям розкажуть про польські «геройства» та про «польську культуру».

атучних перешкод і барикад у місцях, що їх воно може оминути. У таких випадках можна вжити чів дерев, або зіставити разом та повязати дротами **звичайні вози**. У таких місцях мусить панцирка або завернути, або залога мусить виступити з усунення перешкоди; в останньому випадку далеко укритий партизанський відділ має змогу **бстрілювати залогу** та здобути панцирку, яку знишчить, або сам буде вживати. Вжиття **вибухових матеріалів**, які при переїзди авта вибувають, є вказане тоді, коли на місці находяться синколені шпоніри. Для охорони перед панцирками треба рівнож **тримати постійно стійки** на відповідних місцях, з яких є добрий розгляд на околицю, щоби завчасу можна остеречи безоборонне населення та дати йому можність скритися перед надіждаючими панцирками.

2. Панцирні поїзди.

Іх уживається на залізничних лініях. Паровик, що находитися по середині поїзду, є покритий панцирями. Перед і за ним находяться по однім або по два панцирні вагони, а за ними не рідко звичайні відкриті вагони з каміннями та залізничними линами для можливої направи пошкодженої залізничної лінії. У панцирних вагонах сидить залога, що обслуговує машинові кріси та гармати. Часто за таким поїздом їде другий, звичайний, з більшою кількістю піхоти, що має за завдання, під охороною гарматного вогню панцирного поїзду перевести певну акцію. Панцирні поїзди операють, зрозуміло, тільки на залізничних лініях, а тому простір їх діяння займає кілька-кількометрові пасма безпосередньо по обох боках лінії.

Боротьба з ними є для імпровізованих військ дуже тяжка, бо до цього потреба передусім артилерії. При браку артилерії треба постаратися не допустити панцирних поїздів до загроженої місцевості. Це діється шляхом **знищення залізничних мостів, залізничої лінії та стаційних будинків** там, де поїзд має переїзджати. Однак знищенню мусять підпасти такі об'єкти, яких не можна швидко направити простими прирядами; треба памятати, що кожний панцирний поїзд везе зі собою приряди та мате-

сейчас в противний бік. Звичайно уживається таких авт як криття, або як підмоги для машин військових відділів або для акції спільно з кавалерією. Частіш однак їдуть вони самі, щоб розвідати положення в загроженім терені, або висилається їх для переведення самостійної боєвої акції проти сіл чи більших зібрань людей. Можуть вони рівно ж запалювати села, кидаючи спеціальні бомби. Однак панцирні авта є придатні порушуватися лише на добрих дорогах, з яких можуть забезпечити лише тоді, коли навколо є особливо добрий терен. Досяг їхнього вогню творить пояс в ширині кількох кільометрів по обох боках дороги.

заних ручних гранат чи інших вибухових матерілів; на це однак треба виниколених й узброщих відділів, які не завсігди є під рукою в краю, де вибухло повстання. Тому в більшості випадків буде прияте схоронні міри, які полягають на **знищенні важких мостів**, що находяться по дорозі, якою є панцирне авто; через ріку, стрімкі узгірря та інші подібні природні перешкоди авто не зможе претендувати. Рівно ж можна здергати авто через ставлення

була далеко тяжча: терпіли вони ще й нарости з боку жорстокої сторожі вязниць.

Одною з тих, що віддала життя для ідей, була
молода 24-літня жінка Кутітонська, яку заслано за
ширення революційних ідей на тяжкі роботи
в Одесі. Однак після якогось часу її звільнено й відправ-
лено в Акші (село, що лежить на монгольської
границі). На вид жорстокої поведінки російської
влади з політичними вязнями, в ній бунтовала
душа. Вона постановляє вбити губернатора Іль-
шева. Кутітонська знає, що жде її після дово-
нання вбивства; однак своєю смертю вона хоче
принести полекшу товаришам недолі, або хоче
пімститися за них. За гроші, які зложила відто-
вляючи собі хліба, купує бравнінг і їде до стодолі

забайкальської землі. Там удається до губернатра Ілляшева. Провірки у неї не переводять. Убивши до канцелярії губернатора Кутітонська друже вибиває бравнінг і стріляє до губернатора, зі слогами «маєш за одинадцятий май». Та не вбиває губернатора, лише ранить його тяжко. Арештована дісталася до вязничної комірки, якої розміри недозволили відстоюти ні лежати; сидячи так скуленою, перебуваючи Кутітонська три місяці в голоді; поживу давалася крадьком інші вязні. Засуджено її на смерть, потім замінено її кару на досмертну вязницю. У страшні морози везено Кутітонську разом з кричкою

ріял для направи. Крім того можна на відповідних місцях (закрутках) повитягати шруби із шин, унаслідок чого поїзд вискочить із шин. Коли на місці є вишколені люди та відповідний вибуховий матеріал, можна під шини підложить вибухові на-бої, які вибувають при перейзді поїзду. Дуже часто пускається проти панцирного поїзду паро-вика або при похилій лінії залізничі вагони й тим способом, або нищиться броневик, або змушується його до швидкого відвороту. Через витягнення шин або нанесення штучних переткод можна зму-сити залогу до виходу з панцирного поїзду та на-чати її обстрілювати із засідки. Треба однак ра-хуватися з тим, що такий поїзд має численну за-логу, а тому певна частина її залишиться у ваго-нах для обслуги зброї та гаровика. Здобуття пан-цирного поїзду, як це бачили ми нераз у нашій визвольній війні, наступало звичайно завдяки смі-лому й наглому нападові.

3 Танки.

Способом свого вжиття є таки дуже подібні до панцирних авт. Ріжниця полягає у їх сильнішому опанциренні й узброєнні, як рівнож у вищій технічній пристосованості для переїзду з місця на місце, що й вможливлює їм їхати не тільки навпросте́ць через поля, але також поборювати глибокі та стрімкі перешкоди, навіть посуватися через ріку, як рівнож, силою свого мотору в часі їзди усувати на бік такі перешкоди, як барикади, пни дерев, дротяні перешкоди й т. д. Власне тому танки при вжитті їх для поборення повстання, дуже небезпечні, бо не є вони примушені їздити тільки дорогами, а тому охорона перед ними є дуже утруднена. Успішна охорона перед ними полягає у **нищенні мостів над глибоко положеними природними перешкодами**, як ріки, багна, пропасті, щоби танки не мали приступу до терену на охороні якого нам залежить. Тяжка вага танків вимагає для них сильно збудованих мостів; легкі деревляні мости заломляться під їх вагою. Будувати штучні перешкоди проти танків є дуже іяжко, бо вони можуть задержатися лише в стрімких 3—5 метрів глибоких і широких ровах або в рядах за

нальними злочинцями до Іркутська, де вона в короткому часі обезсильна, вмирає.

Щоби бути засланим на Сибір, не треба було до сего великої причини; вистарчало найменше підозріння, заборонена книжка, відчит на зібраних працівників та ін. Між тими, що їх заслано адміністративним порядком, без найменшого доказу провини, був один студент,—Самарин. Відсідівши в Нальнівській кріпості два місяці, Самарин

з Петро-Павловській кріпости два місяці, Самарин
опинився на забайкальській землі (6.000 в. від
Петербурга); куда заслано його адміністративним
порядком. Він намагався втекти зі своєю това-
ришкою недолі, Брешковською, у напрямку північ-
ного океану, сподіваючися стрівнути там амери-
канський пароплав; та втіч неповелася, їх зловлено

Заслання тревало нераз кільканайцять літ, а то й ціле життя. Російська влада оселявала засланих на випалених соняшним жаром іргійських степах, або на якутській ледовій пустині. Кожний засланий діставав пашпорт і після кілька-місячної подорожі прибував на означене місце. Однаке тут його стрічала непривітна доля. Передусім тяжко було найти хату, бо в дійсності ніхто радо не приймав до себе політичного вязня; у кожній порі дня, а навіть ночі, впадала поліція нераз по кілька разів, при цім кожний господар був відповідальній за

свого комірника. Не менше тяжко було найти відповідне заняття. Зправді засланці побирали від уряду гроші, але це була незначна сума, що не вистарчала навіть на дуже скромне удержання. Положення утруднювала обставина, що звичайні політичні вязні не знали ніякого ремесла. Переписка політичних вязнів була під строгим наглядом цілії, що дуже часто нищила листи.

Ще гірце жили каторжники, що працювали в царських копальнях срібла у східнім Сибірі. Працювали день і ніч, 300 стіп під землею, у воздушному змішанім із трійливими газами й то не тільки муцини, але й жінки. Сидження в темній вязниці на самоті, було не менш тяжке. Політичні вязні не могли мати ніяких книжок, приладів до писання не дозволено їм вести переписку й взагалі мати які небудь зносини зі світом. Була це кара, гірше від кари смерти; вязні божеволіли, дуже часто кінчили самовбивством або кидалися на сторожів том

Богато-богато революціонерів, між ними багато українців, зложило своє молоде життя у сирі могили серед широких степів, в ім'я ідеї, будучи своїми, що ні памятника не поставлять на їхні

лізних шин, глибоко вкопаних в землю. Головна охорона перед танками — це **вчасне укриття**, в за-здалегіть вищуканих, лісах, за трясавинням та **метрами**, до яких танки не мають доступу. Слід однак взяти на увагу, що при недостачі танків у наших ворогів, вони поза чайвуючою восиною по-лосою, будуть їх дуже рідко вживати.

Загальна оборона.

В областях, де всі ці воєнні середники можуть бути вжиті, повинно населення в часі війни тримати **цілий ланцюг наглядаючих стійок**, які **своєчасно зможуть повідомити про наближення ворога**, щоб можна було опустити небезпечну полосу. У загрожених областях треба **заздалегіть вищукати місця, які хоронять перед вогнем снорострілів та артилерії**; тут належать густі ліси, глибокі яри, просміки та ін. Слід памятати, що найбільша небезпека лежить в несподіванім насоку та несподіванім вогні ворога, а тому треба у свій час приняти всі міри обережності, щоб можна було **вчасно сховатися у безпечне місце**. Найліпше утруднити доступ ворожих воєнних машин **шляхом знищення всіх важливих мостів й доріг** наоколо загроженої області.

Фінляндія.

V.

Тимчасом у Петербурзі прийшла «кріава неділя» (22. IV. 1905). Проти стотисячної товпи робітників правительство висадило козацькі сотні та снайпери. Ця подія мала далекосягле значення для дальнішого ходу російської революції. У російські опозиційні групи вступила охота до діла. У 1905 р. скликали вони до Женеви новий конгрес, в якому взяла участь також партія фінляндських активістів.

У рішеннях цього конгресу находилися дві постанови, що дотикали й Фінляндії; а саме конгрес стверджував існування Фінляндської конституційної держави, а далі призначав за фінляндським народом право скликати конституанту, в якій були заступлені всі суспільні верстви. Останнє рішення було звернене також проти фінляндського сойму, в якому були заступлені тільки чотири суспільні групи. Так отже фінляндські активісти, що шляхом співпраці з російськими опозиційними групами бажали скріпити своє становище у боротьбі з російським імперіалізмом, не могли охоронитися перед втигненням у вир національної боротьби гасел класової питомої всім російським опозиційним групам.

Вправді момент класової був у постановах женевського конгресу тільки незначно підкреслений, однак все таки він творив загрозу, що в майбутньому можуть виникнути внутрі фінляндської народу різні ускладнення, що паралізуватимуть його відпорність у боротьбі з царатом і російським імперіалізмом взагалі.

Поки що цю небезпеку заслонювала низка інших революцій конгресу, а передусім визнання фінляндської державної незалежності. Слід однак признати, що, з другого боку, співпраця з російськими революціонерами приносila певні користі, бо фінляндські активісти могли покористуватися їх досвідами в терористичній діяльності та їх підтримкою.

За почином Конні Цілліякуса, що стояв на чолі фінляндських активістів, налаштовано справу видавництва підпольної літератури. Зчорги Цілліякуса почав розглядатися за способами зискання зброй. У тій цілі звернувся він до японського військового представника, полк. Акаши, що в вибухом російсько-японської війни перенісся з Петербурга

Крім усіх цих способів, є ще друга можливість робити нешкідливими всі ті воєнні машини, а не **унерухомленням їх машинерії**. Практика саботажу дає тут ріжні способи, як нищити мотори машини, щоби не можна було їх довішити вживти. Напр. кидаетесь цукор до бензину, призначеної для моторів, у наслідок чого останні по короткім часі перестають працювати. Сірчаний квас, влитий до кітла паровика, вижирає блыхи й спричиняє вибух. Пісок, кинений до трибів машин, унерухомлює їх. Зручне виняття маленької прокладки в машиновім урядженні може викликати більш успішні наслідки, ніж зовнішні перешкоди, які будемо ставляти, щоби здергати ріжкі воєнні машини від ведення діла нищення серед нашого безборонного населення.

Пояснювання населенню, на яку війну мусимо бути приготовані, вчасне приняття ріжких охоронних мір, вивчення технічних подробиць і способів ужиття ворожих воєнних машин, а вкінці знання тайних приказів, які вже сьогодні випрацьовані ворогом для поборення нашого народу, це завдання, що стоять перед кожним членом У. В. О.

в Росії, вижидаючи сприятливого моменту для визволного зливу. У міжчасі російські залізничники, після конгресу, на якому домагалися перевідки конституції, проголосили Генеральний штрайк. Фінляндії не обмежилися тоді до ролі німіх глядачів. На зборах ріжких партій в Гельзінгфорсі, під прапором фінляндської соціал-демократичної партії, підтримуваної фінляндськими активістами, проголошено Генеральний штрайк з тим, що буде він так довго тривати, доки не буде усунена політика гнету та доки фінляндці не будуть мати повної ясності щодо майбутнього їхньої батьківщини.

Ціллю генерального штрайку було усунути це все, що було носієм російської політики гнету; в цьому відношенні годились усі опозиційні фінляндські партії. Одначе партія конституційників розуміла під цим скінення російського ярма, встановлення національної незалежності та привернення до першіньої правовости. Між тим стремління обох радикальних партій, а головно соціал-демократів, йшли куди далі. Во коли конституційна партія вибігнула як перше й начальне домагання — не тільки скликання дотеперішнього сойму, то спротивилися цьому соціал-демократам (до чого прилучилися підекуди й активісти), мотивуючи це тим, що існуюча форма 4-станового сойму не відповідає демократичним вимогам і що в законодавчих правах повинні мати участь всі сусількі верстви фінляндського народу.

Вправді з цим погоджувалася й конституційна партія, все ж заходила розходження щодо способу переведення цього домагання. Конституційна партія пропонувала скликання сойму, який щойно згідно з постановами, ним ухваленою, конституції скликавби Народне Зібрання, тоді коли обі радикальні партії, спираючися на рішення женевського конгресу з квітня 1905 р. домагалися негайного скликання Народного Зібрання в характері Конституанти що талаби фінляндському народові нову конституцію.

Тимчасом насцилі із Петербурга відомості про

Що треба знати при писанні листів і записок.

Вже римляни говорили: «слова улітають, написані залишається». З цеї мудрої приповідки висловок для нас такий: коли неосторожне говорення може принести підпольній організації велику шкоду, то тимчасше таку шкоду може нанести неосторожне писання.

Від слів можемо в bogатьох випадках (але не все!) відпекатися, мовляв, будь зовсім не говорили чи цього, що нам закидають, будь не в тім зміслі, або друга сторона (свідок, агент, провокатор, поліція, слідчий суддя) інакше їх зрозуміла чи не дочуда, або таки говорить неправду. Не так справа представляється з письмом. Письмо творить **незбитий факт**, а якийнебудь викрут не є тут легкий. Зрештою, бачимо це в ріжких процесах, коли то неревловлені «грипси», найдені листи, записки, адреси й ін., отже все написане, творить **головний доказовий матеріал**, а щойно на їх підставі набивають значення слова, отже всякі підслухані розмови, «конфіденціональні відомості», зізнання свідків та ін.

Звідси висновок, що член підпольної організації не повинен мати ні при собі, ні дома чи тініде паперів, які в хвилі ревізії і його арешту, попавши в руки поліції, творили **доказовий матеріал** проти цього чи інших членів підпольної організації.

Однак небезпека написаного не лежить тільки в його характері як доказового матеріалу. У цій

арський маніфест, яким надано народам російської імперії конституцію і право висилати своїх представників до Думи. Під впливом цих подій змігся натиск фінляндських опозиційних партій у напрямі введення в життя їх визвольної програми. Першим їх домоганням було усунути зненавиджений урядуючий сенат а з ним і його предсідника, генерал-губернатора князя Оболенського. Це й сталося.

Рівночасно видали соціал-демократи відозву, в якій проголошують, що вони не є за відірванням Фінляндії від Росії, однак Росія мусить дати запоруку, що шануватиме автономні права Фінляндії та не нарушить постанов, які ухвалить законодатне тіло Фінляндії, після скликання дотеперішнього уряду. Дальше пропонували вони скласти тимчасове правительство із представників мешканців міста Гельзінгфорсу; в який спосіб мавбі бути переведений вибір цього тимчасового уряду, на це не мали ясного погляду й самі автори меморіалу.

У міжчасі ріжні політичні установи, у боязni перед надходячою бурею, вважали за відповідне розформуватися, щоби, на випадок яких-небудь наглих перемін, не наразитися на пімсту, наслідком цього міста, з окрема Гельзінгфорс, остали без усякої сторожі безпеки. Обі радикальні партії, особливо соціал-демократи, захопили в свої руки всі по-ліційні станиці; тим способом соціал-демократи здобули силу, при якої допомозі впливали на дальній хід генерального штрайку. Студенти високих шкіл зорганізували рівнож охоронну сторожу, яку в інтересі забезпечення ладу підпорядкували керовництву соціал-демократів. Ці останні не дуже то радили з цього приводу, тим більше, що студенська хоронна сторожа складалася із елементів ідеально-гічно протилежних, тобто із національно визвольних, тоді, коли соціал-демократам не ходило на ділі про національне визволення, лише вони вважали тільки засобом досягнення інших цілей, диктованих суто партійними чи класовими інтересами.

самій мірі творить кожне письмо й інформативний матеріал, що рівночасно розционспісає члена й організацію. Цінні для противника відомості може несподівано дати письмо, найдене при ревізії чи переловлене тюремною сторожею, однак також відомості може здобути противник і без ревізії та без арешту дотичної особи. До цього служить т. зв. чорний кабінет.

Завданям чорного кабінету є провірювати таємно (явно годі, бож існує майже всюди конституцією забезпечені таємниця приватних листів) приватні письма, посилки, телеграми осіб, щодо яких є підозріння, що вони ведуть діла, вімірені на шкоду даної держави. Такий чорний кабінет складається із двох відділів: із цензури внутрішніх листів і цензури закордонних листів. У цім другім відділі в заняті особи, що знають по кілька мов: вони на основі списків й адрес, що їх пересилає їм поліція переводять свою таємну роботу. Крім цього довголітня практика виробила в цензорів такий, сказати собачий юх, що вони із незначних зверніх примет даного письма чи пакету, попадають на властиві сліди й таким робом розкривають навіть дуже законспіровану діяльність. І так, підкреслене імя на коверті, точка, хрестик, адреса із добавком «для», дають їм притоку до підозрінь, що не все в порядку; отворивши листа, знаходить там справді зміст, писаний симпатичним чорнилом, шифром, умовлені знаки. Таке письмо згл.

коверту отвірають звичайно при допомозі пари, роблять із нього відпис або знімку, після чого знову заклеюють і пересилають адресатові. Письма, що до них є підозріння, що крім звичайного письма 'чують' текст, писаний «хемічним», для звичайного ока невидимим, чорнилом розглядають особливо докладно, при чому шляхом фотографії й окремих апаратів прочитують написане.

У минулому, дуже розповсюдненим способом переписки було писання листів цитриновим соком або молоком й іншими менше складними піднами (водою, мочею). Цей спосіб однаке революціонери опісля закинули тому, що такий текст дуже легко «викликати» шляхом нагріття або потиранням півтора процентовим розчином хльорового квасу. Пізніше революціонери послуговувалися більше складними хемічними чорнилами так, що викликування такого письма вимагало окремих хемічних реакцій. І хоча всі ці засоби, які мають на цілі унеможливити розкриття підпольної організації, на основі її переписки, стараються революціонери уліпшувати, то однак рівнобіжно із цим ідуть зусилля даної влади протиставитися цьому шляхом підбрання відповідних протимір.

З історії революційних рухів різних народів знаємо, що після сильних потрясень підпільних організацій наслідком переловлення листів, революціонери вистерігалися від усіх письм, однак тільки до того часу, доки в їх пам'яті були свіжими минулі події. Потреба звязку привелоювалася їх знов вести переписку. Виготовлювали нові «хемічні» чорнила й самопевно твердили, що цих вже ніяк не вдасться владі зловити. Зправила одначе владі таки вдавалося такі листи ловити, а улекшувала їй це обставина, що незалежно від переписки, що її із конечності вели поодинокі **осередки** даної організації, дозволяли собі на необережну переписку, часто без ужиття хемічного чорнила, також **поодинокі члени**, не звертаючи увагу на вказівки чи доручення, а то й проти виразної заборони своїх безпосередніх провідників.

Ще до недавна тайне письмо, завдяки уживанню особливих хемікалій, все таки було досить тяжко відкрити. Ствердження присутності тайного письма в листі, як теж викликання цього письма відбувалося при помочі зложених хемічних реакцій. Однак дотеперішні способи викликування письма були непрактичні, бо тайне письмо, після викликання, не зникало, а тому не можна було вже переслати дотичного листа, з викликаним тайним письмом, адресатові. Зноваж не одержання листа адресатом, зраджувало, що дотичний лист дістався у руки протирозвідки. Зъючи, як тайна попала до відома властей, організація могла зарядити все потрібне (видати інший наказ, зстеречи членів перед арештом, змінити спосіб порозуміння, визнати інші адреси й ін.).

Та в останніх літах винайдено особливі апарати, про помочі котрих можна відкрити **кожне тайне письмо** й зробити з нього знимку. Найважнішою однак є ця обставина, що тайне письмо, після виняття листу з апарату, стає назад невидимим, так, що не залишаються найменші сліди хемічних реакцій. Коли такий лист попаде потім до рук адресата, він ніяк не може провірити, чи

тайне письмо вже хто читав, чи ні.

Декому може дивно, чому чорному кабінетові так залежить на цьому щоби адресат не пізнав, що його лист був відчитаний, та чому замість сей-час арештувати адресата, залишається його не тільки на волі, але висилається йому ще листи, що компромітують його й організацію. Діло в тому,

що арештуючи адресата та інших замішаних було вже після першого переловленого листа, влада можувала би дуже мало. Зате, залишаючи їх на волі та провірюючи через довший час переписку членів підпольної організації, влада, при помочі членів кабінету, впадає на щораз то нові спосіб з часом дістас велику кількість інформацій про членів, працю та плани підпольної організації, у складі якої може у відповідній хвилі злікв дутину організацію у цілості. Найліпшим прикладом може служити поступування англійської протирозвідки перед війною; впавши, далеко ще до війни, на склад німецької розвідки, вона не переводила ніяких арештовань та не затримала ні одного розвідчого листа. Однак при такій тактиці, вона за кілька хвиль мала докладні відомості про цілу німецьку розвідчу сітку, знаючи також рівночасно, які власне англійські тайни попали в німецькі руки. У хвилі вибуху війни, змінивші заздалегіть всі плани та розпорядження, що дісталися до відома німцям, в однім дні виарештовано всіх членів німецької розвідки.

Знаючи про можність **відкрити** тайне письмо, ідполяні організації намагаються різними способами утруднити, згл. унеможливити його **відчитання**. Отже, вживають способів, щоби й на випадок, якщо тайне письмо було відкрите й викликане, зміст його був для чорного кабінету **незрозумілий**. До цього служать т.зв. **коди** й **шифри**.

Маємо ріжні коди, які здебільшого є тотовими з шифрами (коди торговельні). Система кодів, в яких уживають підпольні організації, полягає у тому, що одні **слова** заступається іншими, при чому **ви бір слів є тут довільний**. Напр. замість «бомба» пишеться «каламар», револьвер—олівець, запальничка—ручка та ін. Відповідно до того укладається лист. Напр. речення: «Пришліть сейчас 5 бомб, 10 револьверів і 25 запальничок», пишеться: «Я замовив промт 5 каламарів, 10 олівців і 25 ручок». Вже з того прикладу видно, що хоч зміст тут захований, все ж хитрий урядовець дефензиви може легко догадатися, про що тут саме йде, і він зможе, по певній надумі, розвязати значіння коду. Тому тепер вживается дуже зложених кодів на т. щоби тяжко, а то й неможливо було їх відгадати. Напр. повище речення моглиби так кодуватися: «Іван захорував в понеділок на тиф, Дмитро є в розшуці з огляду на діти Галі». Це вже не так легке відгадати. Все ж слід замітити, що **нема коду, якого не можна було бы невтасненному ніколи розвязати**. Треба памятати, що на службі протирозвідки — спритні й розумні люди, яких праця улекшується, що протирозвідка має ще й інші інформатори про організацію, позискані від агентів, конфідентів і провокаторів, на підставі яких може, при помоці ріжних комбінацій розвязати зміст листу, якщо доведеться.

Останній спосіб, заховати зміст листу є **шифром**, що полягає у заміні одних **букв** другими **буквами** або **числами**. Напр. речення: «пришліть 5 бомб» може виглядати: «двк7бр5а(щ)дифи». Здавалось, що подібної шифри ніхто не відчитає. Однак фахівці, що знають правила дотичної мови (ріжки, повторювання букв), при застосуванні ріжних тематичних взірців і комбінацій, хоч і не без напруження, все ж вкінці **відкривають шифру**. Навіть колиби праця над пізнанням шифри вимагала кілька-тижневого труду, все ж вона оплатиться, маючи раз шифру в руках, можна потім відчитувати всі дальші листи, що попадуть у руки чорного кабінету, без ніякого труду. Слід памятати, що англійська протирозілка в своїх упаковках

один Фахівець, професор університету, відтифрувував десятки тисяч телеграм німецьких підводних човніків, у наслідок чого удареноювано їх пляни; після закінчення війни англійці прозрадили цю істину.

Правді по війні з'явилися особливі апарати, що мають надзвичайно складну шифру. Вона полягає в тому, що **заступлення букв стало мінятися**, так і що неможливо примінювати до їх розвязання дотеперішніх правил. Напр. слово «Іван» ніколи не буде однаково написане, навіть, якби ми його з собою і міліон разів писали. Раз буде написано «абур», то знову «фатуб», або «рекля», «муніції» та ін. Тоді однак знати, чи не найдеться, або ж не найшовся знавець що найшов ключ до розв'язання таких шифр.

Кодів, шифр й тайного письма можна вживати або окрема або й у комбінації: наприклад, коду шифра, або шифра й тайне письмо, чи код і тайне письмо. Однак **найліпша комбінація це — код шифра й тайне письмо.** Наперед бажане письмо уложиться при помочі коду, потім зашифрується, а на кінці напишеться зміст тайним письмом. Відчитати таке письмо є і для втасманиченого дуже важко; для неутасманиченого, у більшості випадків, (але не все!) це є понад сили.

З усього повищого видно, що нема абсолютно
певного способу, що хоронивши тайну письма.

P i m h e.

Стрілецькі поминки в Товстенськім. Вже від
хліт святкує українське населення Копичинеччини
свято в честь борців, поляглих за волю України,
на високій могилі в селі Товстенськім. Що року
сполучилися з усіх сіл повіту громадяне з церковними
процесіями, у національних одягах і зі стяжками
на грудях. Ріжні українські товариства, як читальні
«Просвіти», «Луги», «Соколи», кооперативи та ін.,
присоединили чвірками зі своїми відзнаками. По Бого-
служенні в церкві творився похід на могилу, де
закінчувалося після меси співання Панахиди при участі сільських хорів
і зінчуків.

У цьому році староста в Копичинцях, на ім'я Іловські, заборонив виголошувати проповідь на месні, брати участь українським товариствам у про-
цесії, носити українські відзнаки та ін. Крім того
командант поліції, Карпіньскі, заборонив нести в по-
віді вінці, приготовані на могилу.

Вже ранком 24. червня згуртовано в селі від-
поліції у числі коло 50 людей, а на краю села,
у лівірській горальні, розташовано ескадрону кава-
лерії та відділ піхоти зі скорострілами. По всіх
дорогах, що ведуть до села, розставлено поліцайв,
які зривали людям, що йшли в процесіях, україн-
ські відзнаки, прапорці й стяжки; вони рівно ж впа-
дали знайденими багнетами в середину процесії,
вирывали національні прапори з рук «луговиків»
і «соколів», а їх самих багнетами випирали з по-
ходу й розганяли. З процесії, що прийшла з міс-
точка Пробіжної, виперла поліція багнетами ор-
кестру, а музычні інструменти відвезла до села, де
їх замкнено на ключ. Рівно ж поліція задержала
процесію з села Коцюбинець, вдерлася до її сере-
дини, вирвала прапор, а членів брачтва почала

По Богослуженні почав формуватися похід на могилу. Виступили процесії з вінками, а поміж процесіями уставилися «Соколи» і «Луги» зі своїми прапорами. Як тільки рушила процесія, з усіх боків вела підійшов до поховання багнетами.

Найліпше, колиби підпольна організація й її члени не вели ніякої переписки, але для передавання приказів й інформацій послуговувалися **післанцями**, що передавалиби все **устно**. Коли це не завсігди можливе, тоді у переписці слід уживати як **найбільш зложенного коду, дуже складної шифри** й **найліпшого тайного письма**, при чому таку систему коду, як і шифровий ключ та хемічний склад тайного чорнила треба **дуже часто змінювати**, а особи адресатів не повинні викликувати у чорнім кабінеті **ніяких підозрінь**. Інакше підозрілій лист є отвораний і піддаваний пробам, а це означає програну. Навіть колиби не відчигано змісту листу, все ж чорний кабінет **впав на слід** звязків підпольної організації, за яким ідучи, може з часом розконспірувати цілу організацію.

Щоби підпольну організацію зберегти перед резвалом, треба вбити собі в тчмку, що **навіть конспіративна переписка, доведена до досконалості, є для організації вічною загрозою прозалу.** А вже непростимим промахом є толерування недозволеної й необережної **переписки в організаційних справах поодиноких, непокликаних до того членів т. зв.: всезнайків.** З одного боку, при добрій волі й зрозумінні ваги справи у членів, з другого, при вжитті найбільшої строгости з боку осередку, можна цю останню похибку викорінити в підпольній організації.

з походу «Соколів» та «Луговиків», вириваючи їм з рук прапори. Арентовано кількох молодих соколів, між інш. Я. Терлюка з Коцюбинець, при чім сковано їм руки. Хвиливо настало замішання. Присутній на святі посол Заваликут з місця запротестував ироти безправства поліції, а на це йому відповіли: «*my jesteśmy w służbie, my wykonujemy rozkaz*».

Під могилою многотисячна маса народу на колінах співала та молилася. На верху могили 20 священиків правили Панаходу; понице співав хор. По відспіванні пісні «Боже Великий», під час чого нард на вколішках плакав, забрав слово о. Раченко, парох з Гусятина. Коли згадав про погиблих борців, дався чути голос комісаря: «W imieniu prawa, wzywam księdza zaprzestać natychmiast wygłaszania mowy politycznej. Wszelkie przemówienia są dzisiaj zakazane. Wzywam księdza natychmiast zaprzestać».

księda nauczniast zaprzestać».

Тут посол Заваликут знова запротестував проти нечуваної у культурнім світі поведінки представника влади. Міжтим уставився відділ поліції з викиненими перед себе крісами, піславши перед тим повідомлення до поготівля кавалерії. Комісар візвав нарід розійтися, інакше загрозив ужиттям сили. Грозив пролив крові. На зазов посла Заваликута й о. Малиновського, пороха з Чабарівки,

Так виглядало цього року свято в честь геройв
Тараса Шевченка.

Хроніка.

Арештовання та судові процеси. Дня 6—7 червня відбулася перед судом присяглих у Львові розправа проти Агатона Добрянського, якому акт обвинувачення закидав злочин головної зради та інші проступки по думці §§ 58, 59 і 305 к. з. за промову на святі М. Шашкевича на горі в Підлісю та за промозу на горі Маківі. По переведенні розправи обжалованого звільнено від вини й кари.

— Дня 18. червня почався у Львові, перед судом присяглих, процес проти М. Кравцівної, М. Чижівної, С. Мойсейовичівної, М. Конрадівної, Ж. Процишина, О. Процишина та Е. Сени, арештованих в звязку з листопадовими подіями у Львові. Акт обвинувачення закидав всім обвинуваченим злочин головної зради по думці §§ 58 і 59 к. з. за приналежність і працю в рядах У. В. О., а крім того ще й інші злочини, як забурення публичного спокою (§ 65), злочин по думці § 6 закону про вибухові матеріали та очернення згідно з § 209. По переведенні розправи, яка тривала до 28 червня, звільнено всіх обвинувачених від вини й карі.

— Дня 11. червня польська поліція перевела ревізії серед пластунів у Зборові, конфіскуючи все друковане й писане, що попало в її руки, між іншим збірки народних пісень та богато чисто літературних творів.

— На Зелені Свята львівська поліція арештувала при могилах А. Коцка і Я. Любовича кільканадцять студентів і студенток, що прийшли віддати честь впавшим героям.

З Америки. (Шінаго Ілл.). Дня 26-ого травня

жили гроші на пресовий фонд «Сурми» і списали нових передплатників.

Здоровлю Вас сердечно й бажаю Вам у Вашій роботі як найкращих успіхів.

П. Левицький.

Хвальний Заряде Стрілецької Громади!

На Ваш поклик у справі передплати «Сурми», посилаю Вам, крім своєї ще кілька дальших передплат, які зібрали між декотрими громадянами містечка Вегревил (разом 30.—дол.).

Честь і Слава тим громадянам, котрі розуміють важку працю У. В. О. і поспішили її з помічю продовжати почате діло па користь України, а вогонем на загибель.

Долучаю список передплатників з їх адресами. Маю надію зібрати ще кілька передплат, котрі передали Вам пізніше.

Остаю з повіаною

В. Зарубій, бувший підстарши. УГА.

О П О ВІСТКА.

На клеєвий фонд зложили в землі дол. «Обла-

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!
Ховаєте „СУРМУ“ перед ляхами, бо це нелегальний орган!

Ціну 30 сот.
Проситься сіладати в Украю на)
„Політичних Вязнів“

СУРМА

орган
Української Військової Організації.

ч. 8 (23)

СЕРПЕНЬ

1929

Десяті Роковини.

«Ой та зажурилися Стрільці Січові, як Збруч річку проходили...» співається у стрілецькій пісні про подію 16. липня 1919 року. Фізично й морально виснажений Галицький стрілець, втомлений останнім геройським подвигом — офензивою під Львів і Бережани, — з вистріленим майже послідним пальнем покінав 16. липня місце майже девять-

Не універсали, і не святочні промови на софійській пласці, але той незнаний галицький стрілець поклав свою головою тверді основи української соборності; він своєю кровлю змів кордон, що довгі літа тягнувся здовж Збруча і ділив український Національний організм на дві часті. І хоч по наших воєнних невдачах Збруч залишився по-

Переведення цього приказу відбулося в такий спосіб. Далеко на овіді показалася перша **стежні літаки**, що мали за завдання ствердити, де находитися осередок повстання. Вже небавом опустився вони в первісної, значної, висоти низько над мниме село: приймаюча телеграфічна станція команди дістає перші звіти, в яких є докладно місцевість та наведені ріжні дані щодо заприміченіх

ватимут літаків, далено за фронтом, проти нашого неозброєного населення. Ворожий літак може в кількох годинах дістатися і до найбільше відлеглих місцевостей нашої країни й при помочі скорострілів, бомб і газу ширити смерть і знищення в українських селах і містах.

Матеріальне знищенння й моральне потрясення можуть **тоді** бути наслідками летунського

ред літаками, преса й література вказує на ріку небезпеку, що грозить безборонному й неповному населенню, у нас взагалі на це досить зверталося уваги, хоч грозить нам небезпека леко більша, ніж іншим народам просто тому, що ми не посідемо відповідного оружжя для активної оборони. Всеж, числячися з можливостями летунських нападів на наші місцевості,

3. Однак всі ці міри не богато помогають, коли одночасно не зорганізується у **кохній місцевості вартову службу**, яка своєчасно голосить наближення літаків так, що населення має це час знайти криївки. Стійки заошмопрені в далековиди повинні находитися на високо положених місцях (церковні вежи, гори, тощо) а про наближення ворога дають знати при помочі дзвонів та свистків.

відпору, що його проповідували конституційна партія, була йому чужа. Його переконанням відповідала засада: око за око, зуб за зуб.

Стріли, що впали з рук Е. Шавмана та поклали кінець життю російського сатрапа Бобрикова, були для нього дороговказом, як належить поступати супроти ворогів і зрадників. Бобрикова не стало—думав Райнікка,—але остав при живих прокуратор сенату, зрадник, Сойнінен. Останнього вибрав собі Райнікка за жертву. У тій цілі роздобуває револьвер, вправлюється в цільному стрілянні, а потім іде до Гельзінгфорсу. Не звірюючися нікому зі своїм пляном, відшукує дім прокуратора та день-у-день віждає нагоди для переведення свого пляну. Однак невдовзі стверджує, що таки не вдається йому виконати вдачного атентату на вулиці, бо прокуратора стереже сильна сторожа. Не оставало нічого іншого, як перевести плян у мешканні прокуратора; однак дістатися до помешкання не було так легко. Треба було піти на хитроці.

По довгій надумі над ріжними способами зискання доступу до мешкання, Райнікка вкінці приступив до переведення слідуючого пляну. Одного дня, у часі коли прокуратор був на засіданні сенату, заїшов Райнікка до його мешкання. Двері отворив йому поліційний агент. «Мое побажання—заявив Райнікка на запит агента—можу висловити тільки перед самим прокуратором у чотирі очі. Як і сподівався, його арештовано й заведено на поліційну станцію. Тут заявив він, що причину, ака спонукала його до відвідин прокуратора, може виявити тільки шефові поліції. Приведений перед нього, розказав, що перед кількома днями один молодий чоловік з його рідних околиць вибрався до Гельзінгфорсу з наміром убити прокуратора.

«Знаєте, як виглядає цей молодий чоловік?»—питає його шеф поліції.

«Дуже добре»—відповідає Райнікка.

«Як називається він?»

«Матті Райнікка»—відповідає Райнікка.

«Знаєте, де він замешкав і яких знакомих має він у Гельзінгфорсі?»

«Не маю поняття. Саме тому пішов я до прокуратора. Коли я був знав, як його відшукати,

наказали від шандармерії, щоб ми сокотили й як буде хто йти, то под особістю одноведзяльносцю вести на постерунок.

— То що з того?

— То ми не знаємо хто пани є і прошу раз іти з нами на постерунок, бо такий розказ...

— Ти кабанє єден! Своїй бабі скажи таїй розказ і веди на постерунок! Тебе поставили тут не пускати «саботажніку» а ти радби звільнитися з варти і йти з нами на постерунок? Думаєш, ми самі не знаємо дороги?! Ми там скажемо пану команданту, як ти пантруєш. Набереш завтра по піщ, ти гайдамако якийсь!—Ходзь Юзек! Цо сен гапіш на тего лемка!

З тими словами рушили далі, минаючи спанеличених мужиків, які не знали, що їм робити: придергати «паничів» силою, чи пустити? Може справді які гості до команда... Ще скаже їх той, хто вибіти в нагороду... А пустити,—то біда знає, що за люде,—може якраз треба їх задержати?

Поки наші газди міркували, «паничі» були вже далеко. Гнатися не було за ким, а поліцію звідомити боялися, щоб не було їм карі.

— А що, добре з нас мазури й гості до команда?—Сміяється Василь, коли кількасот кроків відійшли від місця зустрічі з вартою. Але все таки шкода, що команда нема—додав—треба буде

то бувши пішов прямо на поліцію.

«Хочете нам помогти відшукати його?»
«Дуже радо, бож і для того я тут приїхав, щоб переніходити у виконанні злочину».

«Добре—я дам вам одного агента до помочі, з яким виберетесь на пошукування. Коли вам не вдалося відшукати згаданого чоловіка в найближчих дніях, тоді одержите добре платне місце у відділі охорони прокуратора».

І так Райнікка начав, при допомозі поліції, шукати—сам за собою. Цю свою службу виповнив він так прикладно, венгтає по всіх реставраціях і каварнях з такою ревністю, що доданий йому до помочі агент розсипувався у похвалах перед «начальством». Другого дня пополудні запропонував поліційний агент відвідати цирк. Райнікка немав нічого проти того, щоби на державний кошт перевести приємно вечір. Та під кінець представлення, вийшовши перед будинок, Райнікка ставув дуже нефортуно в повному освітленні дугової електричної лампи. Ненадія хотіло, що в тові, яка виходила з цирку, находилось двоє людей, що знали Райнікка, і пізнавши його здалека та простягаючи руки, підійшли до нього з поздоровленням: «Добрий вечір, Матті!» Нічого не помогли запевнення, що це помилка. Краяни так довго переконували його її поліційного агента, що дальші викручування були злишні. Поліційний агент арештував його, але не важився сам вести арештованого, бо товпа недвомісно виявляла свою прихильність арештованому. Агент доручив поліціянтові поціквати поміч, а сам з арештованим подався до циркового буфету. У моменті, коли агент, пустив раму арештованого, щоби взяти чарку в руку, останній, за одним скоком, отворив двері й зник із очей агента та поліційної сторожі, що в міжчасі явилася.

Райнікка втік на товарицький двірець, де віскочив до одного з вагонів відізджаючого поїзду. Перед найближчою станцією Райнікка вискачує з поїзду, не заваживши, що з противного боку надійде другий поїзд. Він паде на праву руку на шину й в цим моменті лькомотива розтерощує йому руку. Не зважаючи на страшний біль, він підвідиться і їде в напрямі малого ліску. По дорозі

їхати по друге, на той раз тільки до нього — в гості!

Михайло не сміяється. Він іще не міг отрістися з враження, яке зробила на нього стріча й сподівався кожної хвилі погоні. Щойно коли зайшли на другий кінець села, а погоні не було, Михайло заспокоївся.

Непомічені ніким перекралися коло поліційної станції. У хаті світилося, чути було відтіяла грубу, польську лайку, але на дворі варти не було, тож спокійно, ніким не здержані, пішли далі.

*
Минули останню хату в селі й опинилися серед голого поля.

Темна ніч, темне діло. Чорне у переведенні, безпросвітне в наслідках. Михайло думав про те, як доведеться йому підкрадатися, призбирувати сухого ріща... Або пустити кулю в лоб чоловікові, якого перед тим ніколи не бачив, а опісля огорбіти його окровавлений труп із револьвера та набоїв і затягнуту десь в рів, або в річку...

А наслідки? Хапають їх мазури, розривають на шкамаття у лютій пімсті. Мазурські пси розносять по яругах та ровах кріваві кусники тіла. А як що впадуть в руки поліції, будуть їх мучити довго. А потім, коли побачать, що нічого не дізнаються, виведуть на тюремне подвір'я та розстрі-

лять знеможений під якоюсь хатою, передтим застукиши у вікно. Звідси непримітного переносять до найближчої станції, а потім перевозять до Гельзінгфорсу, де жде на чого не тільки лікар, але й по-ліція. Під охороною поліційної сторожі його перевозять до лікарні, де ампутують йому руку.

Після операції Райнікка передумує над втечею, однак приходить до переконання, що всікі спроби втечі є безвиглядні. Міжтим його ім'я не сходило з уст кожного фінляндця в Гельзінгфорсі. Активисти взялися за підготовку втечі. Вони виробили докладний план та увійшли у звязок з Райнікка. Одного осіннього, темного вечора, використовуючи обставину, що до лічниці їздили підводи з дровами, і по скіненні дров відізджали, вдалося «перепачкавати» на одній з підвод хорого ще Райнікка, а відтак перенести його до моторової лодки. Після трьох днів морської подорожі Райнікка опинився у Штокгольмі на волі.

Подужавши, не закинув він свого первісного чину. Начав пильно вправлятися у стрілянні лівою рукою. Коли почувся відповідно підготовленим, пізною зими, вибрався до рідного краю. Та прокуратора Сойнінена не застав у живих: у міжчасі

вбив його інший терорист—Гогенталь. Ця подія вправді його заскочила, однак він не стратив розуму і вибрав собі іншого сатрапа—губернатора міста Віборга, москаля Мясоєдова.

Одного дня вдається йому дістатися до канцелярії губернатора; без ніяких попередніх балачок стріляє до губернатора. Та куля проховзнулася під раму губернатора, який негайно, з іаміром скрився, впав під бюрко, виставляючи звідтам тільки задню частину тіла. Райнікка стріляє вдруге—в наставлену частину тіла. Більше стрілів віддати не міг, бо револьвер затяяє й Райнікка одною рукою. Стріли зааллярмували людей, які візгли до кімнати. Райнікка з витягнутим револьвером прорісся і начав втікати в напрямі залізничного двірця. Втечі однаак йому не вдалося й він попав у руки поліції.

Губернатор вилічився з ран, однак був предметом глуму з фінляндського а навіть російського боку. Райнікка ставув перед судом і за наяване вбивство одержав 5 років тюрми. Після відбутої карі—помер, вже на волі, у Копенгагі, недовго до вибуху світової війни.

Як заховуватися під час слідження.

Коли поліція впала на слід члена підпольної організації (наслідком приловлення листів, донесень провокаторів, зізнань арештованих) вона зачинає його слідити. У тій цілі призначає вона одного або більше агентів, що мають обовязок слідити кожний крок дотичної особи, а зокрема вивідувати, коли вона виходить з дому, а коли вертає, деходить, з ким стрічається, хто заходить до неї, що він приносить до дому, а що виносе. Це т. зв. інвігіляція.

Агенти складають кожного дня звіт з інвігіляції, на підставі якого поліція впадає на що раз то нові сліди підпольної організації. Кожну нову особу, з якою вступає у звязок сліджений член, поліція зачинає рівнож слідити, провірює її звязки, так, що коло сліджених осіб стало збільшуватися.

Ляють. Засиплять мокрим болотом, або замерзлими грудами, а в часописі зявиться вістка, що покарано смертю двох бандитів. Вороги будуть радіти, свої—пожалють...

— От, дурні діти,—скажуть.

...Геть думи! Чого напосіліся? Гадаєте, я дамся завернути з дороги?—Що діло, що наслідки... Мені вже все одно... «Г'валт нех сен г'валтем одціска» а життя—піна на ріці...

Стиснув сильніше держало бравнінга й почавав лав швидше. Василь із ним.

— Далеко ще, Василю?

Hi, вже зараз.

Із темряви виринули хати. Мазурська кольонія, хат усього зо двадцять. Довкола високі стири, обороги. Будинки нові, великі. Не диво,—наших двадцять селян до купи не має стільки землі, що оден мазур.

— Сплять заволоки. Безпечні, навіть варти не поставили,—шепотів Василь.

— Спіть, спіть спокійно, буде час вставати, як прилече! Не доробишся на нашій землі, не станеш ситий українською кервавицею...

— А ну, Михайле, бачиш ці стири? Це твої. А я піду, з того кінця погляну.

Плян кольонії мав Василь у голові. Тиждень

тому він умисне ізив сюди, щоб усе оглянути й не єти навмання. Знав тепер докладно де яка стири, де копиця сіна, де в кого обора, стодола...

Певною ходою пішов через огороди на другий кінець присілка. Михайло заходився міжтим біля стири вівса. З затисненими зубами гребав під стирию. Сам, чудувався відкіля взявся в нього той запал і завсяття. Не думав ні про що, як тільки, щоб відразу добре запало й не одна, а кілька стири. Мокра солома не хотіла горити, треба було відгорнути зверху й добути зі середини сухої. Обілляв бензиною, черкнув сірником. Полумя спалахнуло.—Завмер у дожиданні.—Тут і там палили серед чорної пітми, невеличкі покищо червоні вогнишки.

Почулася тиха хода—Василь!

— Ти вже?

— Вже.

— А ти?

— Як бачиш!

— Ідем!

Пропали в темряві. За ними росли щораз більше червоної вогнишки, лучилися разом та переходили у величеську заграву, що грізно палала на північнім небі.

Зачав тривожно гудіти дзвін.

ВІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТИ ПОЛІЦІЇ. Тому ствердження, чи поліція когось інвігілює, є дуже важне. Людина, знаючи, що її слідять, **доводить свою обережність** до найвищої міри; перериває всі звязки, або відповідно підготовляє побачення стараючися затерти сліди перед агентами, «вичищає» мешкання з усього, що моглиби послужити доказом її підпольної діяльності, остерігає інші особи, з якими була, чи є у звязку і т. д. і т. д., отже **ударемноє всі зусилля протирозівідни**, праця якої опинюється тоді на мертвій точці: поза сліджену особу не виходить, а що більше, слідження тієї особи не дає ніяких вислідів. Таким робом ревізії, арешти, процеси, тощо є виключені, а підпольна організація може без перешкод продовжувати свою дотеперішню діяльність.

Тому **кожний член У. В. О. повинен стало звертати увагу, чи за ним не слідують.** Розуміється, ця увага не сміє перейти в хоробливий стан, коли то в кожнім проходжі бачиться агента. З другого однак боку слід знати, що інвігіляцію переводить не все одна особа, але часто дві або й більше. В останнім випадку два агенти наглядають одночасно, стоячи в певним віддаленні від себе, а інші служать до зміни, яка є конечною у випадку, коли слідженій своєю поведінкою прозадить, що знає що є слідженій. Тоді на місце здемаскованого агента вступає новий, якого слідженій не все або не зараз запримітить. Однак часто агент передає інвігільовану особу другому агентові для слідження і тоді, коли слідженій не запримітив нічого, просто перший агент мусить відйти на відпочинок, або зложити звіт у поліції, або й тому, щоби довге перебування його поблизу слідженого не вишло «в око» останньому.

Нагляд над мешканням переводиться будь з помешкання по противній стороні вулиці, або з брами протилежного будинку, або таки з самої вулиці. Коли слідженій виходить з мешкання, агент іде за ним звичайно у віддалі 100 кроків, однак віддалі залежить також від руху на вулицях і на їх скрутках. При скрутках до бічних вулиць віддаль зменшується: агент приспішує кроку, щоби бути більше слідженого, бо інакше може стратити його з очей, коли той заверне в бічну вулицю.

Можна вжити слідуючих способів, щоби перевонятися, чи за нами слідять:

1. Слідженій нагло стає й дивиться, чи хто рівнож не станув, або не входить до якоїсь брами; розуміється, що агент може рівнож добре йти далі, перейти побіч слідженого й підождати в переді; тоді щойно проходжуванням там і назад впровадиться агента в заміщення й легко пізнається.

2. Слідженій переходить на другу сторону вулиці, з наміром завернути в бічну вулицю; агент зробить те саме.

3. Слідженій швидким кроком завертає у бічну вулицю, а потім вертає назад; агент звичайно приспішить ходу й нараз наткнеться на розі на слідженого.

4. Слідженій скручує на розі вулиці і вскакує до брами найближчого дому, звідки може оглядати, чи хто за ним не шукає.

5. Слідженій іде на пусті вулиці, де легко може провірити, чи за ним хто йде,

6. Слідженій вступає до якогось льюка, що має більше виходів; вибираючи один з виходів легко може запримітити, хто за ним слідить.

7. При їзді трамваєм слідженій мусить звертати увагу, хто з ним сідає і хто висідає.

Розуміється, що є богато інших способів пізнання агентів; у залежності від положення по-

встають нераз ріжні непредвиджені можливості, які можна використати. Знову нераз треба вжити кілька способів, щоби можна прийти до якогось висновку. Агенти є хитрі й виникнені люди; і вони знають з ким мають до діла, отже є дуже обережні, щоби не прозадитися. Треба рівнож памятати, що у випадку, коли слідять нас кількох агентів, не так легко можемо прийти до якогось висновку, бо навіть коли вжимо кількох способів для викриття агента, бачимо що раз то інші особи, приловлені нами, а це може нас легко увести в блуд. Ще докори можемо собі робити; мовляв «якесь манія переслідування! — у кожнім прохожім бачу агента!»

Щоби позбутися переслідування, можна вжити ріжних способів, на приклад:

1. Входить до будинку, а іце ліпше льюкаю або мешкання, до якого не має агент вступу, з двома або більше виходами в протилежні напрями; агент тоді буде стратити слідженого з очей, попавши не в цей вихід, що слідженій, буде не знаючи про інші виходи й думаючи, що слідженій вийде з льюка чи мешкання, буде його очікувати на вулиці, міжтим, коли слідженій вже давно буде в іншій місці.

2. Коли агент находитися по противній стороні вулиці, слідженій задержується у хвилі, коли між ним а агентом переїжджає трамвай, до якого вскачує незапримічений агентом.

3. Слідженій вскакує до трамваю, без огляду на це, де находитися агент, подібно вскакує з трамваю, у русі, коли агент находитися в трамваю.

4. Коли бачимо на пустій вулиці переїзджаючу порожну дорожку, або коли на місці постю дорожок й авт бачимо **одне** з них вільне, віддаємо, по якім часі завертаємо в бічні вулиці й йдемо у противнім напрямку, або пересідаємо до трамваю чи іншої дорожки або авта.

5. Слідженій іде на залізничний двірець, де має заздалегіть куплений білет, або на інше людне місце, і в часі, коли агент купує білет або і без того (поліційні урядники мають карту, на основі якої мають вступ до публичних льюкалів) може замінатися у товпу та зникнути з очей агента.

6. Слідженій іде до кіна і в часі представлення, коли агент не сидить близько нього, виходить.

Розуміється, є богато інших способів, як можна позбутися переслідування. Ріжні положення витворюють ріжні можливості, тому не треба поступати після якоїсь підстави, а стало **орентуватися у даній ситуації та самому вишукувати найліпші можливості.** Слід однак завсіді памятати, що **ніколи не сміємо дати агентові до пізнання, що знаємо, що він нас слідить.** Чим більше спокійно будемо заховуватися і чим більше непомітно будемо обсервувати агента, тим легше зможемо ввести його в блуд і втечі перед ним.

Коли знаємо, що ми є сліджені, добре зараз же **змінити мешкання;** без огляду на це, треба мати все **ключ від брами**, щоби можна було неконтрольованім приходити до хати, бо агент у першу чергу йде до сторожа, який дасть йому потрібні інформації; не треба підкреслювати, що час нашого приходу до дому може в певних випадках (участь у атенаті тощо) гррати велику роль. Коли ми вгікаємо знову з якоїсь місцевості, то **ніколи не слід всіdatи на головнім двірці, згл. на двірці, де можуть нас шукати, а на іншім двірці чи в іншій місцевості.**

При інвігіляції є дуже важне для агента проповісти, з ким ми стрічаємося, а даліше, що ми зі

стрічною особою говоримо. Улюбленими місцями для зустріч це каварні, ресторани, готеліві кімнати, знає також про це поліція а тому всюди там має своїх **конфідентів**, а то й **підслухові апарати.** Більш пригідними місцями для зустріч є у тому кіна, театри, банки, поштові уряди, лікарські жільяні, церкви тощо. Зустрічі на отвертих площах (парки, огороди) не все відповідні, бо находимося постійно на очах агентів, які крім того можуть добрі підслухати нашу розмову при помочі мікрофону. Взагалі **слід вистерігатися розмов про конспіративні теми на отвертих площах і вулицях, навіть по тихо.** Коли такі розмови є необхідні, тоді в балачці **не називати нікого по імені й взагалі так говорити, щоби нас розумів лише той, до якого говоримо.** Це треба мати на увазі все, а навіть і тоді, коли нам здається, що нас ніхто не підслухує.

Розуміється небезпека підслухання розмов інші не менше також у замкнених льюкалях-кафетеріях, ресторанах тощо. Коли заходимо до ресторана чи каварні, добре є сісти так, щоби за племінна мати стіну, однак треба розуміти, щоби не

зісти коло вентилятора та взагалі треба переглянути стіну, яка може скривати мікрофон. Не говоримо про це, що треба бути дуже обережним перед **службою** у каварніх, ресторанах і готелях, яка здебільшого стоять на услугах поліції. Рівнож вистерігатися треба розмов **перед візниками і шофераами**, які можуть підслухати кожну розмову. У поїздах і трамваях найліпше нічого не балакати. Зновуж у мешканні не говорити **при отворених вінах.**

Побачення не вільно умовляти телефонічно й взагалі **при телефонічних розмовах уважати на можне слово**, бо нема нічого лекшого, як підслухати телефонічну розмову. **Слідженій не сміє ніколи відбувати нарад і взагалі умовляти стрічі у власнім мешканні.**

При стрічах слід умовити відповідне «алібі» (час, місце, ціль стрічі, зміст розмов), щоби в разі арешту й суду дотичні особи були «криті».

З повинного видно, що як найбільша обережність повинна бути основою праці члена підпольної організації. Необережні люди не надаються до підпольної, конспіративної праці.

Про конфідентів і провокаторів.

Ми вже звертали увагу на ту небезпеку, яка грозить всяким сміливішим починам із боку конфідентів і провокаторів. Вони мають особливше поле до поширення серед укр. громадянства з огляду на **велику легковірність** Українців. Перед ними дійсно треба стеречися. Але, як кожна річ має дві сторони, так і обережність, посунена **за далеко**, витворює панічний страх перед кожним активістом чоловіком і спинює, а то й унеможливлює всяку працю.

У цей спосіб люде, струха ради, кидають клеймо конфідента на неповинну зовсім, для праці корисну людину. Це є однак, так сказати, **мимо вільне** джерело «фабрикованих конфідентів».

Є ще однак два інші. Першим з них є **самаж поліпія.** Оден з її середників боротьби з У. В. О. є такий, що про людей активних, а при тім так зручних і обережних, що не дають себе так легко пріловити, пускається через провідних конфідентів вістки про їх **мниму** службу при поліції і в цей спосіб радикально позбавляється їх можливості дальшої праці.

Найнебезпечнішим однак і по суті найпоганішим джерелом є **осібняки зліві волі** серед укр. такі громадянства. Бувають люде, які самі бояться всякого активістичного кроку, а свою трусливість заслоняють мнимим недовірям до оточуючих їх людей і умисно свідомо поширюють про певних робітників У. В. О. безпідставні підозріння. Для умотивовання ними їхніх підозріння вистарчає їм вказати на те, що дана людина має порядний плащ, або черевики з цілими запятками.

Останнє джерело поширення вісток про «фабрикованих» конфідентів є роботою підлю, крайно деструктивною, яку У. В. О. мусить ставити на рівні з роботою провокаторів. Дотичним особам, так творцям, як і кольпортерам таких вісток звертається увагу, що У. В. О. має свій противрівідчий апарат, який не потребує заступництва приватних, до того непокликаних осіб. Хто хоче помочі У. В. О. може й повинен свої підозріння, познаки й докази подавати до відома **органів У. В. О.** на місцях. Однак перед вирішенням справи самою У. В. О. та поданням до загального відома висліду слідства, дорогою ІІ органу «Сурма», нікому

криється провокаторів неабиякої міри, яку він, річ очевидна, не робив безінтересово, абстрагуючи вже від його хоробливої манії маніфестиувати себе як «великого чоловіка» з великою «післаницькою місією». Цей дрібний злодій і гохштаплер ніколи не був і не є членом У. В. О. — Дрібна каналія, яку викинули вже всі навіть універівці й більшевики та яку не варта навіть копнути!

Мищак, правдиво **Буржинський.** Брав участь в укр. армії. Попавши до польського табору, до-пушився грошевих спроневірець. У 1921. р. за

допомогою поляків перебрався до ЧСР, де звіздався через сенатора Бихіпю з чеською поліцією і більшевицьким консульством (Мостовенко). Шляхом провокації переводив працю для всіх трьох хлібодавців і всіх їх при цьому надув на значні суми. З сен. Бихіпю справа скінчилася скандалом, який у великій мірі був причиною виходу його зі складу сенату. Після цього виїзджає до Відня, який стає столицею місцем його осідку, хоч Мищак-Буржинський у міжчасі виїздив до Берліну, Данцигу, тощо. У Данцигу був в 1923. р. де виступав як барон і інженер (у дійсності він залишний технік), який їде з геніяльним винаходом до Англії. Однак видатки з винаходом коштували його стільки, що він ...хвиливо в матеріальній скруті. Надув він тоді конзуза Павлюка, Демчека, Хомяка й богато других, та завчасу втік, бо про його побут довідався полк. Власюк, якому давніше він укрив пару коней. У Відні не тільки стояв на службі ріжних розвідок, але цюнагав ріжних людей, зокрема понадягав ріжні жінки, з якими обіцяв женитися, і кілька разів сидів у вязниці за ріжні шахрайства; рівноож сидів кілька місяців у 1929. р. а по відбуттю кари йому заборонено дальший побут у Відні. У травні він виїхав до Польщі, де покликався на Кашинського з Відня (останній є на службі УНР і більшевиків рівночасно) зголосився до УНДО, представляючи себе ...відміністрем за кордонних справ повстанчого уряду України, який нібито нараховує 6 мільйонів зорганізованих повстанців, має звязки з Гувером, а грошей як сміття та який хоче навязати звязок зі Західними Землями. Він ніби приїхав підійти України через Варну (Болгарія) для закупна зорої й для перевозу її на Україну. У Львові дали йому належну відправу; звісі приїхав він до Праги, де заходив до університетів, шаповалівців, гетьманців та ін. На своє нещасття зайшов також до — націоналістів, які чекали вже давно на нього. По останній «візиті» зайшов він зі світла денного і «нешасним», який

здалека оминав кожного націоналіста, занявся «директор» Макаренко, який пізнав в ньому «свого» чоловіка. Ця дрібна каналія, вже унешкідливана й дійсно мусіла бути непочитальні люде у цій розвідці, що приніла його на службу, а ще більше непочитальним мусівши бути цей українець, що давсяби ще й тепер цьому дріблому злодію надути.

Федір Стасинський. Походить з Полониць, перемишлянського повіту. У рр. 1910—12 був у Василіян, однак покинув їх і перейшов на православ'є. Потім вернув на католицизм, мав заняття у друкарні Василіян, навіть підсобрився метр. Шептицькому який приняв його як стенографіста проповідей, однак дуже швидко нагнав його, коли пізнав, що це провокатор. Він тоді вдруге зірвав з католицизмом та звязався з протестантами (Редемтористи), а недавно знову хотів повернутися на католицизм. Добуває гроші ріжними гохитництвами й є на услугах чужих розвідок. Недавно приїхав до Праги, де замешкав у помешканні з чотирьох кімнат і розпорядив величими григоріями. Чомусь згадував у розмовах про диспозиційний фонд мін. Складковського для поборення. У. В. О. Все було гаразд, коли не те, що і він взяв за свій обект націоналістів, яким представився як співчленник, особистий секретар Шептицького, з яким мав навіть бути вивезений до Росії, де ніби то одержав диплом доктора філософії на київському університеті(!) а далі як шеф проти-розвідки У. В. О. Наслідок того був такий, що швидко якось чорти взяли тисячі доларів, а славний «отець», випродавши вже всю обставу зного чотирикімнатного помешкання, ходить по Празі зичити 20.— Кч. щоби міг купити хоч тютюну й нікотиною затройти свое — горе! Бо і якже? Ні з того ні з цього й без атентату його унешкідливили. І бідняга не може переболіти, що його відають за таку малу і нікчемну каналію, що навіть ніхто не хоче собі рук плямити його кровю.

Листи з Америки.

Хвальна Редакція!

По отриманню «Сурми» я зараз пішов до свого священика о. А. Пристая, щоби передати йому цю радісну вістку. О. Пристай, як став читати оповістку, хто і як помогає нашим боєвикам — засмутився. Я зрозумів невисказані думки нашого дорогого пароха. Та коли я сказав, що в мене є 18 дол., готових до висилки для Укр. Військової Організації, він дуже зрадів, а рівночасно казав ще підождати до найближої неділі, щоби суму цю ще доповнити. А в неділю, по Службі Божій, на заклик о. Пристая зложили наші прості пафіяне до 30 дол., які я Вам тепер і узила.

Відтепер будемо новою збирати ріжні датки, щоби наші боєвики не мали журби й легко робили з новою весною дальнє свою роботу, а наші громадяне, щоби за них не забували. Бо як видно, жадні паперові протести нікого нічого не поможуть і вагу має тільки сила рішучість та матеріальна забезпека цілої Вашої діяльності. Ви, Дорогі нації боєвики і брати, не журтеся, ми тут поможемо Вам стільки, скілько лише будемо могли. Кінччо бажаю Вам найбільших успіхів.

Гартфорд, Конн. Читач «Сурми».

Оповістка.

На боєвий фонд зложила в амер. дол.: «Обєднання Українських Організацій в Америці» 300. дол., у тому 12,50 на передплату і 14.— через н. А. П. на пресовий фонд «Сурми», на що зложились такі пожертві. Укр. Жін. Клуб. Мк. К. 10.— дол., по 1 дол.: А. Патра, С. Шумляк; по 0,50 дол.: Анна Луцишин, Марія Боднар, М. Ковтунович і А. Качмарський.

Парохія св. о. Миколая в Шінаго 50.— дол. У. Я. 1 дол. В данц. Гульд: Б. С. 5.— д. і. **В польських зл.:** Замість вінка на могилу Любовича збирка серед частини студентів 56.—; решта з вінка 10.—; Довбня 50.—; Сердитий 7.—; Відважний кум 18.—; Олень 20.—; Пінськ 15.—; Вова 40.—; Г. Г. 25.—; Тернина 10.— По 1 зл.: Микола М., Ірка К. і Рісмак; по 2 зл.: Лисько Х., Горячий і А. Д.; Ворог в друге 5.—; і П. Р. 10.—

На пресовий фонд «Сурми» зложили: В польських зл.: Префонд 5,50, 10,80 і 6,60. Безличний з коль портажі «Сурми» 30.—, Любильонко 18,77, Збірка 11,55.

Жертоводавцям складаємо ширу подяку.

Передавайте з рук до рук, з хати "до хати!"

Ховайте „СУРМИ“ перед ляхами, бо це нелегальний орган!

Ціну 20 сот.

Проситься складати в краю на
„Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 9 (24)

ВЕРЕСЕНЬ

1929

У. В. О.

Золотоблакитний прапор повіза...
Три букви, мов виліті з крові
на ріднім прапорі! То правда жива,
то гасло до мести — з любові!

Шід рідним прапором — боєві ряди
відважно вперед виступають!
Хто правду зневажив — пошиди не жди,
бо mestniki люто карають!

Ми ті, що нічого для себе не ждем,
готуєм кроваву годину,
ідемо напроти ворожих стрілень
і боремось аж до загину!

Здрігається серце на голос сурми...
Мов мати дітей закликає.
Нас смерть не лякає, ні муки тюрми —
без болі нам щастя не має!

Бомби впали знову...

Це не вперше падуть бомби у Львові. Вже нераз у вересні пронизали воздух вибухи і стріли а відомін їх відбився широко у світі, викликаючи радість українців, скаженість ляхів та здивовання і настороження чужинців. Бо стріли ці, — це пригад недавньої вільної війни Української Нації, що зірвалась до вільного життя; це протест єї перед цілим світом проти нового насильства над нею, проти брутального поневолення великого європейського народу в часі, коли навіть кольорові народи Африки й Азії дістають належні їм права на національний розвиток; це заповідь нової воєнної хуторовини, у часі якої поневолений народ залишів і крові піметиться на своїх гнобителях та відновить свою державу.

Завважає клятий лях! Йому мало того, що розсівся на чужих землях, які його живлять, які прогормлюють сотки тисяч його війська, поліції та урядовців, з яких стягає податки й рекрут, які заселює мазурами, які польонізує тисячами шкіл і костелів та сотками тисяч ляцьких зайдів, які експлоатують з лісів, підземних мінеральних дібр та витискає з них останні соки! Він взявши це провокувати, морально знущатися і насміватися над народом, у якого хату вліз і якого зробив своєм нівелівником. Він видумав «Таргі Всходнє»!

Жебрацький народ, що з голоду здохні на своїй пісковій землі, який живе мов паразит із чужого, загарбавши українські, білоруські, литовські, пімецькі й навіть чеські землі, а з ними плодючий чернозем й управні поля, безмежні ліси, богаті джерела нафти, найбільшу середньо-європейську панву заліза й вугілля; народ, який вже невдовзі буде покараний за свої злочини і перед яким як перед брудним паразитом і покараним злодієм замкнеться двері всіх держав, який вже сьогодні, крім краденого добра, експортует у світ ославлених польських злодіїв — цей народ малпуш заможні, економічно стабілізовані й самовистарчальні народи, устроючи шопку, що й назава «Таргі Всходнє».

«Таргі Всходнє» потерпіли вже економічний крах. Вони мусять потерпіти і крах політичний! Колись приїзджали на них ляцькі президенти держави, однак заперестали: відстранили їх револьверами кулі й вибухи бомб. Ще приїжджають ляцькі міністри й чужинці. Але її перестануть приїжджати. Про це ми постараємося!

Арешти? Нові жертви? Ні арешти ні тюрма ні смерть нас від того не відстрашуть! На 7 мільйонів українського населення Західної України ще

ми клянемося! За ними піде у слушний час цілий ляцький режим та їх панування. Перший підніс руку Федак, не дбаючи про свою волю та життя. За ним пішли інші. Много їх ще чекає, що і своє слово сказати!..

Газова війна.

Бажання швидкої й успішної побуди над противником при можливі найменших власних стратах, приневолило вже у часі світової війни обі воюючі сторони послуговуватися в боротьбі **винаходами хемії**. З усіх хемічних середників, вживаних у війні, **є найважніші отруйні гази**, що є заразом цайстрашнішим боєвим засобом, яке людство взагалі коли-небудь посидало.

Вживання боєвих газів має за ціль наповнити великою кількістю газової струї місця, у яких находяться ворожі війська або військові об'єкти (напр. окопи, становища резерв, артилерійські позиції, амуніційні фабрики, залізничні об'єкти, тощо), та **вбити присутніх там людей** (також звірят), або **зробити їх нездібними** на довший час до боротьби пляхом затроєння їх.

Початково вживано до тої цілі методи **видмухування газів**, яка була успішна на коротку відальнь. У найбільш висуненіх у бік ворога становищах вкопувано цілі батареї (богато соків) сталевих фляшок, у яких находився у стисненій формі боєвий газ. При сприятливім вітрі, що дув у бік ворожих становищ, отворено при фляшках вентилі; тоді газ посувався у формі т.зв. **газових хмар** у бік неприятеля. Однак ця дуже примітивна метода загрожувала і власним військам, бо при зміні направу вітру газові хмари завертали до становищ власних військ та ширили там смерть.

Тому з часом ужито інші методи: наповнювано газом **гарматні набої** та стріляно ними на ворожі позиції. Вкінці, після улішнення воєнного летунства, побудовано великі **газові бомби**, що їх везуть із собою тяжкі бомбові літаки і скідають на ворожі становища й міста. У наслідок удару об землю такі бомби розриваються і газ, що находитися в них, може без перешкод поширятися. Остання метода найбільше поширенна, бо рухливість літака

можність переношення ним великих тигарів, уможливлює наповнити газом навіть **відлеглі місцевості** й тим способом ширити страхіття війни далеко у запіллі, між цивільним населенням.

Діяння газів може бути двояке. Одні з них мають за ціль **цилковито** знищити ворожі сили, інші мають зробити їх **на певний час** нездібними до боротьби, отже не несуть із собою смерті. До вживаних газів належить фосген, хлорпікрін, муштардовий газ, та ін., які навіть у малій кількості нині ще відхилюють організм і спричиняють смерть наслідком задушення. До газів, що викликають часову нездібність до боротьби, належить напр. слізний газ, який витискає сильні слози, без дальшої школи для організму; цього газу вживає також поліція для здушення заворушень та взагалі тоді, коли має до діла з більшою товщою людей. Інші подібні гази спричиняють сильне звертання, передовий параліз, приціл або спалення шкіри тощо.

Часове діяння випущеного газу є ріжне, залежно від погоди, температури, положення місцевості (гори, долина) й трає від кількох мінют до цілих днів. Передусім у низько положених місцях (кітлинах) може газ, який є тяжкий від воздуху, часто залишатися цілими дніми.

Як тільки на західному фронті в часі світової війни розпочалися перші газові атаки, зараз приято проти них охоронні міри. Найдліпшим середником є **газова маска**; вона зроблена з тканини або пластика з переду, у місці, де припадають уста людини, що її вдягає на голову, має бляшану пушку, наповнену окремими хемікаліями, що ділають як фільтр. При вдиханні затроєного воздуху, у наслідок хемічного діяння фільтру, газ стає непідігнівим для відхилюючих органів. Однак річ у тім, що кожний газ потребує іншого фільтру для нейтралізації, отже **кохна Газова маска не хоронить**

ніколи проти всіх газів! Власне в тім полягає небезпека газів. Кожна воююча сторона старається знайти **нові роди газів** (що розуміється задержувати у тайні), перед якими не хоронять ті маски, що їх має противник. Зі свого боку противник старається при помочі своєї розвідки вивідати про роди газів у ворога, щоб відповідно конструювати свої газові маски.

Друга трускість, звязана з успішною охороною перед газами, полягає у приготованні масок не лише для армії, але і **для цивільного населення**, тому, що при помочі літаків можна вести газовий наступ і в запіллі. Можна собі легко уявити що величезну кількість потрібних масок. Крім того, як це є діється у всіх державах, слід підготовляти систематично цивільне населення до протигазової охорони і повчання, як воно має поводитись з охоронними середниками; це завдання сповнюють окремі товариства, тісно співпрацюючи з військовими властями (напр. у Польщі *Liga obrony przeciwgazowej*, в ССРР *Осоавіахім* та ін.).

Тому, що ніяка держава не буде мати у хвили вибуху війни потрібної кількості газових масок для цілого свого населення, підготовляється вже в часі миру спеціальні **охоронні місця** для цивільного населення. Вони знаходяться здебільшого в півницях та мають герметично замкнені двері, крізь які не може втиснутися газ. У середині півниці також будуть вентилятори, ліки, тощо. Okremо випадка санітарна сторожа буде мати за завдання ратувати отроєніх газом, а крім того при помочі спеціальних хемікалій (вапно та ін.) нейтралізувати діяння газів на вулицях, у домах, тощо.

Залежно від того, чи при газовім наступі уживається артилерійських газових набоїв чи скідається бомба з літаків, є ріжно великий простір, покритий газовими хмарами. Тому дуже велике значення має **вартова служба**, яка повинна остерігати вчас населення загроженої області, щоб воно

всіло втечі до місця, неділкнених газом або до охоронних об'єктів.

Будучи газова війна буде вестися не лише на фронті, але також у **запіллі** на випадок **повстання поневоленого населення**. Вже сьогодні вживаває поліція газів проти більшої товти, а недавно англійські летуни кидали в Палестині газові бомби на табори арабів-повстанців. Минулого року пішла команда большевицьких військ ще далі: щоби пригнобити українських селян, перевела в Києві великі маневри газових і летунських відділів, що мали показати «здушення повстання селян-націоналістів». У часі, коли робітництво було забезпечене через «Осоавіахім» газовими масками, показувано селянам, як легко вони можуть бути знищені при помочі газу на випадок повстання. Треба нам отже рахуватись з тим, що наші гнобителі, крім іншої зброї, будуть вживати проти нас і газів.

Які є охоронні міри для нашого населення? Газові атаки, на випадок повстання, че **зможуть захопити великої території** тому, що наші вороги не посідають відповідного на це урядження. Вони будуть старатися при помочі **поодиноких атак** зробити вже само слово «газ» страхіттям для населення. Буде, отже, ходити передусім про моральне потрясіння, викликане триманням населення у вічнім страху. Нашим завданням є **пояснювати населенню методи Газової боротьби**, запізнавати його з **охоронними середниками**, слідити яких охоронних середників уживає ворог, а далі, притягнути наших хеміків до співпраці над **імпровізованою протигазовою охороною**. Нам ніколи не вдається виготовити чи постаратися про відповідне число газових масок. Однак кожний з нас мусить знати примітивні способи охорони перед газами.

Передусім слід **обсервувати** наближення газових хмар або кидання газових бомб з літаків; це вможливить **швидко понинути низько положені місцевості** та склонитися до вище положених

КОЗАК МАМАЙ.

Коли після кількох місяців сидження в келії з кримінальними злочинцями й кількадневої голодівки перевели мене, врешті, між політичних, то перше кинулося мені у вічі такий образ:

На ліжку, напроти дверей, сидів по козацьки, підгорнувшись ноги під себе, двадцятькілограмовий юнак. У зубах тримав коротку лульку й раз ураз випускав із неї густі клуби диму. На пожовтілому обличчі пісніли до долу рідкі, чорняві вуси. Голову скилив у долину, як козак Мамай на старажині образі, а тільки прараз рука щораз-то підносилася вгору, то опускалася долі. Шив.

«... на могилі сидить козак та штані латає...» — нагадала мені відома пісня.

Заки я встиг представитися, «Мамай» підвів голову від своєї роботи, правою рукою виймав із рота лульку й швидко заговірив.

— А, здорові були, товариш! Ми вже давно дождаємося. Добре, що вже врешті прийшли! Як називаєтесь? Ага, Кречет! Дуже добре, — ось тут вільне ліжко, розгосподарюється. А може чаю напітєся? Ще либоя теплій. Ми тут дістаємо щодня кипяток.

Ітого очі світили привітним блеском. Видно було, що ця людина справді радіє новому союзникові. Очі невеликі, карі, заедно нервово моргали. Ціле обличчя виявляло велику щирість та привітність, хоча якийсь сум й одчай ховалися в куточках уст.

Я кинув своє добро на вільне ліжко, а сам пішов привітатися з новими товаришами. Було їх троє. Лежали на своїх ліжках і читали. Підвеліся, коли я наблизився і сказали свої призвища, стискаючи руку. Один тільки «Мамай» не змінив свого положення. Лише свою люльку переклав у ліву руку, а правою, наче клицами, стиснув мою і сказав, що називається Василь Багровець.

— Шо це у вас, товариш? — скрипнув я півраз здивовано, кинувши оком на його роботу. На колінах «Мамая», тепер Багровця, лежав прегарно вишитий рушник.

— Що це? Ви вишиваете?

— А вишивую, — щож робити. У нас кожний має свою роботу. Я вишивую, Микола студіює економію, Роман англійське... Раджу вам вибрать собі щось, бо здурієте!

Я став придивлятися його роботі. Взір був мистецький і робота бездоганна. Неодна дівчина позавидувала йому.

— Та скажіть, будь ласка, де ви дійшли до такого мистецтва? Хіба ще на світі вчилася?

— Куди там! Хіба на світі є яче час? Тут навчився. Думаєте, мало часу було? 23-тий місяць сиджу тут, а перед тим 7 місяців у Варшаві. Ха-ха, чого тільки можна навчитися!..

— Невже ви так довго сидите? — (Тюрма була слідча, засудженців тут не було, тож я дуже здивувався, як може незасуджена людина так довго перебувати за решіткою).

— А от я вам зараз порахую докладно.

У Варшаві сидів у слідстві 7 місяців. Вже мала бути розправа, як прийшло візначення з львівського суду приставити мене єюди, як свідка до іншої справи. Із свідка став обвинуваченим, пересидів у слідстві півтора року, а тепер уже й засуджений, та покище присуд неважний, бо адвокат вінє спротив. Але поки вирішать справу, то ось уже 23 місяці сиджу тут у слідчій тюрмі.

Мені не міг у голові вміститися такий дивовижно-жахливий рахунок.

— Та якоже це можливе? То скільки ж вже сидите?

— Ну, рахуйте самі: 7 місяців слідство там і півтора року тут, то разом 25 місяців, а по присуді вже 5 місяців, — разом рівно півтретя року.

— Це страшне! Це неможливе!

— Неможливе? скріпнув роздратовано. — Ну, ви новик, але нічого, побачите внедовзі на свої шкірі, чи в Польщі є що неможливого.. Та що там! От скажіть країце, що на світі нового. Я втішився вами, як дітко цвочком, що ви щось нового прinesете. Виж недавно щойно зі світу, ще пахне від вас волею!

Мені хотілося сказати, що вже забув, як та воля виглядає, що нічого нового не знаю, бо сам уже три місяці в тюрмі. Але нагадав собі що сути проти півтретя року, які відсидів Багровець, це справді дуже «недавно».

— Та ніби нічого замітного. От, як у нас завсідги ті самі люди, ті самі свари і чвари...

— А як справа з українським університетом?

Зовсім уже загирили? Читав дещо в часописах, та не можу повірити.

— Загирили мабуть. Як я був на волі, то ще ніби держався, хоч з кожною хвилиною хилився до упадку. Був ошіля краєвий зізд, кажуть, там сварилися ловго, одні одних хруніли, зрадниками називали і врешті вирішили покинути боротьбу за власні високі школи і зняти бойкот із польських...

— Читав це... думав — брехня... Угодовська преса... А кажете правда? Ух, паршивці! Молодь теперішня! Вам треба патентів, корита! Без дільщому не можете жити? Дрантя ви паршиве! — кричав до мене у найвищім роздратованні, начеб я сам був винуватцем усього лиха.

Я збентежився, стало якось ніяково, хотів оправдатися, що я тут нічого не винен.

— Дозвольте товаришу...

— Шо? Скажете, що ні? Варшавське сміття! Подле те наше молоде покоління!.. Скажіть, чому ми, чому інші, що по 6, по 8 літ на війні потратили, не кинули с ратью, будували, а не руйнували? Чому? А вам, молодим паршивцям дільщому треба? Начхать вам на наші зусилля, нашу працю, на наші могили! Вам тільки корита треба!..

Я стояв, неначе справжній винуватель, похиливши голову. Хоч не чув я за собою ніякої провини, та якийсь сором і біль стиснули мені горло.

— Молодь паршиві! — рукою в мій бік. Будучинка нації! Паршива будучина...

<p

місць (гори, тощо): слід памятати, що газ є тяжчий від повітря і спадає на землю. Далі треба постійно **втікати проти вітру**, щоби як найшвидше дістатися до терену, незатроєного газом. При втечі на коротку відаль (вулиці) **заперестати відихати** або **тримати перед носом замочені водою хустинки**. Приготувати треба **негашене вапно**, яке служить до чищення загажених місць. Мешкання можна забезпечити імпровізованим способом перед газом, коли **перед дверми та вікнами повіситься мокрі простирали**, коци тощо, та позатикається ними всі отвори. Тому, що деякі гази ділають палючо, діставши з одягу на шкіру часто аж після певного часу, слід по скінчені газового наступу **змінити одяг**. Подібно як на фронті, так само в кожнім селі й місті повинні находитися на церковних вежах та на високо положених місцях **вартові стійки**, які у хвилі небезпеки при помочі дзвонів, сирен тощо, зараз дають знак на «газовий алерм», щоби

ніхто з мешканців **не був нагло заснований**, та щоби кожний міг вчас знайти охоронні місця, або втечі на високо положений терен. Рівно ж не слід безпосередньо після газового наступу виходити з укриття.

Кожна зброя має тим більші виліїв, чим більш **несподівано** вдаряє в **неприготовленого** противника. Мусимо отже найширшим колам нашого громадянства пояснювати методи газової боротьби й охорони перед нею, щоби люди і при малих газових атаках, які дуже часто є зовсім нешкідливі й не потягають за собою п'яких жертв, не тратили голови, та своїм страхом і ширенням паніки не улекували противників осягнення своєї цілі. Спокій і притомність ума, знання небезпеки та охорони при помочі тих середників, що є під рукою, унешкідливить кожний воєнний засіб ворога, який у великий мірі рахує на **моральне ділання** своєї зброй.

Фінляндія.

VII.

У часі генерального штрайку в р. 1905. утворили соціялісти поруч охоронної сторожі, зорганізованої студентами та підпорядкованої керовництву соціал-демократів, окремий відділ на чисто військовий лад, т. зв. «Червону гвардію», при помочі якої думали перевести в життя соціалістичні ідеї. Команду над цею гвардією обняв бувший капітан Кок, людина слабого характеру, мрійник, що захопився ріжними сопіялістичними інтернаціональними доктринарами та мріяв про спасення і визволення російського пролетаріату. Характеристичною є та обставина, що мова, якою послуговувалася команда гвардії, була російська.

Тому, що гвардія мала зовсім інші цілі ніж переважаюча більшість представників фінляндського населення, доходило до дуже небезпечних терять,

небезпечних власне тому, що їх наслідком могло бути вмішання російського губернатора, який чекав тільки на прояви заворушень, щоб вжити до їх здавлення усю збройну силу, що находилася на території Фінляндії.

Та в міжчасі наспіло затвердження тексту маніфесту, що його фінляндці вислали до царя; отже фінляндцям признано всі конституційні права. Із цею хвилею рішили пробідники поодиноких фінляндських партій — за вимком соціал-демократів закінчити національний штрайк. Всеж радість, що повстала між населенням з приводу привернення заповнених конституцією прав, мішало незгідливі відношення партій між собою. Бо конституційна партія не могла забути удару, що його завдала її свого часу уголовниця; вона за ніяку ціну не бажала співпрацювати з уголовними осудженими її

попередню діяльністю. Взявши керму справ у свої руки, конституційна партія почала чистку в урядових установах від всякої уголовного елементу; ще радикальніше поступала вона супроти російських зайдів, що, що з часів Бобрікова, розсілися на теплих місцях. Інакше натомість відносилася вона до радикалів, хоча останні ставилися вороже до всіх начинів конституційників. Вправді конституційна партія закидувала радикалам легкодушність у національних справах та соціалістичне доктринерство, які могли принести національній справі великі шкоди, але, з другого боку, вона не відмовляла заслуг радикальній партії, признаючи одночасно слушність домагань її у площині невідрадних соціальних умовин. Що більше, конституційники притягнули до складу правительства провідника соціал-демократів Карого й випрацювали виборчий законопроект згідно з домаганнями соціал-радикалів; цей законопроект затверджено остаточно 20. червня 1906. р.

Так, отже, після страхітв бобриківської ери, зажив фінляндський народ спокійно та відіхнув повною грудю. Настали зовсім інші умовини, мовби казкою вичаровані. Можна було свободно говорити, писати, спокійно спати без постійної боєзни перед ревізіями, арештами тощо. Тіло першого терориста, Евгена Шаумана, яке свого часу російська жандармерія доручила поховати поза кладбищем, перевезено сняточно на цимнтар, до родинного гробівця, а одяг його, у якім виконував атентат, виставлено в музею як національну святість.

Та цього піднеслого настрою, що тоді захопив був більшість фінляндців, не поділяли радикальні групи, зокрема соціал-демократи, що стояли під сильним впливом російських революційних кол та, замкнуті у своїй «Червоній гвардії», снували пляні дальнішої боротьби за визволення російського пролетаріату. Активісти півнож не почували вло-

влення; вони, згідно з резолюціями женевського конгресу, видвигнули програму, в якій домагалися політичної незалежності Фінляндії та республікансько-демократичної конституції. Для осягнення своїх цілей, рішили вони занятися живіше пропагандивним ділом, створити народну міліцію та підтримувати надалі боєву організацію, щоб на випадок поворотної хвили російського насильства протистояти йому терором і саботажем; із тих же міркувань рішили вони підтримувати російських революціонерів у їх боротьбі з царатом.

I справді, через деякий час, виявили активісти дуже живу діяльність, видавали часописи, оснували товариство «Сила», що назовні мало плекати спорт, а на ділі вишколювало молодь у військовій ділі. Рівно ж наладили вони справу постачання зброї, а російським революціонерам давали безпечний захист та уможливлювали їм утечу за кордон.

Був це час, коли партію російських соціал-революціонерів нравив знаний Азев, як пізніше виявилося, провокатор; він хотів й у Фінляндії робити деякі провокаторські потягнення та втягнути в них, активістів, однаке завдяки Цілліякусові, пе йому не вдалося. Натомість соціал-демократична «Червона гвардія» з Іваном Коком на чолі, йшла безkritично на все, що їй доручували російські соціал-революціонери, до того не зважаючи зовсім на національний інтерес Фінляндії. Із приводу безвідповідальних вчинків мусів, згодом Кок втікти до Америки, а фінляндський уряд був приневолений розвязати «Червону гвардію», як рівно ж централю спортивних товариств активістів «Силу».

Зглядна свобода фінляндців, якою вони користувалися від часу проголошення царського маніфесту, не тривала довго. До лютого річного противника — російської бюрократії, уособленої у генерал-губернаторові, прибув другий противник —

— А ви скажіть, скільки, на вашу думку, я маю літ?

— Скільки літ? Ну не більше хиба як 27—8... Трицятки ще не маєте.

— Так, ще трицятки не маю... Мені двадцять-третій рік тепер,—знаєте? Я був у шестій класі, мав шіснадцятий рік, як Вітовський вивісив жовто-блакитний прапор над Львовом. Із того часу я блукаю. Із крісом усю зиму під Львовом, потім у тифозних бараках на Україні, в таборі в Тухолі, в таборі на Чехословаччині... Там здав матуру й записався на техніку. Але я знат і ми всі знали, що кожну хвиллю може...

голову замотиличили... Працював, поки не опинився тут півтореття року тому...

Мені нагадалося, що колись раз оповідав про величного очайдуха Багрівця розстріляний недавно сотник Черчак.

— Позвольте, чи ви не той самий Багровець, що мені про його Черчак згадував?

— Ви знали сотника Черчака? Це мій командант куріння. Він розповідав вам про мене? Про що саме?

— Якийсь міст під Стриєм, чи ісцеє такого...

— Ага! Ну бачите! Отже знаете, хто такий хорунжий... Славний був чоловік сотник...

собі безпосередні натяки на мою особу. Я тут під чим. У хвилині ліквідації університету я був уже там, де й він — у тюрмі

Очі Багрівця зі злющих, роздратованих, стали нараз дитячо-лагідними.

— Ви не гнівайтесь, просіть, — промовив тихо. Я зовсім не думав вас обидити... Але я не можу, — (очі знов люто бліснули) — мене чорти беруть, коли подумаю, до чого вони довели. Товаришу Кречет, чи ви здаєте собі справу, чим міг стати український університет? Ви може не думали про це. Так я вам скажу. У 1922 р. на українські високі школи було записаних поверх дві тисячі студентів. Уявіть собі,

що ви занапастили! Паршивці! Їм дипльомів треба...

Мова Багрівця мала в собі щось палкого, захоплюючого. Його заляпав перенісся й на мене. Чому він сидить у тюрмі замість піти й промовити горячими словами до тих нерозумних? Чому інші не дивляться на справу так, як він?.. Мені соромно стало за себе, за тисячі української молоді, за «паршивців» —

На коридорі счинився якийсь рух.

Збірайтесь на прохід, — сказав один з товаришів, що мовчки слухав Багрівця.

Всі попідводалися з ліжок та стали одягати на себе нагортки, бо надійшла година тюремного

Дума. Вправді остання у початках свого існування давала надії, що зуміє протистояти імперіялістичним затриманням царської бюрократії, однак із хвилою назначання президентом міністрів Століпіна, стала вона знаряддям у руках правителства. Всі жалоби фінляндців стрічала тепер одна відповідь: «Щож робити, бачите, що сам російський народ бажає собі цього, щоб так, а не інакше, поступати з вами. Тут нічого не зробиш! «Коли давніше можна було свого ворога бачити у виді генерал-губернатора, міністра чи царя, то тепер цей ворог став чимсь неокресленим великим невідомим, від якого імені кожний промовляв і чинив та ним — заслонувався. І під заслону Думи почало російське правительство приготовлятися до нових ударів проти фінляндців.

Передусім правительство висунуло знов питання обовязку військової служби, згайдно контрибуції як відшкодування; фінляндці, раза спокою, заплатили його на протязі двох років. Коли одначе

в 1906. р. російське правительство без згоди й порозуміння з фінляндським соймом видало маніфест, спілою якого контрибуція фінляндців мала що року збільшатися на один міліон рублів аж до суми 20 міліонів річно, Фінляндці запротестували, заявивши, що згаданий маніфест не може мати для них ніякої обовязуючої сили, бо фінляндський сойм не дав на це своєї згоди. Крім того Фінляндці домогалися остаточного управління справи військової служби по думці обовязуючої фінляндської конституції. Відповідно на це було розвідання сойму і ухвалений Думою закон про побирання на далі контрибуції у формі податку. Одночасно з тим рада міністрів, із Століпіном на чолі видала окремий правильник, що мав нібито нормувати взаємовідношення між фінляндським і російським правителствами: на ділі правильник цей витворював хаос, у якім Століпін міг' последовно переводити свої уніфікаційні затрії.

Поведінка у чужім місті.

Під час першого приїзду до чужого міста, не слід давати причину до обсервації вже на дверці, а саме безпорадним розгляданням на всі боки, бо це впадає в очі не тільки поліційним агентам але навіть готелевим дверникам, візникам та ін. Найліпше, вже перед приїздом, поінформуватися про все потрібне чи то з плану міста чи від особи, яка дане місто знає, щоб **зараз після приїзду опустити дверець**.

Коли здержуємося у чужім місті кілька годин, то це віддає потреба брати мешкання. У противнім випадку **найліпше замешкати у знамому**. Коли це було неможливим, тоді юоли приходить на увагу мешкання у готелі при короткім побуті, або наем мешкання поза готелями при довшім побуті. Розуміється, що готель і мешкання

у незнакомих не приходить на увагу (згляду на примус зголошення) тоді, коли прибувші укриваються перед поліцією, коли не має ніяких особистих документів, або коли не має фальшивих документів. У таких випадках треба вже згадати постаратися про мешкання у знакомих та принимати в часі побуту в місті міри осторожності, а зокрема **уважати, чи нас не слідять**; тоді зараз опустити місто, або затерти всі сліди за собою.

Однак і тоді, коли ми не сліджені, треба **вистергатися прогульок у вільних хвилях по місті**, щоб не звернути на себе уваги агентів. Лінне вже піти до кіна й переспідіт цей час. Взагалі **чим менше нас люде бачать, тим ліпше для нас**. Коли запримітимо на вулиці наближення якогось

з вами поділиться. Тільки нервовий страшно. Як зажне говорити, то вже краче мовчіть, бо ще гірше роздратується. Отут люльку вічно пакає, груди виплювую...

— Невже він хворий?

— А хворий, товаришу, хворий... Кровю плює Його кожна хустинка—червона...

— Та ви хоча тої люльки йому не давали...

— Не поможе. Вже викинули раз і складалися на паліроси для нього. Так ні. Не можна було витримати з ним. Зовсім божеволів. Мусіли йому нову купити.

Короткий прохід скінчився, ми повернули до своєї келії.

* * *

Нервовість Багровіця прикро відчували всі вязні, що з ним сиділи. Сидів найдовше й мав багатшу від усіх нас минувшину, тому вважав себе нашим командантром і не зносив ніякої опозиції проти своєї «влади».

Вишивав, курив свою коротку, закінчену люльку й говорив безупину. Мав буйну фантазію, тож теми не забракло йому ніколи. Іноді були товариші злі на його, що перешкоджає їм читати, хоча ніде правди діти, оповідав цікаво.

Все—його минувшина. Воєнна й повоєнна. Бурливі роки. Пригоди, що їх йому найбільш сенсаційний письменник позавидував. Коли хоч четверта частина того була правдою, а три четвертини випадом фантазії Багровіця, то й цього вистане, щоб віправдати його нервовий настрій.

Алеж бо й фантазія його не мала меж!

Дуже часто малював перед нами картини майбутньої визвольної війни. То знову балачка еходила на знакомих, головно на дівчат. Знав усіх. За короткий час від повороту з Чех до арештовання і то лиши тоді, коли не мусів укриватися, пізнав, здається, усіх дівчат, які були у Львові. Ніяке товариство без него не обійшлося. Був веселий, товариський, мав крім того ореол героя. Панни шали за ним.

Зате тепер сидів опущений, забутий. Ще з початку то інколи навідався хто, написала лекотра карточку, а тепер... Наче ніколи на світі не було Василя Багровіця.

— Дрантя! Ім дипломних мужів треба...

* * *

Насталі осінні дощі, студін.

Багровіць, як і раніш, вишивав і не випускав із уст своєї люльки. Тільки кашляв щораз то більше й скоріше, ніж у літі,—червоніла його хусточка.

З боку тюремної управи настали для нас шикани, скорочення прав політичних вязнів, прав, що минулого року коштували 8 днів голодівки.

Донеслися чутки, що нанова знущаються над політичними вязнями на поліції, катують, бить до безземля...

Треба протестувати! Одинокий засіб протесту — голодівка. Цим разом получена з демонстрацією, щоб увесь культурний світ почув і здрігнувся.

На даний знак сколихнулася ціла тюрма. Забрязкотіли крати, крик, революційні пісні..

підозрілого типу, який нас ще не побачив, тоді стрічку з ним можна оминути в цей спосіб, що заходить до найближчого склепу, буцімто для покупки річей, яких очевидно не мусимо купити: це вже не одного виratувало від нещасти.

Коли залежить нам на тім, щоб затаїти в готелі чи приватнім мешканні місце, звідки ми приїхали, тоді не йдемо з дверця, по приїзді нойзду, зараз до готелю чи мешкання, але щойно після якогось часу, коли прибуде поїзд з іншою противідною місцевості, а в міжчасі можемо переністи в каварні чи деінде; тоді, зрозуміло, треба відповідно виповнити і карту зголошення. Подібно й при відїзді виходимо раніше, ніж треба, буцімто до відїздачого поїзду. Що більше, при відїзді добре є йти на перон з перонівкою (маючи в кишенні білет їзди, раніше куплені в подорожнім бюро), бо залізничні дверники можуть бути на услугах поліції або агент може попросити дверника подивитися, при діркованні білету, куди ми їдемо. Рівно ж добре також не брати білету до кінцевого місця приїзду, а одну чи більше станцій перед ним, а по дорозі докупити білет. До поїзду треба **приходити коротко перед відїздом**, не виставляти голови з вікон, коли ми вже у вагоні, подібно **з ніким у вагоні не балакати**.

Звичайно всі **льокалі й готелі, положені коло дверця, є під постійним доглядом поліції**; тому найліпше їх виминати, навіть коли у нас, зренітою, все «в порядку». Так само не слід визначати собі в тих льокаліях з довіреними людьми стріч, як рівно ж на дверці або біля нього. Коли такі стрічі необхідні, то не вільно здоровити себе, а по незнанім порозумінні відійти в якусь даліцу вулицю й ішою до там «стрінутися». Рівно ж не треба сидіти ніколи в залізничній реставрації чи каварні.

Але й у інших готелях з правила **всі готеліві дверники є на услугах поліції**, якій голосять про кожного нового, передусім підозрілого, гостя,

звідки приїхав, що тут робить, де відіхав, тощо. Треба отже, бути дуже обережним при виповнюванні карти зголошення, зокрема рубрики **приїзд** і **відїзд**, бо коли якісь дати чи прізвища не згаджуються, або з інших причин видаються підозрілими тоді зараз зараджує поліція нагляд над підозрілим чоловіком. Щоб впровадити готелеву прислуго в блуд, приходимо до готелю **не безпосередно по приїзді, як танож раніше відходимо при відїзді**, запитуємося про різні купецькі фірми, особи чи установи, з якими нічого спільного не маємо, тощо. **Телефоном у готелі не порозуміваємося**, і взагалі не визначаємо собі стріч **телефонично**; що пайвінне може хотіти до нас телефонувати, при чим після умови, говоримо про купецькі чи інші невинні справи, що мають закрити ціль нашого приїзду.

Після одержання кімнати в готелі треба перевідчитися, **хто побіч нас мешкає**, бо коли над нами заряджено нагляд, то буде це представлена людина. **Кімнату треба докладно оглянути**, зокрема переглянути всі стіни, обставу, килими, матераци та ін. чи нема де вставлених мікрофонів або дротів. Крім цього треба докладно оглянути двері, зі середини передусім ті, що ведуть до сусідного покою і зазначити, найкраще ниткою, щоб переконатися чи в нашій неприсутності не були двері відчинювані.

Тому, що заходить небезпека, що в першу чергу будуть контролювані наші речі, **не треба тримати у валізах ніяких паперів**, що можуть нас зрадити; це відноситься і до інших матеріалів; вже лінне склади їх дійде в комінаті, інш у валізі. Для контролю, чи валіза була отворана, треба зробити собі якийсь знак, на пр. заликовуватися з боку на невиднім місці, зложитися відповідно речі, положитися на них щось легкого та ін. Коли вже перенесувано наші речі, то це найліпший знак, що ми є піджені й тоді необхідно приняти всі міри осторожності.

Ключників заскочила несподіванка. Ключник, що мав саме тоді службу на коридорі, вбіг наляканий на нашу келію. Всі ми стояли на столі під віконом і ревіли щосили «Ми гайдамаки».

Почулася хода на коридорі. Багато людей. Крик, гамір...

З тріскотом отворили двері до келії. Чужі якісь ключники, червоні, піляцькі пики.

— Браць! — вказав один із них на Багровіця.

Ми думали — на келію хворих. Та ці кинулися на нього як на жертву.

— Вставай!

Стягнули з ліжка на долівку. Копнув один і другий.

— Марі!

— Рятуйте товариші!

— Марі гайдамако!

Схопили за ноги та руки і поволокли із келії.

Ми оставіли. Чули глухі удари, та не знали, що це працюють жандармські приклади й залятки. Лінне страний крик Багровіця — рятуйте, мordуть! — говорив нам, що діється якийсь жахливий злочин.

Крик у недовірі замовк. За хвилину ми вже усі знали, що діється: Присмирували демонстрацію. Всіх по черзі витягали

Багровіць і тяжче побиті, товариші, опинилися у тюремному шпиталі, у Бригідках. За кілька неділь я дістав від там карточку від Миколи. «Багровіць відбили нирки, дуже з ним зле, мабуть відсі не вийде».

Не знаю, чи вийшов. Я не стрічав його більше.

При ненадійнім приході до кімнати готелевого слуги, не треба ховати півдико річей, ні іншим способом **викликати його підрозрінь** та не дати пізнати надто великої обережності, бо тим стягнемо на себе увагу. Тому **ї не вільно провадити в готелі конспіративних розмов, ані уряджувати стріч з довіреними особами.**

Готелевого портера **не треба ніколи питати про інформації** (хіба для змілення його), а краще це зробити на вулиці зі стрічними людьми. Не треба також брати дорожки чи авта з околиці готелю, а коли це робимо, то по короткім часі слід її змінити. Коли виступаємо під фальшивим прізвищем, тоді треба постаратися, щоб не зявився у готелі хтось, що знає нас під іншим, іменем, і не хотів з нами під тим другим іменем говорити або голосно здоровити.

Для контролю можна при виході з готелю заповісти, що виходимо на довший час і зараз таки вертаємо назад буцімто ми щонебудь забули. Рівно ж добре є переконатися, чи в готелі нема **другого виходу**; дуже часто при готелях є реставрації або бічні входи для служби чи доставців. Такий вихід може нам стати нераз у великий пригоді.

Такий другий вихід добре мати й на приватних мешканнях, які винаймаємо при доїнні побуту: найліпше відразу підшукати таке мешкання. На приватній мешканні також **треба бути остережним перед прислугою**, навіть коли мешкаємо у знакомих. **Конспіративних річей не оставляти на столі чи в незамкнених валізах.**

Мешкання у чужих людей треба, подібно як готелеву кімнату, докладно оглянути та вивідати, хто мешкає в сусідніх покоях. **Конспіративних річей не переховувати на мешканні**, як також **не відбувати нарад з довіреними особами**, бо поліція може засмагнути інформації у господаря. З тих причин **ї не вільно викидати до коша писем і листів**, коверт тощо, ві не лишати попеду зі спалених паперів в печі, лише вищукти його до кльозету; інакше це викликує підрозріння. При писанні листів (циого треба вистергатись у готелі) **не треба висушувати листів бібулою**, яку залишаємо на столі як рівно ж не вільно дерти черневика на кусні та кидати до коша.

Треба бути таною остережним з почтю, яка може звернути увагу господаря. Зрештою, треба старатися жити з господарями добре, солідно заховуватися, не приходити пізно до хати, бути за всігдя скромним та не давати приводу до ріжких балачок; слід подати їм якесь своє заняття і після цього устроювати своє життя. Коли живемося з господарями, то вони самі будуть повідомляти нас про відвідини поліції у нашій неприсутності чи про слідження. Зрештою, опінія господаря нераз і після арештовання має досить велике значення.

Лист з Америки.

Дорогі мої Брати!

Я пишу до Вас лист з заокеанської країни і обливаю його слізми, бо в цю хвилину огортає мене безмірний сум й безмежна туга за Рідним Краєм. Я знаю Ваше життя, Мої Брати, і Вашу працю, а також знаю Ваші труднощі перепони, бо ї на власній спині переніс я дещо за цю найдорону нам «Сурму». Тепер нема мені ніколи спокою, нема веселості в душі, бо я залишив там біля Вас закований в неволю мій Рідний Край і по-

їхав у цю заокеанську країну, у цю далечінь безмежну звідки не зможу прилинути до Вас на час, навіть у цю хвилину, яка стане нам святою. Як боляче мені, що я кинув Вас в тяжку годину. О, Брати! Мої Дорогі! Простіть мені! Тяжке життя заставило мене вибратись в цю далеку дорогу. Але присягаю перед Вами, Дорогі, що я до того часу не буду мати спокою в своєму серці, поки не вернусь назад на Рідну Землю і не стану разом з Вами нищити ляха і комуніста.

А тепер прошу Вас, вишліть мені 5 примірників дорогої мені «Сурми». Гроши я швидко Вам надішлю, тільки одержу їх від господаря. Я ційно почав працювати, бо саме тільки тиждень минув, як я сюди приїхав.

За Вас, Дорогі, я ніколи не забуду. На кожнім кроці буду йти Вам на зустріч та не тільки сам але щиро буду заохочувати всіх знайомих, щоби вони читали й купували цю найважливішу нашу часопись.

Ві щирим серцем
Гріпць Тижук, Канада.

Оповістка.

На **Боєвий Фонд У. В. О.** зложили в amer. дол. «Обєднання Укр. Орг. в Америці» 200.— дол. (за квітень), з чого 30.—дол. призначено на Прес. Фонд «Сурми» (збирки: В. Дависки, Г. Германа і Д. Зальоцаного); 150.—дол. (за травень); 100.—дол. (за червень), з чого 20.—дол. призначено на Прес. Фонд «Сурми»; 75.—дол. (за липень). **Збірка ВП. А. Патри:** ПТ. II-а Савецька і І. Савецький по 2 дол.; А. Холявка, М. Новик, С. Лукаш, І. Андрунко, А. Натра, І. Голида, Н. Хринівський, М. Сосновський, П. Войтович і Сорт Peterson по 1.—дол.; Franck Billers, Ю. Наюков, С. Ірихідко, К. Крушевич, Й. Клодницький і А. Бривка по 0,50 дол.; Т. Саевич 0,25 дол.; разом 17,25 дол. Збірку цю переслано на адресу «Обєднання Стрілецький Гурток ч. 2 в Едмонтон 10.—дол. (посилка з червня). **Збірка ВП. Ред. М. Хандоги:** 9,50 дол. **ВШ. Н. Лисюк, Нью-Йорк:** 110.—дол., з чого 10.—дол. призначено на Прес. Фонд «Сурми». **Українська колонія в Клівленді:** 165.—дол. Члени Укр. Прав. Церкви в Шінагу: 109.—дол. **Громадянин м. Шінага:** І. М. 25 дол., П. Р. 10 дол., М. М. М. К. і А. К. по 5 дол. **Громадянин м. Пітсбургра** на довірочній нараді в присутності Делегата УВО: 47.—дол.

На Прес. Фонд і передплату «Сурми» зложили в amer. дол.: **Стрілецький Гурток ч. 2** в Едмонтоні: 31.—дол. П. Штепа, Вінніпег: 9,72 дол. **Невідомий:** 25.—дол. **Укр. Стріл. Громада в Канаді:** 12.—дол., з чого 7.—дол. зібрали Е. Довгань (Стріл. Гурток ч. 3. Торонто), а 5.—дол. П. Штепа, Вінніпег. **М. Закалюжний, Нью-Йорк:** 5.—дол. **Стріл. Гурток ч. 2** в Едмонтоні: 10.—дол. (посилка з червня ц. р.). **Н. Скрипець, Неварк:** 10.—дол. **Збірка М. Чагарина:** 5.—дол., на що зложились: Анна Іасків і М. Скибінський по 2.—дол. і М. Герман 1.—дол. **В. Оборішон, Піттсбург:** 1.—дол. **В бельгійських фр.:** В. М. з кольпортажі 102.—6. ф. **В данц. гульд:** А. М. з кольпортажі: 1,25 д. г.

За отсюля значну ділову піддержку, яка є доказом глибокого бажання національно-свідомої частини нашого громадянства—покласти трівкі основи під дальший розвиток УВО, висловлюємо всім ВШ. Жертводавцям особливу подяку.

Видає пропагандивний Відділ Української Військової Організації.
Редакційна Колегія.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!

Ховайте „СУРМУ“ перед ляхами, бо це нелегальний орган!

Щиу 30 сот.
Просить сіладати в краю на
„Політичних Вязнів“

СУРМА

10 річниця

Української Військової Організації.

ч. 10 (25)

ЖОВТЕНЬ

1929

Заклин!

Рвіть усі хрести з землі!
Поробіть із них шаблі!
Бог простить на небі се.
Не гніть ший, не воркуйте:
Всі залізо куйте, куйте,
Лиш залізо нас спасе.

Гей, дубино кучерява,
Знамя волі—наша слава
В наших соснах і дубах,
Наша воля не загине,
Ta заки вона прилине,
Всі пройдем пекельний шлях.

Братя! Вірте всі співцеві:
Ждуть на нас часи сталеві,
Честь і месть зове з оков.
Чорна смерть—се тільки гра нам.
Наша месть—то смерть тиранам!
Наша честь—народня кров!

Рвіть усі хрести з землі!
Поробіть із них шаблі!
Бог на небі се простить.
За наш сором, кров і рани
Помста, помста вам тирані!
Наше пекло вас спалить!

Хай сповиє наші села
Сум і дума невесела,
Аж здобудем волю знов,
Аж ти Дніпре бистротечний
І ти Дніstre наш сердечний
В море влєш ворожу кров.

Невидима зброя.

Із поступом воєнної техніки пошукується загально за воєнними засобами, що для противника були бы тіжкі до відкриття, бо тим способом було утруднене їх поборення. Нові гармати, танки, літаки, тощо, можуть вже при їх конструкції, згл. при пробах у часі миру відкрити зручні розвідники. При знанні їх технічних подобиць, можна легко винайти середники для оборони перед ними. Зрештою, у часі війни, не дивлячися на всаке «маскування», можна їх все таки відкрити: тоді вони стають предметом прориву.

Тому тепер ідуть намагання спорядити т. зв. **невидимі боєві середники**, яких уживаноби передусім тоді коли ішло про це, щоби противника сторона не могла зразу пізнати, хто їх ужив та взагалі звідки вони беруться. При приміненню невидимої зброї грає головну роль: **медицина, хемія й електротехніка**.

Богато людей знає, що медицина із своїми модерніми винаходами має величезне значення для генія ран, нанесених зброєю у війні. Але мало людей знає, що вона може бути також сама зброєю,

далеко небезпечнішою від гармат і крісів. Пляно-вим поширюванням ріжких **бактерій**, штучно племінних у лябораторіях, можна викликати між усіма живими ествами (людьми і звірятами) **епідемії хробів**, жертвою яких можуть, при недостачі відповідних санітарних засобів, впасти тисячі. Ще до нинішнього дня є напр. неясне, чи странна тифозна епідемія, що в р. 1919 нагло здесятувалася Українську Галицьку Армію та зробила її нездібною до боротьби, не була викликана штучно, щоби тим способом зломити військову силу Українців і за-безпечити за поляками Західні Землі України. Є дуже можливо, що кількох перевіраних польських агентів, що самі перебули шеплення проти тифу, поширили по квартирах, військових кухнях і магазинах українських військ культури тифозних бактерій і наслідком цього, в короткім часі вибухла на різних місцях смертоносна епідемія. Із другого боку зручна польська дипломатія старалася перешкодити транспортом ліків і помічних засобів, як рівно ж санітарних поїздів «Червоного Хреста» із закордону на терен перебування У. Г. А. У той

спосіб знищено при помочі невидимої зброї—тпфозних бактерій—три корпуси, яких польська зброяна сила не могла знищити в отвертій війні. Ворог у тім часі замкнув герметично свій фронт і придавлявся спокійно, як гинуть тисячі людей.

Подібними способами можна також спричинити знищенню **коней** (носатина) й **худоби**, отже знищенню народного майна. Нагла зараза великих стар худоби в останніх часах на Гуцульщині та їх ізольовання на полонинах, яке зарядили польські уряди, де мали б вони повільно вигинута, заставляє до певної надуми.

Свідомість, що перфідний ворог буде вживати проти нас всіх середників, щоб знищити моральну й матеріальну силу нації, мусить напружити увагу всіх верств нашого населення. Передусім наші **лікарі** та **ветеринари** не повинні спускати з очей подібних можливостей та їх небезпеки. Іх **настороженість та підготовлення в аптиках охоронних засобів для щеплення, як рівнож висвітлення населеню небезпеки** подібних епідемій буде для нас успішною мірою охорони.

Подібно й хемія доставила ріжні боєви середники, передусім **гази, вибухові матеріали** та ін. Крім того є цілий ряд хемічних середників, які вже в давніших часах мали й сьогодня мають приємнення передусім у підземній боротьбі. Належать тут наперед **отруї, кваси** та подібні сполуки, що своїм діянням на людей, звірята та матерію приводять до їх знищенню, згл. до зроблення їх нездібними до боротьби. Напр. шляхом затрощення керниць для коней можна знищити весь запас коней якогось військового відділу. Слабші отруї, кинені зручним способом до харчу якогось відділу, можуть спричинити переходове затроєння мужви

та зробити її нездібною до бою: тяжкі отруї спричиняють смерть відділу. Інші хемікалії (напр. кваси) можуть понижити в магазинах запаси зброї, одягу чи засобів поживи. Взагалі для хеміка отворяється тут широке поле для діяльності чи то для охорони чи для боротьби за свій народ.

Є ще одно поле, науковою помірно мало досліджено: все ж і тут виникається ріжні, зрештою в тайні тимані, можливості. Є це **проміння** та **електричні хвилі**, яких діяння сягає на сотки кілометрів. При їх вживанні можна не тільки змусити літаки, шляхом знищення моторів, до спущення на землю, або спровадити вибух амуніційних магазинів, але в найновішім часі роблено спроби через відповідне уложення магнетичних піль звернути летючі набої з їх дороги. Інші проміння (т. зв. проміння смерти) можуть діяти безпосередньо на органи людського тіла, які в наслідок параліжу перестають функціонувати. Слід знати, що й колиб винаходи не пішли так далеко, щоби їх можна практично примінювати як звичайну зброю у війні, все ж ця невидима зброя найде приємнення у найближчій війні. Також у тайних лабораторіях наших противників приготовляється ці боєви середники з наміром ужити їх у будучині. Охорона перед тими засобами є не тільки справою самих жовнірів. Тут повинні брати участь всі верстви населення, а передусім відповідно вищколені фахівці, як **лікарі, хеміни, техніки** та ін.

Нашим обовязком є не тільки студіювати нові середники боротьби на поодиноких областях, але також випрацювати методи і способи охорони, що могли б у рішаючій хвилі охоронити маси нашого народу перед знищеннем та задержати в них духа боротьби, який є потрібний для нашого успіху.

Жаві. «Світ», розуміється, чув, але зовсім тим не зворушувався.

Дмитро й його союзники вірили, що ламають крати великої тюрми свого народу й ось, ось—ще одно зусилля—й народ цей вирветься на волю. Та тюрма залишилася ціла, а той «народ» місто думати про її повалення, занявся вишуканням полеки та ласки у ворога.

Дмитро з товаришами там у тісній тюрмі не знали, що твориться. Думали, що там захоплюються їхньою посвятою, героїстом, дивляться як на святих борців, лицарів Великої Ідеї. А ті дивилися на них, як на божевільних і кивали головами на їх фантастичні мрії.

Дмитро цього не знал. У снах, у воночій келії, за решіткою і сіном замками, снів про широкі, вольні простори, про сонце, квіти, а серед квітів про найкращу квітку—Ганю. Оповідав їй, як ламав крати, як боровся з десятками ключників, як в останнім моменті виснаження і зневіри дізнався про перемогу... Ганя слухає, чудується, захоплюється своїм героєм, палко горнтеться до нього, обіймає і складає вишні своїх чудових усточок на його спечени уста...

Чудові сні снятися в тюрмі!..

*

Дмитра пустили «на волю».

Це значить, що міг тепер, не як у тюрмі, проходити одну годину під крісом ключника, але цілий день, ба й ніч міг собі ходити містом—під дбайливим оком «шпіця».

Спершу йому здавалося, що опинився справді на волі. Опіянів запахом піль і радів як дитина. Дивувався тільки, чому інші не тішаться. Навпаки мало не плачуть над ним. Не з гордості, не з по-

Фінляндія.

VIII.

Видовине, що його дали Столітин і Дума в безпощадній боротьбі проти Фінляндії, не залишилося знову без відповідного відгомону в культурному світі. Попри цілий ряд статей про гноблення фінляндців, підписали представники й світочі європейської науки заяву, в якій осуджували російську політику гнесту. Самозрозуміло, що ця заява викликала ріжні коментарі, в більшості прихильні для Фінляндії. Російська реакція каже, що у своїх протестаційних заявах старалася ослабити враження, та ба, навіть осмішити авторів заяв, не дивлячися, що ці автори були першорядні історики й правники, як наприм. гайдельберський історик Еллінек.

Не диво, що офіційні російські кола найшлися в дуже неприємнім положенню. Тоді то Столітин рішив розпочати акцію для проломання неприхильності й опозиції європейської публичної опінії. Уважаючи, що найкраще повести протиакцію у Франції, дав він відповідні доручення бувшому російському конзулові в Бордо, Комарову. Комаров, людина менше ніж пересічного інтелектуального рівня, почав «акцію» від цього, що найперше дав себе пізнати парижанам в ролі елеганта. За якийсь час звернувся він до французького товариства по-літичних наук з проханням дозволити йому виступити перед членами тогож товариства з виясненнями в справі російсько-фінляндських взаємовідносин. Однак на це одержав відповідь, що товариство не може дати бажаного ним дозволу, натомість воно доручить одному із своїх членів виготовити відповідний реферат, а Комаров зможе забрати голос

в дискусії, до якої будуть також допущені й фінляндці. Комаров, довідавшися, що його противником у дискусії має бути Лео Мехолія, уважав за відповідне в останній хвилі повідомити товариство, що на жаль не може брати участі в дискусії а то за приводу негайного візду до Москви в дуже пильних справах. Та відчit відбувся без Комарова. Так отже спроба Столітіна скінчилася компромітациєю й пересвідченням французького наукового світу про справедливість фінляндської справи.

Але на цьому не скінчилось. За юністью чужих вчених скликано до Ліондону конференцію, що поставила собі за ціль основно вияснити справу російсько-фінляндського конфлікту. До участі в конференції зголосились представники англійської, французької, німецької й бельгійської націй та на своїх нарадах від 26. II. до 1. 3. 1910. р. виготовили меморіял, в якому без усяких застережень признали слушність фінляндських домогань.

У міжчасі Столітин говорив у Думі гарні промови, зачинаючи кожну з них зворотом, мовляв у Росії ніколи не піде сила перед правом: рівночасно одначе видає він противаконні розпорядки й терором переводив їх у життя. Хотів у Думі підносити голоси перестрого перед надто ярким безправством супроти Фінляндії, все ж таки в р. 1910. видано царський маніфест, на підставі якого фінляндський сойм мав остати тільки дорадчим органом а обов'язуючу силу мають, постанови російської Думи.

Після видання того маніфесту пронісся на скрайнім крилі російської правиці: голос трюму:

Наче з прегарного сну зараз у полонку скотився.

Був у Гані якийсь панок, представився: докторанд медицини.

— Ви де студіюєте? У Празі? — Наївно питав Дмитро.

— Ні, у Львові..

Дивно було обом. Тільки Ганя кинула докторандові якийсь вияснюючий погляд. Почувалось якесь напруження, ніжківість. Дмитро видавсь собі тут зайвим. Встав. Не пробували затримувати. Хододно попрощався. Конвенціональне—«зайдіть ще коли»...

Відійшов із постановою ніколи більше не війти у ті двері. Поніс болюче розчарування. Змінилася ця, якій безмежно вірив і думкою про неї кріпився у хвилинах найбільшої зневіри...

Треба вписатися на університет. Осоружний він і чорта варта, але треба вже раз збутися тих настирливих допитів—«що думаете робити?». І батькам треба дати ілюзію, що мають дитину, як люди...

Але на університеті, куди входив помалу, як злочинець, з огидою в серці і багрянцем сорому на обличчі,—копнули його так, що вилетів відтам прожогом, сам не зінав коли. Однак відчував певно роду вдоволення, що доля не дала йому скористати з панської ласки і засісти разом із докторандом та його товаришами.

Розпочалися сірі дні нудьги у домашнім кружку. Мати плакала, батько мовчкі журався. Сили їх кінчались. Хто допоможе молодшій рідні, коли їх не стане? Найстарший, Дмитро, видно, поважно не думав й далі ховав в душі зелені мрії.

Хотів працювати в легальних установах, організувати просвіту, кооперацію. Був небезпечним,

кінесь Фінляндії. Та у відповідь на це залинуали по цілім краю пророчі слова фінляндського поета Прокопе про скорий кінець російського насильства. Рівночасно парламентарні й цубліцістичні круги Німеччини й Австрії піднесли протест проти російського безправства; цей протест приняли чорносотенці на ругою та новим «указом» про т. зв. зрівнання всіх інших російських горожан з фінляндськими горожанами.

З цею хвилею вирнає ціла низка конфліктів між російським губернатором і місцевими фінляндськими урядами. Ця боротьба фінляндського урядництва, яка приносila останньому, тільки звіль-

нення зі служби, арешти та матеріальну нужду, прибрала великі розміри. Треба було спрощі велікого геройму та самовідречения, щоб витримати на позиціях: затяжність боротьби та безвиглядність на скору користь ослаблювала відпорність гнобленого народу, в якого душу начало втискатися духове отупіння та байдужність. Все це не віщувало нічого доброго.

В цім положенню зарисувалося на овіді європейського політичного життя марево світової війни, яка могла принести розвязку й фінляндській справі. Це марево прибирало щораз то конкретніші форми, аж в р. 1914. спалахнуло великим полумям.

Правдиві й фальшиві документи та перехід кордону.

Кордон можна переходити легально на підставі правдивих чи фальшивих документів або нелегально, без ніяких документів, уповажнюючи до переходу, отже тайком перед кордонною стороною.

При легальнім переході кордону найліпше не мати при собі ніяких компромітуючих речей; зокрема важне це тоді, коли рахуємося з можливістю арешту. Коли веземо такі речі (листи, пісні матеріали), то при ревізії треба старатися відвернути увагу урядовця від речей в той спосіб, що зараз на початку ревізії заявляємо що маємо до оподаткування деякі дрібниці й тим зеднусмо собі довірря урядовця. У разі запиту, можна заподати документи й папери як торговельні папери; розуміється, що на випадок, коли паперів буде більше так, що не можна їх сковати при собі. Найліпше

їх, однаке, добре сковати, бо непотрібно звертаєть увагу урядовця.

При контролі слід бути спонійним і не днеруватися. Річ у тім, що через кордон їдуть люди, що нераз хочуть тайком перевести зі собою речі, підлягаючи митній контролю; звичайно тоді така людина є неспокійна, несвоя, і цю її психічну непевність вправний урядовець вміє дуже швидко пізнати. Коли подібну непевність завважить на нас, це викличе у ньому підохріння, що й ми веземо речі, підлягаючи митній оплаті; зачнеться докладна ревізія та може показатися, що тут повинен мати до діла поліція, а не митна сторожа. Тому також везучи компромітуючі папери, не сміємо скривати інших речей, що підлягають митній контролю.

Коли їдемо на правдиві документи, треба вважати, що всі формальні приписи були дотримані;

не сміється з лінівства, недбалства чи неуваги забути взяти візу, бо тим самим стягаємо непотрібно на себе увагу урядовця. Якщо вже раз на когось впаде підохріння, треба рахуватися з ґрунтовною ревізією всіх пакунків. Все треба памятати, що чим певніший виступ, тим менше звертається на себе увагу.

Коли впаде підохріння на подорожуючого, то перше питання урядовця буде: «Де ви їдете, яка ціль вашої поїздки?», а отвіль: «Чи ви можете доказати, що те, що ви сказали, є правдою?» На такі питання треба бути вже заздалегіть приготованим й дати належну відповідь. Тому то вже перед їздою, кожний мусить собі приготувати достовірну причину, яку можна підтвердити доказами, що їх зі собою має. Хоче ймовірно відвідати знаних та мусить мати при собі листа або картку, в яких було запрошення в гості. Якщо їде до купелевого місця, то повинен мати відповідь управи купелевого заведення, до якої повинен перед тим віднестися дотично цін, приміщення тощо. Іде у справах торговельних, мусить мати переписку від фірми. Все це висгарчає, щоб скинути зі себе підохріння.

Попри правдиві документи, можна кордон перейти з фальшивими документами. Фальшивими документами можуть бути: а) правдиві документи, але третьої особи, б) підроблені документи на своє, чуже або зовсім видумане призвище.

Як спокій і добре چерви є передумовою при переході кордону, таксама добрий документ є найкращим середником, що дає власникові цей бажаній спокій. Якщо подорожуючий не може їхати на свій власний документ, то фальшивий документ не сміє нічим ріжитися від правдивого. Коли маємо до-

кумент, що є власністю третьої особи, то знимка мусить бути подібна до нашої власної знимки. Маючи фальшивий документ, не слід мати коло себе правдивих документів.

Маючи підроблений документ, або документ третьої особи, мусимо **докладно** знати все, що в ньому написано, отже призвище, дату народження, місце побуту, заняття, які поїздки вже роблено тощо. Треба знати описати місце побуту, головніші вулиці, важніші льокалі, навіть декого зі замітніших мешканців. Особи у яких ми буцімо мешкали, мусять бути в це втягнені або такі, що у межичасі виправдалися або померли; добре є вибрати призвище особи, яка живе, але яка находиться за кордоном. Щодо документу третьої особи, то добре є брати його від товариша, який не є підохрілим поліції та мешкає на селі; колиб нас поліція припадково арештувала, й не знаючи в дійсності хто ми є, тоді вишле наперед запит до староства, де виданий документ, чи воно не має якого заміту проти особи, що її призвище фігурує як власника документу. Підпись на документі треба навчитися наслідувати; у разі невдачі при пробі з урядовцями можна виправдатися, що підпис одного й того самого чоловіка не мусить бути за всіді зовсім той сам.

Попри знання документу треба **провірити всі речі, чи вони відповідають документові**. Не слід мати при собі речей з іншими ініціалами, ніж ініціали прибраного призвища, як рівно ж листів, адресованих на інше призвище. Найліпше на коверти, що була вже в поштовому обігу, зміти хльором стару адресу і третій особі дати написати нову адресу, нами прібрану. Добре є мати більше таких листів і з різних місцевостей, як рівно ж

бо око піпця всюди за ним стежило. Люди відсувалися від нього. Ніхто не поміг, не підтримав.

На старих, зрештою, махнув рукою; вірив ще в молодих. Війшов в їх товариство. Веселе, бадьоре, життерадісне покоління. Попав саме на якесь засдання. Ради чи... про уладження балю.

Здивувався. Тепер—баль... У Бригідках голодівка, на Баторія—наглий суд... А тут баль?

— Дарма. Молодість має свої права. У цього теж потрібно.

Вслухується в горячу, палку дискусію. Ухам не вірить.

— Що, що? Що ви, товаришу, сказали? Поляків?

— Ну, так... Кожний вишиле запічення своїм товаришам і знайомим. Полякам також.

— Яким товаришам? Відколи у вас товариші—поляки?

— Ну, відомо. Зі школальної лавки, з університету.

Не гамувався. Кров ударила до лица. Різкі слова падали з уст.

— Подлість... Хрунівство. Топчете святу кров...

— Товаришу Дмитре! Ви мабуть хворі, у вас розстроєні нерви!

— Старим хруням, що зросли за часів найменшого пана,—тим можна скоріше простити. Вони упідлюються, братяться, бо думають, що тим робом зроблять найкраще для народу... Але ви, молоді... Надія й будуччина?

— Товаришу, ми їх богато не просили. Усього кількох, для форми... Вониж нас просить...

— Просить? І ви приймаєте запрошення? Просите небогато? Не все одно: один, чи сто?

— Товаришу!—(жіночий голос)—але в два

роди боротьби: треба бути лисом і львом... А львами не всі можуть бути...

— Так, є діл роди боротьби. А ви боретесь? Ви не львом, не лисом, а пісом, підлою собакою, що лише руку, яка її лупить по морді!

Безсильний приплектався до дому.

— Тут лист якийсь до тебе...

Розірвав коверту. Давно того сподівався. Ганя і пан докторанд вінчаються, просить...

Живчик молотом бив. У голові шуміло. Хотів спокою. Спокою... Такого, щоб нічого не бачити, не чути... Заснути, забути і не прохилатися більше. Або прохилатися й побачити, що все те, що почував за дійсність, це лише поганій, гнітучий сон.

Куди повернеться — люде... У дома — мати, сестри. Запити. На вулиці теж стільки людей...

Побачив отворені двері на горище. Без надуми поліз туди.

— Спочину...

Приляг на старій ліжанці, що там хто знає, коли стояла. Силкувався заспокойтися, заснути. Та кров била у живчику, трясся увесь у судорогах.

— Чому я не впав у борні?—вертіла мозок навісна думка. Які щасливі ті, що всіяли кістками наші лани... Щасливі, що на тиф конали. Далеко від своїх, на мокрій землі, голодні й невкриті, гинули в муках... Пси розтягали їх кости по балках Поділля... Ті щасливі.

— І ті замучені в кайданах... що гинули за дротами, за кратами, під поліцейським буком і під кулями. Щасливі...

— Ні багнет ворожий, ні жахлива пошесть, ні катівська злоба не вирвали вам віри. Темне крило смерті заслонило від ваших очей майбутнє розбиття й коромоли й ганьбу...

Не міг лежати.

Встав і підійшов до малого, круглого віконця.

На протилежнім боці вулиці — комісарят пошти. Довгими, самовпевненими кроками, заклавши в спину руки, проходжувався вулицею туди й назад комісар.

Дика лють і жадоба помсти охопили на цей вікно Дмитрову істоту.

Кинув вікно й став у куті відбивати від стіни одну цеглу, що назверх не ріжилася нічим від інших інших. Але там була схованка. Дмитро перебував там ще з воєнних часів короткого кавалерійського кріса. Десяtkи трусів було за тих кілька іт, але схованки ніколи не відкрили. Кріс лежав агорнений в якесь лахмітті й як слід намашений. Кринка зі стрільними була також.

Горячковими, нетерплячими рухами став його озивати. Скринку поставив біля вікна.

Наладував. Вицілив...

— Злодію! Заскрготав зубами.

Комісар похожав самопевно.

— Невиціна людина...

— А я винен? А ті всі інші винні? Чи мій батько винен? Чи ті, що в розпути не знають, кудо жити і гнітуть перед ворогами? Вони винні?

Трррас!—Залунало давінко під бляшаною поштвою і понеслось відгомоном по цілім містечку.

Комісар станув і здивовано зирнувся. Куля звиснула йому левди над головою. Отворив уста, щоб кликнути поліціянтів, та в туж мить друга куля прошила йому груди. Махнув руками й упав горілиць.

З комісаряту вибігла кількох поліціянтів; над-

біг Дмитрів постійний «опікун». Поки роздивився, у чим річ, двох іх лягло біля свого начальника, Мерцій скovalася реята до хати.

Телефон у комісаряті кликав військо ва підмогу, бо вибухли заворушення...

Та небавом побачили, що заворушені ніяких нема, що стріли падуть із горища дому, що напротив. Хопили за зброю й стали острілювати цей дім. Стріляли густо завзято, бо лютила іх утата трохи товаришів. Але боялися вийти на вулицю, де падали цільні стріли Дмитра. Надбіг із міста ще один шпіцель і теж не минула його куля.

“ух на вулиці припинився. Поліціянти стріляли на сліпі, але вже одна куля поховнulaся Дмитрові по рамені. Чув, як рука ставала щораз важча-важча... Кров спливала...

Врешті надійшло з казармів військо. Йшли як до бою, у повнім виряді, у шоломах. Не знали, відки грозить небезпека, тож ішли зовсім не криючись. Дмитро не стріляв. Щойно, коли підійшли під саму камянницю, привітав їх рясним вогнем. Бив у саму середину, не ціляючи.

Розскочилися, прилягли під стіни, поховалися поза деревами,

Уривана команда... Перебігають сюди, туди. А Дмитро стріляє. Вже лиши на дні трохи стрілень остalo. Вже як грань горяче дуло його кріса.

Тріцьать дверей. Стукують

і візитові картки на прибране призвище. З річей треба поздирати всі печатки і значки, що вказували на інше місце постійного побуту, як не подано в документі.

У документі не сміє бути ніяких поправок і радировань, бо це зараз звертає увагу. Папір повинен виглядати не надто новим; ліпше замазати його брудними пальцями та надати йому вигляду паперу, довго ношеного в кишенні. При пасах добре, коли вони мають богато віз та печаток.

При переході т. зв., **зеленої границі** потрібно знати докладно околицю, або мати відповідного провідника. Такий перехід є потрібний тоді, коли треба перенести важні матеріали, яких не можна вести легально. Найліпше постаратися, щоб з однієї сторони могла нас перепустити легально сто-

рожа; однак це спрощує дуже рідко трапляється. **Місця до переходу кордону** **мусить бути пляново** **й доналідно розвідані**, головно тоді, коли вони мають служити до частішого переходу. В останнім випадку треба приготувати т. зв. етапну лінію, що буде бережена місцевим мужем довіри, котрий служить переходящим своїми завважами й вказівками та, евентуально, сам час від часу переходить. На мужів довірія надаються дуже добре контрабандисти, жиди, однак треба завсіди стеречися перед провокаторами. Ніч, погана погода, дощ, надаються дуже добре до переходу на кордоні, коли не знається добре дороги. Гори, ріки та потоки все легко перейти. Загально: **чиши менше доріг, тим безпечніше переходити кордон.**

Ляцька преса про замахи на „Таргах Всходніх“.

„Gazeta Ropanna“ з 16. IX. б. р. пише: «Як вибух легкозапального матеріалу в руках Терещука при вул. Понятовського, так пожежа в переховнім магазині клунків на головнім двірці, як рівнож вибух у корчах парку Кілінського, а вкінці вибух валізки з вибуховим матеріалом у забудованнях Зарядя «Таргув Всходніх» є ділом, зорганізованої У. В. О.—єю групи молоді».

„Słowo Pomorskie“ з 12. IX. б. р. подає: «Неизнані справники підтяли біля головного двірця два телеграфічні стовпи, на яких був вивішений транспарент «Таргув Входніх». Стовпи впали. Є підріння, що виконавцями тої неповажної зрештю імпрези були також члени У. В. О.—Тим способом у дні відкриття «Таргув Входніх» виконано в однім дні п'ять замахів, із яких один був кровавий».

„Glos Prawdy“ з 9. X. б. р. «Вивротовці» приготовили на 7. б. м. чотири бомби, в тім три пальні для викликання пожежі, а одну вибухову».

„Wiek Nowy“ з 10. IX. б. р. пише: «З нагоди відкриття «Таргув Входніх», у якім брали участь французькі парламентаристи, німецькі журналісти та японські делегати, тайна Українська Військова Організація знову демонструвала при вжитті вибухових матеріалів».

„Kurjer Ropannu“ з 10. IX. б. р. Ходило прецінь не про що інше, як про використання побуту офіційних осіб та послів французького парламенту для зазначення, що Організація Військова Українців живе та дає про себе т. зв. крикливий знак життя. У димах бомб, зойках ранених і знищенні того, що має свідчити перед з. французькими гостями про нашу силу й господарську вартість, намірено дати Громаді свідоцтво якогось забурення, що існує в цій частині краю, постійного кипіння та ін.»

„Gazeta Warszawska“ з 9. IX. б. р. подає: «Кровавий замах, виконаний в суботу на «Таргах Входніх», пожежа на головнім двірці та зловлення українського екстерніста Терещука, якому у хвили зближення авт. міністра Кватковського та воєводи Голуховського експлодував якийсь предмет в руках, здається отирають нову серію боєвих виступів у «Входній Малопольсьце. Політичний характер замаху не улягає хіба сумнівам, коли зважимо, що в тім дні були у Львові французькі парламентаристи, прогулька німецьких журналістів, японський посол та богато інших закордонних гостей. Видно, цей день узнали українські революційні організації за найбільш відповідний для викливання

ольської культурної та економічної сили на Сході, що її розвитку та щораз більше зростаючого значення. Виконавці замахів гуком бомб хочуть звернути світові увагу, що прецінь у «Малопольсьце Входній» нема спокою, та що існують там елементи, що не визнають нинішнього стану».

Ріжне.

Ляцькі варвари. У Жовкві невідомі ляхи знищили на цвінтари табличу на дубовім хресті—амятнику з написом: «Борцям за волю України». Тож у с. Гиновичах, пов. Бережани, зірвано на цвінтари 5 таблич з хрестів, поставлених на пам'ять поляглих, з написами: «Борцям за волю України».

Самовбивство українського рекрута. Український селянин Семко Войлишин, якого забрано до ольського війска, відмовив зложити присягу Польщі, коли його з тієї причини запреторено до львівської військової тюрми, поповнив самовбивство.

Професор. У «Сурмі» за серпень б. р. поали ми відомості про Мих. Кураха. Всі інформації, за винятком тих, що відносяться до «праці» Кураха у справі У. В. О., одержали ми від Секретаріату соціал-радикальної партії у Львові, якої леном був Курах.

Раби. Де наслідків довголітнього поголовення українського народу належить у нас заста людів, які не можуть жити, щоби комунебудь іє стирати пороху з ніг. Цікаво, що є це не темні, іерозумні люди, але навпаки, всякі професори, директори, посли й редактори, отже люди, що представляють на провідників народу, здається з тієї причини, що ще колись били поклони перед габсбурзьким престолом. Деякі з них перед кількома роками почувалися на верху щастя, коли запрошено їх на рант до ляцького воєводи у Львові. Не знати, чим скінчилася ця «іділя», коли че підняла крик ціла українська суспільність, а «батькам народу» не загрожено... поломанням костей. Кілька років був спокій. Та наші «проводирі народу» найшли новий об'єкт для плаузунства: почувалися невимовно щасливими на «гербатах» у більшевицького консула Лапчинського у Львові. Цікаве от що: у тім часі, коли молоді українці, колись засліплені комунізмом, масово покидають жадівсько-польсько-московську комуну, коли від КПЗУ відломилася ціла група українців-комуністів, а на В. Україні кацапня викидає, арендує та виселює цілі сотки старих комуністичних діячів-українців, у Галичині запобігають на всі способи ласки більшевицького чекіста ріжні директори, професори, посли та ін., отже люди, яких більшевики в перший день після прибутия до Галичини поставили «под стінку». Це «обрядливе плаузунство, за яким, також по більшій часті, скривається жадоба наживи, прибирає загрожуючі розміри. Так, напр., на Конгресі «Просвіти» у Львові, на який навіть за царського режиму прибували численні освітні діячі з В. України, не явився в біж. році ні один представник науки з В. України, розуміється тому, що ніхто з них не дістав дозволу від «кістів», які вже тоді підготували масові арешти освітніх діячів-українців. Місто наявнівати це прилюдно, голова Конгресу, проф. Др. І. Брик, витає з одушевленням, більшевицького консула, а споміж всіх присяг та секретар Брилінський відчітує тільки присяг від... більшевицького консула! Чи хто чував, щоби перед війною українці витали офіційно та ще з одушевленням на наукою відповідній для викливання

звернути світові увагу, що прецінь у «Малопольсьце Входній» нема спокою, та що існують там елементи, що не визнають нинішнього стану».

будучи на Конгресі фільольогів у Празі, бере участь у банкеті більшевицького консулату враз із проф. Студинським та проф. Колессою, і то в тім часі, коли на В. Україні якраз відбулися масові арешти українських вчених, яких запреторено в підземелля Чех-ка! Яка моральна вартість тих людів свідчить така обставина: на тім же Конгресі у Празі виголосив присяг від Укр. Академії Наук у Києві—москаль, член петроградської Академії Наук, хоч на зізді був присутній член У. А. Н., проф. Студинський. Коли його питано, чому він не виголосив присягу, заявив, що мовляв, це нічого, дуже добре сталося, бо інакше його поставлено би у скрутне становище:—він же побирає платню як професор польського університету!—Характеристичною для наших плаузунів є така подія: на ювілейнім концерті «Бояна» у Львові відпала остання точка програми—«Ще не вмерла Україна». «У чим річ?»—питає публіка. Бачите, не впадає співати нашого національного гімну, бо на салі є... більшевицький консул Лапчинський!—Чи можна промовити таким рабам до амбіції або до розуму? Ні! Одинокий аргумент, що його вони признають, це—бук! І таки треба буде «батьків народу» вчити розуму—буком!

Хроніка.

Судові розправи. 10. VIII. б. р. відбулася в Бережанах розправа проти 32-х У. С. С—ів, обвинувачених з § 285 за залежність тайного товариства «Союз Українських Січових Стрільців». Всіх засуджено разом на 94 міс. тюрми; кара для поодиноких осіб виносила від 2½ до 6 місяців.

— Найвищий Суд у Варшаві затвердив присуд суду присяглих у Львові на Василя Атаманчука на 10 літ тюрми, а Іванові Вербицькому замінено кару смерті на 15 літ тяжкої тюрми.

— 25. VII. б. р. Найвищий Суд у Варшаві затвердив присуд суду присяглих у Львові на Скіцького й Штокала, яких кожного засуджено на 4 роки тюрми.

— 14. IX. б. р. відбувалася в Тернополі розправа проти 26 сільських хлопців та гімназистів, обвинувачених з § 285 за основання «Пласти». Розправу відложено.

— Того дня і перед тим же судом рівнож відложено розправу проти 6 гімназистів і студентів, обвинувачених з § 285 (принадлежність до «Пласти») та з § 305 (видання летючки проти примусового святковання українських звят).

— 9. X. б. р. відбулася у Львові розправа проти студ. І Кейвана, обвинуваченого з § 65 за декламацію уступу з «Гуцульського Куріння» на свята «Просвіти». Обжаловано, що сидів 8 міс. у тюрмі, звільнено від вини й карі.

Ревізії та арешти. 17. VII. переведено труси в Калушині в о. М. Чорнеги, п—і Чрітівські, В. Мопуля, шукаючи за і. ротидержавними письмами.

— 6. VII. б. р. поліція перевела численні арешти з Тизові, Ямниці й Павелчу біля Станіславова та арештувала студ. І. і О. Гірняків,

Савчака, Боднарчука, Щербіг, Матіяша та селян І. Боднарчука й В. Кушніренка.

— У Кошельові біля Жовкви переведено 25. VIII. ревізію у Д. Гриника, шукуючи за зброяє.

— 2. Х. б. р. арештовано у Львові американського громадянина Я. Чижу, члена редакції «Народної Волі» у Скрантоні, Па. Йому закидають приналежність до У. В. О. та участь в агентаті на Пілсудського в 1921 р.

— У звязку з бомбовими атентатами на «Тартах Всходніх» у Львові поліція перевела численні ревізії в українських установах та у приватних осіб у Львові й околиці, та арештувала кілька десяти людей. У перших днях число арештованих досягало 50. Більшість арештованих випущено вправді на волю, однак арешти до сьогодні не покінчені, хоч минає 2-ий місяць від подій. У тюрмі находитися понад 20 людей (студентів, селян, робітників і ремісників), між їхніми кілька жінок. Арештованим закидають приналежність до У. В. О., участь у вересневих атентатах та в підготовці інших атентатів. Польська преса, як звичайно, приносить «ревеляційні» відомості та сугерує польській публіці «остаточну ліквідацію» У. В. О.

Дивно, що польський преса не обрідло писати вже від 9 років про оту «остаточну ліквідацію» У. В. О., яка в місяць чи два по «остаточній ліквідації»... стає причиною нових «ревеляцій» та писання на тему «таки вже направду остаточної ліквідації». Чи не подібне це до історії стоголової гидри, якій, після відтяття одної голови, виростали на цим місці—дзи?

Нові Відділи допомоги У. В. О. Ідея творення на американськім терені окремих Відділів, що перебратиб на себе засилену організацію допомоги для боєвих частин У. В. О., нашла надзвичайно живий відгомін серед нашої заокеанської еміграції. Довідуючись, що отворено такі Відділи в Шикаго, Клівленді й Ансонії. У стадії творення находитися Відділ в Джоліет. Кожний з Відділів формується на основі відповідного статуту. Треба із вдоволенням ствердити, що початкова праця Відділів укладається в насірізь правильні форми. Внутрішня ціпка спільність, що основується на одинокім бажанні членів скріпити теперішню боротьбу на окупованіх наших землях, є запорукою дальнії успішної діяльності кожного утвореного Відділу.

З життя української громади в Бріджпорт, Конн. Дня 8 вересня б. р. влаштувала українська громада в Бріджпорт, Конн. т. зв. Український День, організуючи масову прогулку до купелевої місцевості Рей-Біч. Прогулка, в якій взяла участь велика кількість людей із близьких і дальних околиць, випала надіподівано гарно. Зорганізована вмілою рукою о. Ульського, принесла також користь загально-українській справі. О. Ульський промовив до учасників кілька горячих слів про боротьбу, що ведеться на нашій землі за визволення спід польського панування, та зібрав 22.40 дол. на ціли У. В. О.

Листи з Америки.

Хвальний Зараде У. В. О.

Складаю Вам сердечну подяку за те, що надсилаєте мені дальше часопис «Сурму». Я тішуся дуже, що У. В. О. провадить з нашими ворогами дальше боротьбу. І хоч я є звичайний робітник,

Видає пропагандивний Відділ Української Військової Організації.
Редакція Колегія.

як це бачите по моїм письмі, то знаю, що УВО мусить мати добру суму грошей, як хоче нашим ворогам нарібити богато шкоди. Тому я ралжу Вам дати зазив до всіх наших товариств і комітетів в Америці і в Канаді, а навіть в цілому світі, щоби вони підтримали борбу проти окупантів у нашому Рідному Краю. Я є певний, що вони всі відізвуться на Ваш поклик, а навіть думаю, що відізвуться не тільки самі комітети, але й поодинокі наші люди, священики й робітники, бо нам всім дорогий є Рідний Край і кожного з нас болить, як там люті окупанти розпинають нашу богату славну Україну та мучать її найліпших Синів. Я є певний, що ми всі разом легко можемо зібрати 2 міл. доларів, але тоді ми не то, що зміцнимо й поставимо на ноги нашу дорогу УВО, але перед нами почне добрий страх Варшава, Москва й інші наші вороги. Тоді будуть з нами рахуватися і тоді добємося до власної держави. Посилаю Вам 10 дол. і з цієї суми серія бажаю Вам побідного успіху.

Най живе Українська Організація!

Най живе Українська Незалежна Держава!

Н. Скрипець.

Хвальний Зараде У. В. О.

Загальші обставини у нас досить гарні. Наша національна справа поступає таки вперед. Тепер стараємося засновувати нове товариство, котре ставить собі завдання оподаткувати кожного Українця в Америці на цілі нашої визвольної боротьби. Цей народний податок буде призначений в цілості для У. В. О. З Америки висилали ми наші ленти вже на ріжні ціли, політичні і другі, але так високої ціли, яку ставить собі УВО, ми ще не попирали, не для того, щоби ми не хотіли, але для того, що ми, жуючи на американській землі, дуже мало знали про ту дорогу нам організацію. Я скажу від себе всім свідомим Українцям тут в Америці, що коли бажаємо їм лішої долі, то мусимо помогти У. В. О. Кожний свідомий Українець буде підpirати її чим тільки може, бо кожний з нас повинен знати, що ляхи далеко більше знущалися над нашим народом, якби не УВО. Тільки перед УВО вони мають правдивий страх. Отже Дорогі Браття в Америці, вступайте в ряди і.шої нової організації. Бо знаєте добре, що тільки тоді, коли запілють червоні когути над польськими фільварками, коли польські магазини амуніції підуть Богові на офіру і коли польські залізничні мости на границі повідітають в повітря, тільки тоді ляхи будуть з нами інакше рахуватися. Єднаймося разом, бо в єдиності сила. Згода буде, а незгода руйнє.

П. Левицький.

ОПОВІСТКА.

На пресовий Фонд УВО: Із розпродажі брошур УВО: Стрілецький Гурток, Шікаго; 50.—дол.; Е. Л. Нью-Йорк: 10,75 дол.; М. Б., Нью-Йорк: 38.—дол.; М. Я., Детройт; 15.—дол.; п. М., Детройт; 17.—дол.; п. С. Філадельфія: 13,75 дол. Збірка п. Левицького, КР. Па.: Д. Лоцук 3.—дол.; І. Зельонка, Ф. Сушинський, П. Карпеневич, І. Карпеневич по 2.—дол. Збірка п. І. П. в Г. Конн.: 5,50—дол. Збірка пп. Когута і Біця в Клівленд, О. М. Бурко 2—дол. І. Бізель, Й. Жук і Смільчак по 1.—дол. П. Іван Магун, Теймс; 2.—дол.—Уданц. гульд. із розпродажі брошур у жовтні —3 д. гульд. Всім ВШ. Жертвовуванням складаємо напів щиру подяку.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!

Ковайте «Сурму» перед ляхами, бо це нелегальний орган!

Ціну 30 сот.
Просить складати в краю на
„Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган Української Військової Організації.

ч. 11 (26)

ЛІСТОПАД

1929

Україні.

... Бо не для сну зійшла на землю Ти,
І не для тиші. Ні!

Ти мусин жити,
Щоб сім племен до ніг своїх схилити,
І цілій світ огнем своїм залити,
І всі моря, і землі, і світи.
Життя—не жарт. Життя—страшний закон,
Залізний хрест. Хто взяв його на плечі—
Хай кине все, і рушить крізь хуртечі,
І йде життям, жорстокий, як дракон.
І Ти підеш.

Зубчастому Кремлю,
Твердині зла, старій потворі згуби,
Його криві, криваві, чорні зуби
Зламаєш Ти і вирвеш без жалю.
І загуде уперше Царський Двін,
Коли над ним, все вище, вище, вище
Рудий огонь заплаче і засвише,—
І зареве, і з ревом руне він.
І буде ніч. І буде кладовище.
І білій сніг над мертвим сном руйн.
І вийдеш Ти, в огні кривавих шат,
За дикий мур старих своїх Карпат,
Мов божий гнів, натхненно і криваво,—
І інший кіч, нове, незнане право
Почує світ в огні Твоїх гармат,—
Шоб ті краї, засіжені, понурі,
Морозний світ північної зорі,

Почули вперше на власній шкурі
Твої страшні, юнацькі пазури.
І, схилена під Господа наказом,
Ти рушиш вдаль—і в бурі сніговій,
Над золотим задуманим Кавказом
Метнеш до зір побідний прapor свій;
А з тих верхів, далеке і сурое,
Побачиш Ти незнане, інше море,—
І вдарять знов пощерблені шаблі,—
І станеш Ти ногою в темнім морі,
І по новім, незайманім просторі
Пройдуть Твої побідні кораблі.
І крізь давно забуті, рідні хвили
Пройдеш туди—в ყраї одвіку милі,
Де з гордих веж сміється молодик,—
І волею державного народу
Над брамою старого Царгороду
Засяє щит—пракіївських владик...
В святих степах, де буть Твої пороги,
Збіжаться всі розкидані дороги
І всі шляхи народів і племен—
І припадуть, Твої обнавлені ноги,
Румун, Грузин, Татарин і Вірмен.
І станеш Ти на їх розбиті берма,

І мов страпина, сліпуча божа перла
Крізь мертву ніч блиснеш народам Ти—
І ревом сурм, і громом—«Ще не вмерла!»—
Загрохотять пустині і світи.

... О, скільки мук! О, скільки сил і труду!
Ногою стати на стомлені світи,—
І, тупнувшись об землю чорногруду,
Старій землі звільти; процвіти!

І станеш Ти—одчиненим вікном.

Крізь те вікно з Заходу хвилі сині

Політуться вдаль, в незміяні пустині,

В краї пісків, сповитих мертвим сном.

Ти звяжеш світ залізним ланцюгом,

Усі краї, від Сходу до Заходу,—

І вічний мир, нову безмежну згоду

Пізнає світ—під владним пластиком.

Розсикашим, палаючим вінком

Оточиш Ти веселе Чорне Море,—

І заблициш, найкращий божий творе,

В гурті народів, схилених кругом...

Ти мусин бути країною вірлів,

Залізних велетнів нового покоління,

Що слово їх—наказ, що погляд їх—веління,

Що житимут для чинів, не для слів.

Ти мусин бути країною вірлів.

Залізних лицарів без страху і вагання,

Що понесуть огонь Твого змагання

В страшні краї казкових королів.

О, зрозумій! Над Заходом старим
Лунає ніч—крилати ніч зневіри;
Його вогні рубіні і шаф'ри
Візьмеш собі й збудуеш новий Рим
І над Дніпром, в колисці гір святих,
Вінком гаїв співучих оловита,
Вона зросте, нова столиця світа,
В огні хрестів і храмів золотих.

... Бо Ти зреклась і тихих снів, і долі,
Щоб стати тут,—на східнім суходолі,
На роздоріжжі двох культур і рас,
Де перший гнівний крик Твоєї волі
Почував Твій син, Твій веліт, Твій Тарас.
І помяне його—нова сім'я,
Бо перший він, в пекольну ніч нестимі,
Прошепотів поблідлими устами
Твоє нове, нечуване Імя.

І доки світ—в ланах, степах і борах,
І в шумі міст, по школах і соборах,
Від ранньої до пізньої зорі,
Щоб знали всі—діди, батьки і діти,
Про ту страшну, що вміла володіти,
Співатимуть народам кобзарі.

У листопадову річницю.

Був день один у серці народу ясний. Зійшло бо в золоті волі над землями Данила, Романа й Осмомисла сонце державності. По довгій, суворій ночі, що шість століть стопою тьми, гнету і сваволі тяжко лежала на ланах, селах і городах князівської і королівської Землі Української. У княжім Львові воно сходило—но видів його в той день цілий Український нарід.

Кривава луна понеслась небом 1. листопаду і вдарив дзвін тривоги. На сторожі відродженій волі став у той день меч і задунав широко клич: до зброй!. Розли сотні... куріні... полки—Армія.

Пішли дні, місяці воєнної хуртовини, що в ній змагались подвиги з невдачами, бодрість з безсильям, дух із голodom тіла. Невпинно йшов наступ переважаючого ворога з мандатом і зброєю Антанти на боєві лави Західної України, що до останньої хвили відбивалась і наступала силами власних засобів...

А потім повернулась Армія чолом на Схід. Перед зором її росла нова велика ціль, розгортались широко овиди, розкривалась обіцяна земля. У сизій далоні, у заграві райдуг світляних ввижалоє їй, як спинаються високо золоті вежі старого Києва. Київ Володимира, Ярослава і Богдана, Київ—столиця цілої Української Землі, Київ—батько побідить і підніме свого первородного сина—Львів, що на руїнах зломаних поривів сто раними кривавить.

І доконався під стуків крові й голос роду—

новий порив, зросло боєве завзяття і полки нащадків Осмомисла пішли сповнити останній заповіт великого пророка. Через широкі поля боєм побідним—на Київ, закутаний червоними смугами північних полчищ.

І знову дні слави, ночі невдач, голод, зневіра, цар—тиф і врешті—нова неволя.

*

Збройний соборний чин, що злив у собі вільний рух 1917. р. на Східній Україні й боротьбу Західної України, розпочату 1. листопаду 1918 р.—заломився під ударами двох головних історичних ворогів українського народу, що договором у Ризі відновили історичну традицію Андрусова. Велика Українська Нація зазнала всіх жертв і зліднів у боротьбі за волю, вона не знає нині овочу волі. Нові кордони розшматували живий її організм.

Та день 1. листопаду 1918. р., що говорить про близьку минуле, про відновлення української державності на Західній Україні, не минає, він належить неzmінно нашому нині й напомню завтра. Листопадовий чин є легендою, що шумітиме над похиленими хрестами жертв—воскресну пісню, а над злідніми живих—вічним поривом молодості, яка не знає ні зневіри ні покори, але тільки релігію творчого, геройчного чину. Бо сила листопадової легенди, це геній нації, дух живий, що його не досягне ні рука ворога, ні злоба критика, ні зневіра раба. Він буде продовжувати свій прямий шлях аж до побідного кінця.

На сторожі наших днів стойть велітенський

монумент української національної революції—неzapеречна правда—доказ живучості й росту нації. Хто зможе перекреслити кріваві факти історії, народжені із свідомого чину за духову єдність і політичну волю нації?

Визвольна боротьба Української Нації зродила ідею української державності, засновуючи її на органічній силі, що не є закон кровної жертви. У цьому важить однаково подвиг всіх жертв, що

впали з прапором Української Самостійної Соборної Держави в руках. Там спочиває традиція, що з неї, немов із джерела життя, насичуються нові покоління соками активізму, підему й творчого розмаху. Ми, черпаючи соки немов із невидного підземного коріння, розвиваємося в широке дерево могутньої національної дійсності. Ми продовжуємо і здійснююмо зачате...

Фінляндія.

IX.

Положення, в якім описився фінляндський народ з вибухом світової війни, було незавидне. Поминаючи й так вже нестерпний гнет, що ще більш загострився з вибухом світової війни, став у фінляндський народ спочатку безрадно супроти заінсуваних у широкім світі подій.

Про це, що Фінляндіям не по дорозі з Росією, то це всім було ясне. Але як, у такім випадку, поставиться супроти західно-європейських держав, які видвигнули такі приманливі гасла, як народовольство, демократію, а на ділі йшли рука в руку з реакційною Росією? Відрухово, головно серед молоді генерації, склювались симпатії в бік Німеччини, як цього чинника, що при його допомозі зможуть фінляндці вратуватись перед загибеллю. Були подекуди й інші голоси, особливо серед старшого покоління, що радили приєднатись до союзників Росії. Ці голоси керувались ілюзіями, а саме, що союзникам удастся вплинути на Росію з користю для Фінляндії. Були навіть спроби з боку

деяких членів давньої організації для пасивного спротиву (конституційників) поробити звязки з Англією й Америкою, щоб при домозі антанти порушити та полагодити справу Фінляндії. Вислідом цих зусиль були плятонічні запевнення антанських чинників, що, мовляв, при майбутніх мирових переговорах антанта не забуде подумати над долею Фінляндії. Це й було все, що зуміли приклонники орієнтації на антанту здобути своїми «дипломатичними кроками» й усікими місіями тоді, коли у Фінляндії не вгавав терор російських адміністративних чинників.

На щастя, Фінляндія мала поруч «патентованіх» політиків ще й молодь, в якій серці горіло полум'ям бажання визволити батьківщину не шляхом переговорів при зелених столиках, але боротьбою на смерть і життя. Цей боєвий дух молоді зродився і поглиблювався під впливом російського гнету що на довгі роки перед світовою війною, тоді, коли старше громадянство ще не цілком відказалось від політики пасивного спротиву та ду-

Десятник Винар

I.

Людно й гарміро було на залізничім двірці у Станиславові. Куди оком—кинь—людська юрба. Та все самі військові. Збиранина, яку тільки тоді можна було побачити,—у хвилині розвалу Австрої і перших починів творення української держави.

Цілий перон, всі лавки, всі поручи обсили бувши австроїські вояки. Вімарнілі, брудні, зарослі, перетомлені довгою дорогою, посідали де було хоч трошки вільного місця. Чимало й попростягалось на землі, підклавши під голову клунок з уображенням майном.

Саме перед годиною приїхав сюди, на рідну землю, транспорт українців з далекого сербського фронту. До останньої хвили лежали в горах, на своїх позиціях, аж доки команда не навязала звязку з далеким запідлям і не виявилось, що фронту вже ніякого нема, що нема й Австрої, яка розлеглася, і кожний може йти, куди йому любо.

Опинились вони сьогодня на рідній землі. І тут звіхали до них полеві кухні і стали роздавати теплу страву. Коли заспокоїли перший голод, стали питати тутешніх жовнірів, що з крісами на плечах походжали по двірці:

— А що тут у вас? Ще Австрої? Чи тепер Польща?

— Та де чоловіче! У нас Україна.

— Україна...—пішов гомін серед виснаженої, обдертої юрби.—То ніби, рахувати, наші...

— А війни у вас нема вже? Москаль замірився?

— Що Москаль... У Москала тепер те саме, що й у нас. А війна є... з поляками... Під Львовом б'ється, під Перемишлем...

Зніміли від несподіванки.

— Ой, то й до дому тяжко буде дістатися... Чимало їх було саме з за Львовом, з тих окопиць, де билися. Важка задума захмарна обличча. Та думати довго не було часу. По двірці залиналася команда:

— Збірка!

Не знали, це до них, чи ні.

— Ну, збірка! Ті зі Сербії! Не розумієм: Фергаттерунг!

До них значить. Посхоплювалися. Штовхаючи один одного, стали уставлятися в лаву. Швидко, без крику, без говорення. Вирівняли.

— Добре війско!—кинув сотник, що надійшов саме з молодим четарем. Задержалися обидва перед лавою.

— Вітаю вас, — почав сотник,— жовніри давної австроїської армії, а уродженці Галичини, в імені Уряду й Армії ващої власної Держави, Української Республіки!..

Жадібно ловили кожне слово, але хотіли почути одно, найважніше для них: чи можна їм їхати далі до дому, чи є поїзд на Львів, Перемишль...

Довгі говорив сотник. А з того всього однорозчовали; війна не скінчена. Молода республіка, до якої тепер приїхали,—в небезпеці. Кличе своїх синів,—ніби їх, щоб допомогли їй у важкій боротьбі. Отже знов на фронт... В окопі...

— Ні, ні! Ми маємо досить фронту. Чотири роки на фронті... Ми хочемо до дому! Хоч трошки відпочити...

Сотник заявляє, що нікого не силує. Хто хоче, нехай виступить. А хто ні,—нехай іде. Але пішки й без ніякої допомоги. Поїзди потрібні для війська, що йде на фронт, для воєнних транспортів...

— А хто хоче послужити власній державі,—нехай виступить...

Ніхто не виступив.

— Нема добровольців?—Сумна хмара лягла на чоло сотника.—Ну, то йдіть, йдіть до дому. Йдіть до рідних, до близьких. Бажаю вам застати їх живих та в добром здоровлі... Але знайте, що не всі застанете свій дім. А богато з вас, хоче, чи не хоче, буде мусіло взяти кріс і здобувати свою хату від ворога... Щасливої дороги, хлопці!

II.

З тяжким серцем ішов до дому цугсфірер Михайлі Винар. Останні слова того сотника у Станиславові мучили його до болю всю дорогу й підгнали стомлене тіло.

Його дім саме там, на фронті під Львовом. Уже 4 роки, від самого початку війни, не був дома. Останню вістку від мами мав ще позаторік. І сумна якесь така вістка.

— Тата нема,—писала мама—я сама моляся Богу, щоб ти ще застав мене, як повернеш з твоїй війни...

Чим блище був рідних сторін, то більш важке почуття лягало на душу. А йти було важко. Вже пізно осінь. Дощ паде і сніг перепадає. Мантлю Мадяри здерли, черевики лиши зверху шнурками пропривязувані, а підошев—дасть біг. Блюза подерта. Тільки три білі зірки на ковнірі сміються гіркою іронією: вертає з фронту підстаршина австроїської армії...

Лиш в рядигоди трапиться дещо зісти. А теперій страви й не бачить. По селах, де зайде до якої хати, то, здебільшого, виганяють. Самі не мають що йти, а таких сотками волочиться, тисячами... Свої, мадяри, німці, москалі... Гонили з порога, а як давали де шматок хліба, то зі страху, хто зна, що за чоловік... підпалить, або вбє.

Два тижні йшов до свого села. Ледви дістався, бо село під с мім фронтом; не хотіла перепустити.

Та власне села не було зовсім: ще Москалі спалили. З під землі денеде добувався дим,—люди грілись по землянках. На місці, де лишив свою хату (пізнав те місце по старій груші, що сиротиною сама осталася)—стояли полеві кухні й варили супу для війська. Найшов недалеко землянку. Була порожня.

Стрінув колишніх сусідів. Усе розповіли.

Хата згоріла, як горіло ціле село. Батька мадяри повісили. Таки на отій груші... А маму?.. Тут недавно поляки вдерлися. Брали корову. Та мама не хотіла дати, кричала й рабівниками їх називала. Як звірі кинулись на неї. Кулаками, кольбами змісили, а відтак на землі розтягнули й нагайками покервавили старече тіло.

— Гайдамака! Псикреф! Ми вам покажеми Українел...

Не підвелася більше.

Ось дві неділі тому ховали...

Жаль стиснув горло. Це заплата... Ось що найшов по 4 роках вонання в снігах, у сербських горах...

Помолився на свіжій мамині могилі, подивився на жолобину від шнуря, що досі біліла на груші...

Болючий жаль, гірке почуття самітності й сирітства та бажання відплати обхопило Михайла.

— Пане лейтенант! Цугсфірер Винар голосить слухняно, що повернув зі сербського фронту і зголосується до служби в українському війську.

Командант частини, що стояла в селі, глянув суверо, та вміть його лиця розяснилося. Фронтовий підстаршина... Саме в пору приходити.</p

мало меморіалами й депутатіями розвязати складне питання фінляндсько-російських взаємовідносин. Молодь відчула, що цей гордійський вузол треба розтяти, але не розвязувати. Серед широких кол молоді, особливо старшої, думка незалежної фінляндської держави не була вже чужою; вона находила інкораз більше переємників, на що вказує цілий ряд цодій, що наглядно змальовують передвоєнні настрої. От, хочби взяти подію з нагоди свята вшанування великого творця фінляндської історії, Генрика Габріеля Портана, коли то один із учасників сказав такі слова: «у глибині душі кожного народу жевріє непереможне почуття, непереможне бажання здобути державну незалежність. І тому, хочби умовини були не знайти як важкі, то все ж таки, це почуття мусить здобутись в душі кожного поневоленого народу й не має сили, що його здушилаб. Коли народ такого почуття не має, то це признака, що він хворий і нежиттєздатний, бо сама природа вклала у свідомість народів змагання до волі й незалежності».

Світова війна допомогла цим настроям, плененим з дня на день, виявитись в чині, за підготовку якого взялась молодь. Вправді молодь не здавала собі ще спочатку справи з цього, що саме, і як треба робити, щоб здобути незалежну державу. Вона відчуvalа тільки, що в цю важливу хвилю не можна сидіти зі заложеними руками. Отже вона організує живу пропаганду словом і письмом, кладучи тим способом моральні основи під напрямні визвольної акції. Вона закликає отриматись з ролі пасивних глядачів світової драми, бо наспів час, в якім треба скріплювати і тримати в поготівлі

лійтант, а четар, а ви більше не австрійський цугсфірер, але український десятник.

— Цу бефель пане лійтант!

— До сто чортів! — кинувся четар, та в тужить розсміяvся.

— Ах, та стара война! Та нічого, згодом при викнете. Де ви служили, десятнику, яким способом описанісь тут?

Розповів усе за порядком.

Захмарилось і лице четара, що також від самого початку війни сидів в окопах. Кинув оком на колиці черевики десятника, на пошарпаний однострій.

— Це ваш такий однострій? Черевиків не маєте? Плаща не маєте?

— Не маю, пане четар.

— Шинело дістанете російську, — прийшов саме транспорт з Великої України. Черевиків почищо нема. А однострів теж. Але чекайте... Вже буде для вас.

Ще ранком донесли четареві, що дідич у сусіднім селі переховує в себе зброю і військові австрійські однострої. Треба зробити трус.

Велів дижурному стрільцю покликати хорунжого Каню. Цей увійшов за хвилину.

— Слухай, товаришу! Візьми зі собою десятника Винара й чотирьох стрільців та підеш на трус до дідича. На цього здавна є підохріння. Якщо найдеш зброю, арештувати. А може однострої є, то роздай зараз стрільцям, що голі ходять. От десятникові потрібний однострій.

Пішли. Підохріння було правдиве; найшли закопаних кільканадцять крісів, а між приватними річами дідича 5 новісінських одностроїв.

Винар зараз таки передягнувся.

Решту річей і зброю забрали. Дідича взяли також.

одну одиноку зброю поневоленого народу, а саме, сильне непереможне бажання волі.

Коли взяти на увагу політичні умовини, серед яких була Фінляндія в перших місяцях після вибуху світової війни, то не знати, що більше подивляти, чи сміливість молодшого покоління, що кладе перші практичні цегочки під храм визволення, чи цю відрухову самоцевність, з якою після початкових пошуканок, намічено шлях, що мав довести до бажаної цілі. Во положення не було легке. Тільки подумати: трохи міліоновий народ проти держави з людським матеріалом у силі 160-міліонів. Треба добавити до цього, що цей малий народ був розбитий так під оглядом національним, мовним, політичним, як і соціальним, та був дуже ослаблений внутрішнimi противенствами й боротьбою: своїми політично-демократичними симпатіями стояв він частинно по боці антанти, звязаної з російським займанцем, з другого боку звертав культурні симпатії і надію в бік можливої допомоги від німців. Куди йти? Надії звернулись спочатку до Швеції. Але чи Швеція рішилась на спільну боротьбу разом з німцями проти Росії? Незважаючи на доволі численні голоси в самій Швеції, що натискали за активністю зовнішньої політики, офіційні шведські кола не важились нарушити своєї нейтральності.

Оставало отже одно; дбати в першу чергу самим за себе, опертись на свої власні сили, і шляхом збройного повстання, використати сприятливі умовини. Добре. Адже без попередньої підготовки, зокрема, без військового вишколу таке підприємство подобало на авантюризм. Фінляндський народ, протягом 15 з горюю літ, не мав змоги ви-

ІІІ.

А потім фронт. Боротьба. Раз залишили село, то відтак інові пішли вперед. Змагались, скільки сили ставало. Інколи їсти не було що, а часом рука серед бою гріважно шукала в набійниці, чи є там ще яке стрільно... Сум і трівога охоплювали тоді душу. То знов, іншим разом, ішли вперед, і тоді рвало всіх радісне захоплення, ясно світло сонце, чулось весну в природі, в душі.

В одну із таких сонячних, радісних хвилин у сотні відбувалась рідка подія: десятник Винар женився.

Сотня саме тоді була на хвилевім відпочинку. На фронті теж було тихо. Цілих 7 день Винар був найщасливішою людиною у світі. Та коли того найменше сподівались, виав удар. Фронт проломано. Почався відступ. Думали — хвилевий: наберуть розмаху й підуть знов уперед, на Перешибль...

Пішли — за Збруч.

У першій сутіці Михайло був ранений. Та не хотів іти до шпиталя.

— Остану на фронті. Рана раною, а тепер такий час, що не можна.

Тільки сотник, що запримітив, як важко йому доводиться, приділив його до іншої роботи. Винар дістав коня і мав порядкувати обозом. Це була величезна валка возів. Зезли, рятуючи перед ворогом, ріжне добро. Винар гонив безупину з одного кінця на другий, давав прикази, сварився з візниками, оберігав майна рідної армії.

Кілька днів тримався на коні. Чув іноді, що сили його опускають що мліє, та затискає тільки зуби.

— Дурниця!

Думав, що це рана ятриться. Рана ятрилася, але одночасно розвивався тиф.

ховати ніякого військового доросту, бо не повнiv військової служби, не мав ніякої військової школи, вчигелів, книжок тощо. Щоб сяк-так зарадити ліхові, треба було звернутись за чужою поміччю. Але куди не застукало, всюди прийшла відмова. Так Швеція, як і Данія, відказались від усякої активної помочі поза незначною доставою військової літератури. Зусилля фінляндців, щоб під проводом бувших старшин основувати курси, не дали рівно ж бажаних успіхів.

Тоді то наскріває плян шукати звязків із Німеччиною. Плян цей, видигнений одним із молодших провідників, Коком, найшов прихильний відгук не тільки серед молодих, але й серед деяких старших громадських діячів і політиків. Після коротких нарад вислано окрему делегацію, яка виїхала до Штокгольму, звідки вона мала поробити звязки з відповідними німецькими колами. У Швеції довдалась делегація про діяльність деяких фінляндських емігрантів, які, хоч без звязку з краєм, повели вже в тім напрямі дуже живу роботу, звязавши з німецькими міністерствами закордонних військових справ. Особливу активність споміж

цих емігрантів виявив б. доцент гельзінгфорського університету, Др. Герман Гумерус, що саме під час перебування краєвих делегатів у Штокгольмі прибув туди, щоб навязати звязки з краєм. Цей же самий Др. Гумерус став звязковим між своїми земляками й відповідними німецькими чинниками за посередництвом окремо для цеї цілі створеного в Берліні «Фінляндського Бюро». Тепер починається горячкова робота, дуже живий звязок вітчизняного та Штокгольмом а краєм. Вкінці, дні 22. 1. 1915., заключено умову, силою якої німецький уряд дав свою згоду на створення в межах Німеччини курсу для вишколу фінляндців у військовім ділі.

І тає плян, що початково в очах переважаючої більшості тодішніх провідних політичних кол Фінляндії і поважної частини старшого громадянства був уточнено, всупереч всякому скептицизму, ставав дійсністю. Як бачимо почуття казало молодшому фінляндському поколінню піти на шлях по-зірніх неможливостей і започаткувати ділом змагання до державної самостійності.

Як ховати тайні річи перед поліцією?

Найбільше клопоту завдає членам підпільної організації сковання тайніх річей (записків, листів, матеріалів, зброї) перед поліцією, бо найдення їх при ревізії найбільш обтяжує вину арештованих. Члени підпільної організації, щоб забезпечитись перед несподіванками, повинні бути постійно приготовані на арешт і ревізію й відповідно до того

поступати. У такім випадку вони будуть притримуватись таких засад: 1) не будуть робити ніяких записків, коли зможуть собі запамятати їх зміст, 2) коли таки треба буде робити записи й передховати їх, як рівно ж переховати інші річі (матеріали, зброю), то поза своїм домом, 3) що ж, коли це не буде можливо, приходять на увагу добре

зривали долівку. Поліція потім на під, шукали по дворі...

Чого? Питали, де словав убрання «пана грабігого».

Нічого не найшли й не допитались, тому повели скованого та збитого Михайла до Львова.

V.

Тут пізнав я його на келії число 45 у слідчій тюрмі на вулиці Баторія.

Пригноблений, розбитий, вижидав з трівогою розправи. Був обвинувачений за напад і грабунок у дідича.

Ходило про той однострій, що його вдягнув на себе обертий десятник Винар.

Граф зробив донесення, що ніби напали на нього грабівники, один прикладав йому кріс до грудей, а інші, за той час, зробували йому гроши й його графські убрання. Його хотіли вбити, а дочку знасиливати. (Лівно було чому так не зробили, але граф присягався, що каже правду).

Довго поліція шукала; врешті арештували Михайла й ще двох стрільців. Двох не могли найти, а хорунжий Каня згинув на Україні. Близько рік їшло слідство. Михайла воно зовсім зломало. Не міг зрозуміти, як можна на брехню присягати.

— Що я зробив йому, що я йому винен, що він мене хоче вбити? Що йому винна моя жінка, моя дитина?

(Жінку з дитиною викинули з хати, що її займали в лісі, і вони вернули на батьків злідні.

Працювали ми тяжко, я й жінка, — розповідав, — і дечого вже приdbали. І з одежі, і до хати, і коров'чина була. Тепер усе піде. Все жінка відасть на суд, на адвокатів...

— Що вони там зроблять без мене... Погинуть з голоду в зимі.

сховки що їх не легко могли найти поліція, і то в такім порядку: а) поза самим мешканням (город, пивниця, сходи, дах, фундамент), б) у мешканні, а то в шілозі, сухіті, стінах, печі, в) в меблях, г) в підручних річах, г) при собі.

Треба однак памятати, що як, з одного боку, всюди можна знайти хоч на короткий час добрий сковорік, так, з другого боку, дуже важко щонебудь сковати, щоб ні зашо не можна було того найти. Далі забезпечимось перед несподіванками, коли про сковорік абсолютно нікому не будемо говорити. При недавних арештах поліція прийшла до одного мешкання та просто від дверей пішла до вікна, де, піdnіши вітрину, витягнула великий пакет «Сурми»; забравши «Сурму» та заарештувавши наємника, поліція відійшла, не переводячи, зрештою, в мешканні ревізії. Отже—сковорік був добрий, та що з того?

Розгляньмо наперід, як і де ховати зброю.

І так стрільна (набої) найліпше переховувати у фляшах. Передовсім треба вичистити кожий набій і магазинок від ржі, а відтак висмарувати кожий поодинок застиглим, згусливим товщем (набої окремо, а магазинки окремо). Висмаровані добре набої зісипуться й укладається у фляші, бутлі або у слово. Під верх фляшки накладається кукини сухої бібули: відтак закорковується фляшку, але так, щоби корок не виставав але навпаки, щоби був у середині шийки. Сам верх шийки заливається ще ростопленим воском, свічкою, або ляком. Цей ляк, або віск не допускає до середини вогкості. Так законсервовані набої можна держати безпечно в ріці чи ставі, або можна закопати в землю.

— До зими далеко, Михайлі, а ваша розправа вже завтра. Напевно вас звільнить. Тож там не жандарми будуть вас судити, а фахові судді. Тож якася справедливість на світі мусить бути. Якже можна засудити жовніра за реквізіцію військового майна з приказу своєї команди! Смійтесь з того Михайлі! Згадаєте мое слово: завтра вечір підете до дому, до дитини, до жінки.

— Дай то Боже, дай то Боже!.. Але так мене зганьбите, злодія з мене зробите... Злодіям услугувати, слухати їх посыпшок...

Михайло сидів досі поміж кримінальними злочинцями. Звичайно розбійник. Міські бандити знущались над ним досхочу й послугувались, як своїм чурою.

— Не беріть собі того що серця, Михайлі! Не тільки ви, цілій наш народ зневажений, опльований. Але все те mine! Вас син, Михайлі, як виросте, гордитись буде своїм батьком.

На згадку сина знову захмарилось марне обличча Винара.

— Мій син... То дитина ще, чотири роки тепер має. Слухайте, воно згине з голоду, як мене засудять...

Другого дня ранком Михайла Винара повели на розправу. Я цілій день вижидав його неспокійно, хоч і був певний, що він буде звільнений.

Вже цілком посуетеніло, коли почулась хода на коридорі. Забрязкотів замок, ключник впустив Михайла на келію.

Хоч темно було, всім впало у вічі його страшно змінене лице. Кожний хотів знати, як пішла розправа, але на його вид застигли слова на вустах.

А він з похиленою низько головою перейшов келю аж до свого ліжка. Сів і застиг непорушно з лицем у долонях.

Усі мовчали.

Я сів біля його, руку поклав йому на плече.

Важче представляється справа зі захованням крісів і револьверів. із за їх величини. Револьвери можна переховувати подібно як і набої, у великих слоях. Части револьвера треба чисто й добре вичистити та вимастити товщем або чистою малиновою олівою. Відтак обвиваємо так вичищений револьвер шматками напущеними товщем і ще раз сухими шматками. Все це треба завинути ще в папір, або вложить в текстурове пуделько а вкінці вложить у склянний слій в великим отвором. У слово можна помістити ще й набої. Відтак заложити його верстово сухих шмат, між котрі можна ще вложить непромокальний, пергаміновий папір, щоби немогла дістатись вода до середини. Так напакованій слій можна закопати в землю, але все до гори дном.

Другим способом часто вживаним нашими селянами, є держати й переховувати ці річи у стіках, та не своїх господарств, але своїх сусідів, котрі не є виставлені на труси з боку поліції. Добре переховувати таким способом у сусідів неукраїнців. Розуміється, до річей повинен бути **можноЯ хвилі легкий доступ**.

На селі маємо богато сковоріків, де можна ховати безпечно всякого роду зброю. Добре ховати по цвінтарях, у старих дзвіницях, по трупарнях та в польських напличниках. На сковорік надаються також дерево, напр. високі смerekи та дупласті осики. На деревах привязується кріс, чи яку іншу зброю, телефонним дротом між густе галузя до гильок або до пня.

У кождім випадку треба памятати таке: 1) щоби переховувана зброя не знищилась на вільнім

— Михайлі... Що є? Що з вами?

Його плечі здрігались, трясся, як у пропасніці.

— Три роки!—викрикнув і став ридати як мала дитина.

Це було неймовірне. Такий засуд,—засуд жовніра, що ділав з приказу команди,—це глум із усякої справедливості, це не суд, але дика пімета.

— Михайлі! Що ви говорите! Це неможливе, ви не зрозуміли...

— Граф присягнув... Не було реквізіції, але рабунок.—Ридання знову стиснуло йому горло, але переміг себе.

— Поляки взяли в моєї мами останню корову, маму буками забили на порозі її хати, але то була реквізіція. Лиш український жовнір—бандит, рабівник. Нехай здохне, й він і його жінка й дитина.

— Але я твердший, — говорив по хвилині. Я вже не таке перебув. Перебуду й ті три роки ганьби...

— Пане! Я тільки одного буду тепер просити в Бога: щоби за ті три роки не вмерла з голоду моя дитина. Щоб Бог дав мені ще колись разом з моїм сином піти на вільні. О, я їм відмачу за свою ганьбу!.. Сину,—скажу—дивись! Це ті, що замучили твою бабу, що ганьбою вкрили твоого батька, що через них ти терпів голод маленьким... Карай їх! Відплати їм в десятеро!

— Так, Михайлі, буде кара! Ми тверді, ми всі ту біду перебудемо. І ваш син також. Це твердого пня, козацька дитина. Прийде для нас час відплати і слави...

Заскрготів ключ у колодці,—ключник на порозі.

— Ну, прендей, прендей, Віняж! Зберай сен! Згорнув свої річи в клунок, простягнув мені руку й пішов.

За хвилину застукотіли кінські копита. Михайла Винара повезли. До Бригадок.

воздує, 2) щоби була добре захована і не пропала, тому треба часом відвідувати сковорік, але обережно, так, щоби не зрадити ні себе ні сковорік, 3) щоби можна було в кожну пору, в день чи вночі, віднайти сковорік і скористати з нього.

По містах найліпше ховати такі річи **по чужих подах**, під цеглами—плетвами, співівками, кроквами, а врешті, просто між старим лахміттям. Можна також гарно завинені чи опаковані давати до переховування до знакомих **полянів**.

Взагалі так зброю, як й інші річи (матеріали, записи) найліпше тримати **поза своїм домом**. Ріки, стави, потони дають нам богато сковоріків. Добрий сковорік можуть бути ріжні **купні сміття**, а де-коли навіть **виходни**, які не дуже радо перенесуть поліція.

Теж **дім зі зовні та город** дають богато сковоріків: головно під бляхою, над вікнами, або під ними, між ринвою, поміж цеглами, на даху, у сходах, між цеглами чи каміннями фундаменту.

У **мешканні** приходять на увагу сковоріків, передусім у **підлогах**, де можна укрити богато матеріалів, коли витягнеться дошка, розуміється так, щоб це не впадало потім в очі. Можна рівно ж у витягненій дошці вижолобити з боку малу друта в ній сковорік записки, потім цю діру прибити або приклейти маленькою дощиною, а вкінці дошки прибити назад до підлоги; в останнім випадку можна укрити маленькі записки.

Рівно ж можна мати сковорік у **стінах**, за тапетами. тільки мусимо тапету потім старанно приклейти, щоб не було пізнати її розірвання. Також можна витягнути у стіні цеглу й за нею де що сковорік, однак отвір не сміє бути великий, бо при стуканні зараз можна його відкрити. Також можна цвяхом зробити діру в стіні і вложить там записки у скляній, або залізній рурці, які виглядає сама як цвях.

Суфіти надаються на сковоріків, коли є прикраси ріжними деревляними прикрасами. Зате над **висячими лямпами** можна нераз дещо сковоріків, лише діри треба добре загінсувати чи заліпити.

Печі не є **добрими сковоріків**, бо поліція з власніх їх переглядає; у деяких випадках можна за сковорік ужити **рур**, або **кухонної бляхи**. Добрий сковорік можуть бути **дошки при віннах** та **віконні** одвірки. У деяких випадках вистарчить записки пришипилити до дошки під сподом.

Із **меблів** можуть надаватися на сковоріків ріжні фотелі й канапи, хоч їх поліція дуже часто переглядає; добре є **пришипилити записки до споду** або верху шафи, стола, стільця, комоди або під дном коновки чи ведра та іншими предметами, де звичайно не дивляться. Можна переховувати річи

в лямпах, посудах для оліви чи нафти, у книжках і шкільних зпітках дітей, у часописах, в електрических дзвінках, годинниках, навіть телефонах (треба уважати, щоб випадково не прийшов поштовий урядник).

Сковоріків в одежі чи предметах щоденного вжитку не все є дуже відповідні. Це не значить, що їх не вживается. Тільки вони можуть служити для сковоріків **дуже малих записок**, а крім того получене це нераз з прецизною працею. Тому таких сковоріків уживають передусім розвідчики. Не завадить познайомитись з ними.

Так з **предметів щоденного вжитку** приходять на увагу щітки, дзеркала, апарати до голення, правила до черевиків, пушки і фляшки, коли вони мають подвійні стіни чи дна. До переховування записок добре надається мило (розкроїти, вижолобити, відтак стиснути і змити водою сліди), туви з пастою до зубів (витискається частина пасті, вкладається записку, потім тиснеться аж паста покриє предмет й вийде на верх), пуделька від сірників (розібрати, вложить записку, зложити й заліпити), коробки від папіросів.

В одежі не треба ховати паперів (шелестять!), тільки записи на **мягкій матерії** (шовк), яку вишивається в сорочку, підштанки, ковнірці, шельки, горсети, краватки, футровані місця на блузах, фальдованих частинах жіночої гардероби, гузицях. Треба однак бути приготованим, що при ревізії розберуть підозрілого до нага, а його гардеробу доглядно не реглануть. Звичайно, мягкі ковнірці, маншети, шкарпетки, камізельки, штани, ковніри, підшивки в рукавах докладно перенесуть. Подвійні підошви та порожні запятки також є дуже звісні. Сковоріків в капелюхах, плащах, рукавицях, палицях, парасолях, папіросах, годинниках, хустинках, олівцях, ключах є добре, але ті річи звертають увагу криміналістів. Взагалі треба знати: як з одного боку, нема предмету, якого не можна ужити як сковорік, так з другого, чим предмет **менше звертає увагу своїм виглядом та чим більше підходить він власникові, тим трудніше буде поліційному урядникові відшукати сковорік**.

Все повище це тільки приклади на сковоріків. Неможливо перерахувати всіх сковоріків, бо вони залежать від особи, що піднімують сковорік, як рівно ж від конкретних місцевих обставин. Кожний повинен **сам винаходити** найбільш відповідні й найбільш певні місця, на які не так легко попаде поліція; рівно ж треба мати на увазі звичкі поліційних урядників, отже передусім знати, які місця любить місцева поліція перенесувати; тоді таких місць не треба брати на сковоріків.

Ріжні.

З листа боєвика в польській війську... «Це вжележить у психіці кожної людини, що вона бунтується, коли щопаде в невідповідне її середовище. Отаке явище дасеться запримітити й у нас вояків-українців, які творимо заledви 15% із цілого відділу... Хоч мало нас, та зате стоймо значно вище від поляків. Во, коли поляки є на низькім рівні моралі, без почину, без почуття обов'язку та навіть патріотизму, у нас українців є сила волі, сильний спозиціонізм та великий український патріотизм; елемент наш вибивається на перші місця та творить із себе тим більшу силу, що є зорганізований. Серед ворожих обставин, між тими, які повні підступу та підлости, бажали подавити у нас навіть як грізний суперник більшості, зігнілої у своїх

підставах. Місто цього, щоби затратитися (чого хотівши наш ворог), наш елемент вироблюється, стає спільнішим, і як такий стихійно переходить у підпілля... **Підхорунжий**.

Нові ниніки. Пропагандивний Відділ У. В. О. випустив дві нові книжки п. з. «Конспірація» та «П. Кречет: Лицарі нерівного бою». Перша з них призначена передусім для членів У. В. О., друга для широких верств українського громадянства.

Додаток «Сурми». Команда У. В. О. рішила поширити з новим роком «Сурму» додатком для заокеанських українців. У додатку будуть поміщувані дописи з Америки й Канади, листи наших прихильників, списки пожертв та статті на актуальні питання з життя українського громадянства за океаном. Надімося на живу участь у складанні додатку Відділів УВО та поодиноких наших прихильників.

Хроніка.

Напади, бомбові замахи, саботажі, підпалі та демонстрації. на постерунок поліції в Підгородніці, пов. Гібрка, кинело 1. XI. бомбу, що здемоловала відтінок під час урядження. Виконавців не зловлено.

— Незнані люди напали на поштовий віз у Дрогобичі з 104.000 зл., при чому вивязалася стрілянина між охороною а напасниками. Останні втекли.

— З початком листопаду невідомі особи, діставши у ночі до будинку військових летунських складів у Скнилові, підпалили стоячі там літаки. Нікого не зловлено.

— З початком листопаду підпалено на фільварку Зубра, коло Львова, стодолу та 4 стири соломи, які згоріли. У тім часі незнані люди підпалили 4 стири збіжжа, власність М. Кучинського в Комарові, пов. Сокаль, та 4 стири збіжжа в Потурицях, що належать до ординації Дзедушницькіх. Далі повстив огонь в маєтку Качановського в Чернігові, пов. Рудки, при чому згоріла стодола зі збіжжям і стайня з інвентарем. У Романові, пов. Бібрка, згоріло 200 гект. сіна гр. Потоцкого. Рівнож підпалено в Гряді, коло Львова, кілька стири, при чому недалеко місця пожежі найдено синьо-жовті прaporці. Також була пожежа на фільварку в Зашкові, пов. Львів. Рівнож на Волині зачались пожежі господарств ляцьких кольоністів. Так, наприклад, коло Рівного згоріли на протязі 2 тижнів 2 «сади». «Л. Курер Цодзенни» з того приводу пише: «Знову скервавилось небо й знову вогонь нищить domi, господарства і скромне майно кольоній, гів. Звичайно начинали горіти посіlosti, стоячі з боку, серед глухого поля, і всі дані вказують на те, що знову якось злочинна рука, ворожа нашій державності й нашій кольонізації на кресах, викликала ці пожежі».

— 17. XI. у Львові мала місце під Волоською церквою крівава бійка між студентами українцями а москвофілами. Причину до бійки дали москвофілам, яким не подобалася наша церковна пісня: «Боже Великий єдиний». Польська преса розтрубила ці події, беручи в оборону (розуміється!) «покривдженіх москвофілів».

— 21. листопаду відбулися у Львові великі демонстрації української молоді проти большевицького консульяту як протест проти терору на В. Ук-

райні, примінюваного до українських діячів та проти нахабної «опіки» консуля Лапчинського над українським громадянством на Західній Україні. Відбито вікна та здемоловано частину цоміщення консульяту, при чому консул віддав кілька револьверових стрілів. Одночасно друга група демонстрантів повибивала шиби в домівці «Сель-Робу» та здемоловала редакції москвофільських часописів «Землі й Воді» та «Русского Голосу». Інша група демонструвала перед кацапською бурсою, де повибивала шиби. Одну групу, що йшла демонструвати перед польське воєздство, стримала поліція. По демонстраціях, як звичайно, відбулись арештовання, поляки перепрошували більшевиків, а цілком несподівано більшевики відповіли демонстрацією перед... польським консультом в Харкові! Тут демонстрації робила українська націоналістична молодь, демонстранти сидять у польських тюрмах, а там більшевики намагаються представити демонстрації як польську інтригу! Думаемо, що українське громадянство на Східній Україні не таке безкритичне; воно дінше знає більшевицьких можновладців, ніж хто-небудь інший!

Гірше варварів. 1. листопаду зібрались в Тернополі кількастисячна товока українців біля стрілецьких могил та, прикрасивши їх вінками й освітивши смолоскипами, почала співати «Вічна пам'ять» та інші пісні. Це не подобалось ляхам: польська поліція та відділ «Стрільця» напали на українців, витискаючи їх із цвинтаря, при чому впало кілька стрілів. Всі вінки та транспаренти ляхи поницили. На другий день арештовано кількадесят людей, між тим богато учениць.

— В Янківцях, пов. Тернопіль, поліція поздирала з памятника поляглих вінки а біля памятника поставила варту, щоб в ночі ніхто не заложив вінка; крім того розігнала з читальні зібраних після панаходи людей, а читальню замкнула.

— У Довжанці, пов. Тернопіль, поліція розігнала людей, що зібрались біля хреста невідомого українського стрільця, таксамо розігнала їх з читальні, де вони потім зібрались та заборонила аматорську виставу.

Як бачимо, в Польщі навіть поляглими не вільно віддати поклон. Лютуй прохлятий ляне, але знай, що заслужена кара тебе не мине!

Судові розправи. Перед львівським судом присяглих відбулась 25. XI. розправа проти В. Бубели, вістуна УГА під замітом убивства польського легіонера в 1918. р. Обжалованого звільнено.

— Повітовий суд у Львові підняв процес проти Аг. Добрянського за злочин з § 58, якого допустився він виголошеннем промови на одній зібранні... перед трома роками. Обжалованого вже судили біж. року за § 58, при чому сидів він 5 міс. в тюрмі.

Арешти й ревізії. У звязку із замахами в часі «Таргув Всходніх» арештовані, як між вже подавали, кількадесят людей. У тюрмі ще перебувають: Т. Крушельницький, Р. Качмарський, О. Наорлевич (син огородника), О. Лемішка, О. Кирилюк (рільник), В. Попадюк, В. Махницький (електромеханік), В. Андрющіків, Р. Біда, Л. Гопшевський (переплетник), В. Добрянський, М. Терещук, І. Вацік, Я. Огородник, Р. Мостович, І. Король (друкарський ученик), Я. Кульчицький, І. Юрак (селянин), С. Цар, В. Гупка, Я. Клішівна, П. Пікасівна, С. Кордубівна, С. Сушкевичівна та О. Волощаківна.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!
Ховайте „СУРМУ“ перед ляхами, бо це іслегальний орган!

Ціну 20 сот.
Проситься складати в краю на
„Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 12 (27)

ГРУДЕНЬ

1929

Ляхам.

Народе, Ти, що дав великих світові мужів,
Мужів ума, серця і волі —
Собіж у серце Ти не вклад ні їх глаголів ні
їх слів,
А виріс, як буряк у полі.
Народе дивний! Ледви сам з тяжкої вирвався
тюрми,
Ще на руках у Тебе рані.
А вже не хочеш дати нам дихнути вольними
грудьми —
І ладиш нам свої кайдани.
Народе подлив, ще кістки своїх замучених дітей
Не спорохнявіли в Сибірі,
А вже чужих дітей сотки, в яких горить вогонь
святий,
Ти плачеш у тюрми сірі.
Немас в Тебе лицарів, що гідні були побіди
Самосєри, або єні.
Змінився Твій побідний спів, змінився Твій
побідний хід
та голос пса і хід гіени.

Та є у Тебе лицарі, викладники Твоїх ідей,
Ідеї грабіжності й безчестя.
Що, вbrane в грізні панцири, побудували колізей
На нивах Домбя і Берестя.
На гордім прaporі Твоїм немає вже орла, а суп,
Що тільки чигає на трупа.
Та знай і памятай про це, — у нас затроєний
є кожний труп
На те, щоб отруті супа.
Невинних жертв невинна кров на віки вічній
присхне
На Тобі і на Твоїх дітях.
А Твій сплюгав інший покров історія ще розіпне
Як не тепер, — то по століттях.
Народе бідний, памятай, що Ти навкучишся
судьбі
І будеш гідний спожаління,
Тоді катуваний мій край сторицею відастъ Тобі
Руїну, кров і всі терпіння!

Під большевицьким чоботом.

Трицять міліонів українського населення опинилось під закривавленим чоботом большевицького чечіста. Дванадцять років тому це населення скинуло зі себе ярмо московського царства, яке тяжило над ним кілька віків. Тоді то над Дніпром заснувалася національна, ні від кого незалежна Українська Держава. Та не довго тревала радість зисканої волі. З півночі, сходу й півдня начали наступати на молоду державу московські ворожі лави — білі й червоні. Одні і другі несли нове поневолення Україні, одні й другі були «собирателі русских земель», одні й другі значили свій шлях залином, вогнем і кровю.

Тільки слова їх були відмінні: коли білі проголошували, що «не було, нет і не буде України» та що несуть на штиках з поворотом стару неволю у виді «єдиної, неділової», — червоні йшли на підбій України з підлесливими словами про свободу, любов, братерство та самоозначення народів. Але місто свободи несли — нову неволю, місто любові — ненависть до всього, що українське, місто братерства — смерть всім тим, що не повірили їх брехням та стали в обороні Батьківщини, місто самоозначення народів — нову «тюрму народів». Білі став-

ляли з руїни ще раз ту саму тюрму, що її нарід вже раз завалив: червоні ставляли нову тюрму, ще страшнішу за попередню.
І ти му вдерхались вони, а не білі. І задержали неволю над українським народом; бо не стала нув щільний український нарід як один муж против большевицької навали. Ще не вловні зрячий по кількасотлітній неволі, не впізнав старих гнобителів у новій сджекі та дав обдуритись їх словам. А коли пізнав їх діла, загорілась Україна повстаннями. Та було вже за пізно!. Національна регулярна армія була знищена, а зі заходу одночасно наступав другий відвічний ворог українського народу — лях. І коли останній клаптик території Української Держави забрали вороги та замовкі останній вистріл з рушниці українського національного війська, відвічні вороги України подали собі руку та заключили мир. Бо й москаль і лях жили та хотіть далі жити із соків української землі. Но й москаль і лях визискували га хотіть далі визискувати поневолене населення, яке віками працювало на них. Но й москаль і лях бачуть небезпеку, яку несе їм вільна Україна. Но й москаль і лях хотіть знищіння Української Нації.

По короткотривалій волі попав народ у ще гіршу неволю, ніж досі.

Московського білого царя нема, але є цар червоний—спершу Ленін, потім Сталін. Іх шлях далеко більш кривавий, ніж шлях їх білих попередників!

Царської охорони нема, але є Чека, яка за півціліх 5 літ згідно зі своєю статистикою ростріяла 54.850 старшин, 260.000 вояків, 371.868 інтелігентів, 192.355 робітників і 815.006 селян. Це є «робітничо-селянська» влада! Кілько в тім числі ростріяно соток тисяч українців! Кілько крім того ростріяно без «статистики», кілько згинуло в боях і повстаннях! Кілько соток тисяч, а то й міліонів згинуло наслідком голоду!

Тюми переповнені синами України більш, ніж були за білого царя, а Сибір залишився і на далі місцем карти тих, що посміли відмовити послуху Москви. Свобода слова здушена зовсім, як це ніколи перед тим не бувало. З провокації, насильства і смерті зроблено систему, кермовану московським хамом, на якого послугах станув жид-садист.

Українські землі колонізуються тисячами московських і жидівських зайдів, у тім часі, коли українських селян висилається у далекий Сибір. Оставших селян винищується податками і реквізіціями, а систему пролетаризації-ожебрачення села поставлено як ідеал!

Так виглядає большевицький «рай», в якім міліони українських селян віддають свою кервавицю на скріплення свого ворога!

Чи ж наближається для Української Нації неминучя смерть? О—ні! Хоч неволя є стократ гірша, ніж до революції 1917. р., але український народ поступив милевими кроками на шляху до свого визволення. Страшна большевицька дійсність отворила населенню очі; пущда й голод вказали міліонам їх соціального ворога; тюрма, Сибір і смерть вказали їм і національного ворога. У страшній

дійсності нагромаджується безмежна ненависть до гнобителів. У стражданнях міліони людей пізнають, що кожний із них втратив з упадком державної самостійності. В огні большевицького пекла скристалізується національна свідомість міліонів, виковується і загартовується дух нації, нагромаджується вибухова енергія народу. Вона виладується небавом у страшнім вибуху. Вона вже частинно виладується: спершу в пасивнім опорі—саботуванні волі наїздника, потім у активно-відруховому терорі проти представників зненавидженого режиму, а зчери в початках організованих оформленень.

Але прийде час, і ця народня енергія розшириться вцілості. Тоді то при першім зразі **української національної революції** при українській владі стануть не сотки й тисячі, але **цілий народ як один муж!** Ніякі підлесливі слова ворога не знайдуть віри в українськім серці; і під найліпшою маскою українець буде бачити **жадні оці** московського хама. О, тоді нейтральних і байдужих не буде! Смерть ворогам і життя Україні!—буде для кожного законом. Тоді кров соток тисяч замучених у підвалах Чеч-Киї у сибірських тайгах буде жадати пістолети на ворогах! Тоді то міліони, вирвані зі страшної дійсності, віддадуть всі сили для створення великої і світлої будуччини Української Нації.

Не страшна навіть найгірша фізична неволя, коли **Дух нації** вільний. Можна вистрілювати й вп'ятувати міліони, можна ожебрачувати й насильно запрягати цілі покоління в ярмо неволі, але коли **Дух нації** живий, перед нею світла будучність!

Зрозуміли це й большевики, але—запізно!.. Вони утревали своє **фізичне** насильство, коли вже десятки тисяч найліпших синів України несуть своє життя в жертву за високий **ідеал Самостійної, Соборної України**. Вони ще й довго потім **фізично** здушували кожний прояв національно-державної ідеї. Щойно переконавшись, що самою фізичною

єдиною не покорять нації, постановили розпнати її дух. **Москалі** вдягли на себе маску **українців**. Впровадивши т. зв. **українізацію** промовили до мас—ділше їх знає, бо на власній шкурі, **українською мовою**. На рідній мові поневоленіх мас гнобителі зачали проголошувати **московські ідеї**. Ними думали вбити національну свідомість, затройти українські душі моральною гангреною.

Та національний організм був вже за сильний, щоб підлатись отруї. Навпаки, він зачав використовувати т. зв. **українізацію** для свого посилення, вкладаючи в цю **українську форму і—український зміст**. Розвинулась зажерта, тиха боротьба. Вона ще не скінчена,—але тереза побіди вже перехилилась на український бік. Бачать це й большевики: роздергі внутрішніми сварнями на кілька таборів, при економічній руїні країни, в обличчі голоду й невдачі всіх планів та наближуючої катастрофи, вони у скаженій люті, яка свідчить про їх безсильність, кинулись знову до масового фізичного терору, долучаючи до нього провокацію.

На Україні виарештовано недавно богатою національних робітників, світочів українського народу, які ще досі не зігнули під большевицьке ярмо. Тим способом мається не тільки відсунути від праці для українського народу найкращих його синів. Червоni гнобителі також бажають заінсценованням процесу, в якім шляхом провокації будуть арештованим закидати привалежність до політичних організацій, звязаних з поляками, компромітувати цілі українські національні рухи. Це вони вміють! Вони навіть «Український Військовий Організація», яка оружно бореться з польським наїздником та не один член якої згинув у ляцьких казamatих або на шибениці, закидають союз з... поль-

ським фашизмом! Та даремний труд гнобителів! На їх методах пізнався вже цілий світ, а вже най-ділше їх знає, бо на власній шкурі, **український** народ! Української національної ідеї не знищить вже ніякий большевицький терор і ніяка їх провокація! Навпаки, вона несе та принесе знищення московському гнітові!

І не досягнуть большевики цілий поза межами свого державного досягнення—на Західних Землях України, Закарпаті та між українською еміграцією в Європі та Америці, де бажають знищити кожний прояв української державницької думки, щоб тим способом улегти своє діло знищення у себе дома. Тут їх метода не терор, але ширення розкладу і деморалізації, затроювання всього, що українське, моральною гнилю. У кожнім народі находитися суспільне шумовиння, тимбільше є воно в поневоленім народі. З такого то шумовиння яке злакомилось на большевицьке золото і з останків нашого духовного рабства повстало у нас навіть ціла течія, т. зв. **радянофільство**. Це такий же чиряк на нашім національним організмі як і польонофільство. Оба вони як політичні концепції нереальні, бо так московські большевики як і ляхи тримають їх для розкладу українського громадянства—українськими руками. Радянофільство, подібно як і польонофільство, має ширити духа рабства, **звевіру у власні сили народу**, щоб тим затройти національний організм. Але і тут марні зусилля большевиків. Радянофільство не стане недугою цілого національного організму. Воно є лише чиряком, якого можемо вирвати й вирвемо з корінем.

Львівські демонстрації є передвістником того,

Однокім неспоримим доказом вини є приловлення на горячім вчинку і то в присутності свідків.

ЧЕРВОНІ ПІВНІ.

Зоня плила серед товпи, що пітovхала її відусль. Не бачила нахабних поглядів, не помічувала поклонів знайомих. Шукала між тисячами облич,—одно. Ліше це одно мала заєдно перед очима. Скільки разів виринула з товпи висока мужеська постать у сірім кабаті, у Зоні тремтіла надія... та це не був Юрко.

—Що з ним? Де він? Три неділі не показується. Загнівався? Хворий? Виїхав?

Приспішила ходу. Від дісталась з густої гостії і пішла швидко спокійнішою вулицею. Чим далі, проходжих було щораз менше. Безлюдна, темна околиця.

Вже недалеко хати озвалась за нею чиась хода. Озирнула—ішло двох польських корпорантів. Притишнув розмову переривав раз-у-раз голосний регіт.

Пішла швидше, але їх вони приспішили кроку. Звільнила, щоб їх пропустити вперед, а тоді опинилася поміж ними.

— Добрий вечір. Панюса сама так пізно. Позволите, що панюсою провідмо.

Невстигла відповісти, як почула, що з обох боків тримають її під руки. Сіпнула сильно, та ці лише голосно зареготались.

У туж мить почувся силний ляск й оба напасники одночасно її пістили а звернулися до третьої постаті, що виринула невідомо з відки.

Другий ляск і один з корпорантів вихопив хустинку та став стирати кров, що цюкотіла йому

з носа та губи. Його товариш сягнув за чимсь до кишени та в цей мент дістав боксером у груди і впав на землю.

Зоня пізнала Юрка.

Він швидко зігнувся і підняв револьвер, що випав із кишени напасника. Опісля Зоню під руку ходім.

Відійшли, заки хулігани опамятались.

— Я був у вас. Дожидав Тебе та, времіні, мусів іти. І добре, що вийшов.

На воротах: мушу попрашувати.

І заски Зоня змогла щонебудь сказати:—будь здоров, спінчу, мене дожидають. Міцно стиснув руку, глибоко заглянув у вічі. Повернувся і швидко пішов.

II.

Мати Зонечки ще нестара й дуже енергійна. Батько помер давно і вона сама вела господарство та виховувала дітей. Вивела їх у люде та не мала з них, як казала, потіхи.

Старший згинув під Львовом. Другий син скінчив гімназію та замісце вчитись далі, або шукати якогось путного заняття, пристав до якихсь мандрівних «комедіянтів». Казав, що хоче працювати для мистецтва. От і волочиться тепер по світу та примирає з голоду. Може ще колись опамятається і візьметься до якоїсь роботи та стане чоловіком...

А Зоня, наймолодша, скінчила учительську семінарію. Побивалась за посадою, та досі надаємне. Та що там посада. От Зоні товаришка, мо-

лодина від неї, а вже рік замужем. Поцо дівчині іншої посади? Тільки Зоня дурна. Не вміє пригадати.

Це одна думка примарою стає перед нею: такі страшні часи... слідять, арештують. Ще Зоня вміється до чого... Молоде то, дурне. Ходи потім по криміналах за нею, та кланяйся ключникам.

Думала про це цілий день і лекче зітхнула, коли Зоня, наречіті, вернула до хати.

— Ти де так довго була? Тут Юрко дожидав тебе ціле пополуднє... Скажи-но, Зонечко, що ти собі з ним гадаєш?

— Я? Я нічого.

— Так? Можливо. Ти нічого ніколи не гадаєш,—але що він собі думає? Чого лазить сюди раз-у-раз? Кавалер знайшовся, академік без п'ятків.

— Мамо—почала Зоня, та мати її перервала:

— Я проти нього нічого не маю, він хлопець дуже порядний. Але того ще замало. З нього люд не бути. Ти шукай собі не такого. Доктор, інженер, купець, але не Юрко Безрідний. Скажи йому, хай дармо не ходить. Хай краще вчиться.

— Мамо. Тож Юрко й не думає женитись. І що вам шкодить, коли часами зайде?

— Не думає? Той заходить не має пошо. Нехай не ходить, то може швидше хто інший наїнеться. А то бачить кожний—ходить таї ходить. Вже всі питаються, коли весілля. Знаєш, який тепер світ...

Зоня не мала сили відповісти матері. І не

сміла. Привикла від дитини, що мамине слово—святе. Ale чула, що іще хвилина, а не віддергить і розплачется.

— Я втомлена, мамо, піду спати—промовила на силу й пішла до своєї кімнати.

III

Не могла заснути всю ніч. Нерви тримтіли. Напад перелякав, розмова з матір'ю довершила краю. Юрко зявився на мент так ненадійно і так саме пропав. Куди пішов? За чим? Хотіла йому тільки сьогодня сказати...

Він спішив; «дожидається».

Це ті його нерозлучні. Бачить їх раз-у-раз з Юрком. Не вони, ті два, що так непривітливо, вороже все дивляться на неї, це вони дожидають. У них якася конспірація, сходини.

— Юрку, бережись. Юрку, памятай на Зоню—кричала її змучена душа.

Сіріло на дворі, коли заснула. Побачила страшний сон.

Край якогось великого лісу. З Юрком береться болотя

Щоб баламутство не ширилося...

Нераз вже ми підносили ріжні труднощі нашої революційно-візвольної боротьби і то так ті, що їх спричиняють зовнішні вороги, як і ті, що виходять із нашого таки українського нутра. Що вороги шкодять У. В. О., це ще є для кожного зрозуміле, незрозумілою натомість являється ця обставина, що наш революційно-візвольний рух подибує на своїй дорозі ріжні труднощі теж з боку членів власного громадянства.

Ми підносили, що боротьба яку веде У. В. О. проти займанців не легка, коли—поминувши всякі інші труднощі—взяти хочби на увагу те, що методи підпольної боротьби у нас ще доволі нові та що нам богато ще треба вчитись, щоб ми могли при найменшім складі жертв покористуватись як найбільшими успіхами. На тему тих жертв, а згідно відношення жертв до успіхів виринають серед нашого громадянства ріжні міркування.

I от деякі люди міркують собі, що все буде гаразд, якби власне не ті жертви. Вони навіть у своїх каварніях гутірках готові дати всякі «рецепти» на спосіб ведення революції, вони навіть встановлюють граници для відношення жертв до наслідків, в яких саме належало вести революційну роботу, мовляв з нашого боку о че жертва—з протиностного десять. I це так гарно її у такій приманливій формі представляє, що ви не обізтайомлені з практичною роботою, із захоплення будете захищуватися та рівночасно жаліти змарнованої геніальнosti неділіюваніх революційних тактиків.

А скажіть ім, щоб вони самі виявили в практичній роб. і цей свій небудений припас знання або в конкретнім випадку «поставили» плян якогось нальть дрібного завдання, то тоді почуєте: «Знаєте, ми всі такої роботи не можемо виконувати... впрочому.. не всі ми надаємося саме до такої роботи... то бачите... треба вимкових людей, що

вміли вчутися... треба фанатиків...» і знов вертається до одно доцільних і непомильних революційних правд, засобів рецептів то що. I хоч такої роботи не можна називати позитивною то все ж таки.. Бог з ними! Бож годі хвилюватися з цього приводу, що люди мають охоту побавитися «в революціонерів... в балаках». Навіть до певної міри розуміємо, що їм це і потрібне для того, щоб оправдати своє неробство а в кругі своїх знайомих заграти революціонерів. Впрочому, вільно кожному мати свою думку, свій плян що до одно доцільної, революційної акції.

Та попри цих людей, що в більшості не претендують на ніякі особливі почесті в революційному житті а тільки так «від неділі» бавляться «в революціонерів» є ще й такі люди, що не вкладаючи рівної в це життя нічого, бажали на революційно-візвольному русі збити капітал і по хребтах справжніх революціонерів незнаних і тихих героїв таним коштом виліти на верх» та пишатися в сяйві революційної величності. А коли в цих їх стремліннях повинеться їм нога ї вони найдуться поза скобами організованого революційного руху (бо революційний рух вимагає від членів не слів а чину) тоді вони не перебирають у ніяких засудах, щоб рух цей, коли не понизити й оплюгувати, то хоч йому «причепити латку». До цього змірюють вони ріжними шляхами, але залишки послуговуються тактикою «критих» ударів, яка впрочому єдино відповідає їх моральній вартості.

Яв це на практиці відбувається, то для прикладу згадаємо тут деяко про таку тантину деякіх людей які відштовхнені від революційного руху не можуть з цього приводу вибачити У. В. О., що позбавила їх монополію презентувати в своїх особах революційний рух та спиратися на цю «не-

відому підпольну» т.зв. У. В. О. її зловживати її ім'я для сиріллення своєї осебистої позиції в громадському житті.

Є за океаном український часопис «Народна Воля» орган українського Робітничого Союза, який спочуває певній групі людей тут у краю; а за те «стовпи» цеї групи пересилають час до часу до «Нар. Волі» ріжні дописі. Не входимо блище в ці взаємовідносини, хоч віде правди діти, моглиб люде, що гуртується біля «Народної Волі» зробити щасливіший підбір своїх співробітників, та дописувачів з краю. Та щож люде відділені океаном всяко собі міркують. Бо й щож, мовляв, тут поганого, коли з краю, терену безнастancoї борні, перешле хто там якусь допись: цікавож знати заокеанським братам, як воно там твориться в старім краю. Але помістять ось так на цей приклад допис: «Польська зараза». З неї довідується наперед читач про ріжні провокаційні методи польського правління, щоб при кінці дописі, так мимоходом вичитати, що ця польська провокація найщає свою прибіжницю...« в т.зв. У. В. О.», що замахи не влаштуються на поштальона, поштарку.. бо все всіх спіймають; а чаще читаемо: «на що воно потрібне? Хиба на те, щоб іш один гурт молодих людей загнати в тюрму й оправдати поліцейський терор?» Згадується в цій дописі, що «лишту зі Львова» і «що ім'я називається» провокатора, що то ніби мав до діла з бомбами на Східних Торгах і даліше «допускається», що ще більш сидить у керівництві організації» (Нар. Воля, XI.29).

Всікому посторонньому чоловікові могло б здаватися, що ті люді, що «пишуть зі Львова» може й справді хотіти помочи У. В. О, та дійсно повні святого вогня боротьби з—«твароками». Та не таку ціль вони переслідують! Впрочому до боротьби із усякими твароками, що справді у витворених умовах лицькою моральної гангри, стараються підготовлювати свої «чнива», треба трохи більше

моральних цінностей, ніж вони їх мають. Чому то вони не розпізнали тоді, коли то їх кровні однопартійці потрапали в польський грязі провокацій налагоди необчислимі шкоди цілому українському загалові та заганяли сотни людей до польської тюрми? А коли ходить о «т.зв. У. В. О.» то—розуміється не завадити їх удари. Хай—мовляв—знають усі, що в тій У. В. О. процвітає провокація та її що робота й зводиться до.. дітвацьких ігор. А чому спітаєте? Ясно, тому, що їх там немає. Якщо вони там були... го! го!. вони дійсно показали, що це революційна робота; вони всіх тварок стерли в порох. А так, добре ім т.є «т.зв. У. В. О.». Хай знають по чому сіль. Не хотіли нас призначати, довше тримати в себе, дозволяти нам збирати громадсько-політичний капітал, хай ім тепер за це — провокація.

Кожна організація а до того підпольна гаразд здає собі справу з того, що провокація це найбільше лихо в її житті тож і з цею язвою всі підпольні організації через цілій час своїх існування боролися й боряться. I У. В. О. на протязі своєї діяльності попри всі злободневні справи звертає пильну увагу на це, щоб до її нутра не закралася ця гниль. Знаємо рівно, що провокація неконечно мусить загнізджуватися в нутрі, щоб стати для неї грізною. Вистарчить нераз, коли молоді члени, чи то в наслідок неосторожних висловів, чи то в припливі звіритися з чимось виходити перед найліпшим—на око—тваришем або знайомим постороннім чоловіком (бо й таке буває), чи в загонистій самопевності або самохвалії вискажуть якесь необачне слово а вже можна сподіватися що воно не міне вже уха дефензиви.

Коли ходить о послідні арешти знагоди Східних Торгів то з ходу поліційного слідства голі щонебудь твердити бож є відомо що сама поліція дуже часто послуговується методом поширювання вісток про провокацію, щоб таким робом нанести

— Вернись! кричить з розпукою та вітер розвиває її голос а в цю хвилину бачить, що Юрко нема біля неї.

— Вернись! кричить несамовито й будиться.

IV.

Минали дні й затирали вражіння сну. Лише два слова: «червоні півні», вжерлись у пам'ять і нагадували щось страшне, таємне, що підсвідомо гтє очі пережила.

Юрко міжтим не давав про себе й чутки.

Зате неслісся відусіль тривожні вісти. Якісь ватаги зявилися по селах, іздили на конях, в одніх одностроїх і козацьких шапках, при зброй, і явилися станиці жандармерії а навіть відділи війська. Говорили людям, що починається нова боротьба за волю. Рух починається по селах. Селян відкупували закопані кріси і скоростріли, чистили їх, ночами вправляли, дожидаючи дальших наказів.

Небо палало. Багряна заграва віщувала світанок...

Щось одначе сталося і замісце весняного сподіваного ранку, впали глибокі сніги. Могильним саваном сповили розбурхану країну, заморозили горячі поривання, хоч їх і не приспали. Невіршеннє питання нависло над білими нивами:

— Чому? Як довго дожидати?

*

Морозного, ясного вечера Зоня вертала до дому. Вже місяць працює як учителька «Захоронки» Рідної Школи. Дуже вдоволена своєю роботою. Раді тепер, що не дісталася державної служби. Бу-

ла силіла десь між мазурами й марнувала життя навчанням і виховуванням майбутніх ворогів сного народу. А так живе і працює між рідними. Почуває всім серцем, що її робота доцільна й корисна.

Має дітей від 3—6 літ. Спершу таке те дике було, залиш: не. Матері приносили дітей і йшли на роботу, а діти плакали й верещали на всі голоси. Але завоювали їх. Тепер плачуть, коли мами забирають їх до дому. Бавляться, співають про чорну рілю, засіяну кістками, про стрільчика, що йшов на війнонку й машерують гордо та прибивають маленькими ніжками «раз, два, три». А відходячи до дому моляться разом до небесної заступниці

... Де наші предки коали в ранах,
Не дай там жити дітям у кайданах.
Не дай в неволі нам пропадати,
Вкраїну вольну верни нам мати.

Матері, що приходять вечером по діточкам, моляться з ними разом а й Зоня сама почуває якесь дивне зворушення, коли дивиться на тих найменших, що з очима впіленими в святу ікону моляться за долю матері України.

Зоня радісно вертає домів, де мати дожидася з вечерою. Свідомість добре сповіщованого обов'язку наповнює серце гордістю.

— От, нехайби Юрко прийшов, подивився на моїх дітей.

Думка про Юрка нагадала їй, що вже дуже давно його не бачила. Що з ним спрівіталося?

Проходила саме попри «Академічний Дім».

Зступила та рішуче застукала до дверей Юркової кімнати.

— Увійті!

Назусгріч—збентежене обличчя одного з тих Юркових нерозлучних товаришів.

— Хочу бачитися з Юрком. Його нема?

— Нема. (Таким тоном, що Зоні ясно стає, що не хвилево його нема, але нема вже давно й либонь не буде).

— Де він? Скажіть мені. Ви мусите мені сказати. Товариш чогось мнеться і мамрить щось у роді «не знаю»,

— Чуєте: мусите все сказати.

*

Довге оповідання. Вриване й безладне.

— ...Ми пішли. Тріка... Під часливо виконали завдання. Вітер допоміг. Аж надто допоміг. Величезна заграва митю охопила цілу оселю. Все сталося так швидко, що ми чули за собою тріскіт вогню і бренкіт скла, що падало на землю. У селі счинився лемент і крик, а ми, серед метушн, рвали загумінками скільки сили в ногах й у руках. По дорозі хтось крикнув нам: стій. Та ми його кулаком у груди, звалили з ніг і далі. Іще півтора кілометра, небільше, остало до залізничного шляху, де ми маємо скочити до поїзду.

— Крик і тупіт за нами. За нами гнали. Бачили нас, бо ми бігли чистим полем.

Нам духу не ставало, у горлі висохло, а вони на конях.

— Заліжмо і стрілаймо—сказав хтось.

— Ні—на це Юрко—їх більше, побуть усіх тікайте. Кожний в іншу сторону. Вже.

Його наказ був такий рішучий, що ніхто не міг спротивитись. До надумання не було часу. Хвилинка застанови була нам сказала, що в Юрка щось іншого на думці. Почули наказ і митю розбіглись.

Я кинувся у річку, переплив на другий бік і найшов захист у знайомого селяниня. Мій товариш добіг до залізниці, потрапив якраз на поїзд і причепився.

— А Юрко?

— Я чув стріли та крики за собою, на тім місці, де ми розлучилися. Мені ясно стало, що Юрко не тікав, але залишився на місці, щоб ослонити нашу втечу. За мною ніхто не гнався. Я пристав на другому березі й довгий час наслухував. Стріли падали спершу густо, опісля щораз рідше. Юркові вичерпувалася муніція. Врешті його револьвер замовк.

— Зате ріс щораз більше крик і переходив у дикий рев скаженої юрби. Видко збігалось від очію щораз більше народу. Вогонь шалів так спішно, що не можна було й думати, щоб його одолити. Тому кицали даремне змагання і гнали сюди, на поле, щоб наситити приаймішне пімсту...

паніку вищі підпольної організації та по часті дикредитувати її престіж на зовні.

Годі поки що перерішувати справу в одну чи другу сторону, годі із скупих відомостей її до того баламутних витворити собі точний образ бо ми знаємо, що нераз уже через таке перехоплення нанесено неодному чоловікові шкоду на чести. Коли виявиться, що провокація мало дійсно місце й що в провокатор то тоді ми не підемо за радою і допомогою до цих панів, що «пишуть зі Львова» але самі цю справу полагодимо так як уже нераз полагоджували.

Розшибаються панове, в доносі над тим «новим гуртом молодих людей загнаних у тюрму» та згадавши про «поптальона... поштарку... поезути... питання» на що воно потрібне?

Не знаєте панове? А на що воно було потрібне тоді, коли ті, «що пишуть зі Львова» «сиділи в керівництві організації? Неважеко вам, пригадати собі не так то вирочім давні часи? Тоді не кревавилася ваша езуїтська душа, що «гурт молодих людей попадав у тюрму» «тоді не робили ви з цього приводу крику а навпаки вважали це

самозрозумілим наслідком при революційній роботі. Та ба! при кожній нагоді панове «що пишуть зі Львова» підкреслювали ви конечність такої роботи, конечність жертв, закликали навіть до «кровожерчості» (не пригадуєте собі?) а сьогодня нібіто спочуваючи, здивовано-злорадно питаете: «на що воно потрібно?»

Ми на це можемо відповісти, воно потрібно на це, щоб ми не стали—на вашу подобу людьми необмежених апетитів і виглядів з душою рабів; щоб очистити суспільну атмосферу від таких людей як ті «що пишуть зі Львова», які щодня дістають полічники й доброю міною задоволено говорять про національне достойнство, яке на вашу думку заключається в тому, щоб під кожним ворожим ударом у ваше лице подаватися взад й підкривати це все, де вас немає. Воно потрібне на це щоб ми не стали такими «героями» як Ви але справжніми революціонерами з душі, тіла й крові, не спекулянтами на біржі суспільних настроїв але невтомими робітниками, що жертвою, твердою працею мають промоцьвати шлях до остаточного визволення.

Боєвик і військо.

Загально панує думка, що головним завданням члена підпольної національно-революційної організації є **шиюдження** та **знищення** державної сили гнобителя. Забувається однак, що на тім завдання не кінчиться. Навпаки, «знищенні» є щойно початком того завдання і то, здебільшого легшою його частиною. Бо від тепер виринає необхідність творити **власну силу** (цивільну та вій-

ськову), так зорганізовану, щоб вона змогла оборонити щойно добуту волю проти наступів ворога із зовні та посилити авторитет національної держави також віднутрі.

Власне тут зачинаються перші практичні відмовідносини поміж «боєвиками-революціонерами» а «військом». Боєвик-революціонер, який при поможі саботажів, атентатів та інших способів під-

його на смерть. Ростріл завтра.

Вечером, коли продзвонив дзвінок на спочинок і тюрма стихла, проріз тиші неадлійний оклик:

— Слава борців!

А з усіх вікон відгомоном:

— Сла-а-ва!!

Остання почесть лицареві, останній привіт від товаришів...

Ніхто не міг спати. І він мабуть не спав. Здавалося, стояв перед нами з блідим, тихим лицем...

Тиша. Ніч. Безсердечний годинник на Бернардинськім костелі видзвонює безупину свої години.. Кожний удар—крок ближе до могил. А здалека—дбходить голос притишеної ходи.

Він ходить по своїй самітній келії... чи проходжується ключник?

Мій товариш устав і підійшов до стола. За світів свічку і став щось швидко-швидко писати. Я дивився довго на нього, врешті встав і тихо підходжу. Через плече бачу—дрібні рядки вірша. Палкі слова захоплення, а далі тихе прощання з ним.. Пам'ятаю останні слова:

«Працай! Імя Твое від нині
Стало для нас символом бою...

В людства оновленій годині
Слава і честь Тобі, Герою!...

Мрічний досвіток збудив нас стуком запяtkів, брякотом поліцайських шабель та розмовою півголосом на коридорі. За хвилину на долі застукотіли копита, заторхкотіли колеса...

Повезли.
Нерівна боротьба взяла свою жертву.

пальної боротьби підкопав ворожу силу та вкінці, скинув її—мусить безпосередньо після цього співпрацювати при організації **власних військових відділів**, що могли би своєю силою та формою захопити здобутки повстання-революції проти знову наступаючого ворога. Так само як боєвик-революціонер **перший** зачинає боротьбу, так рівно ж мусить він бути **першим**, який працює над утворенням **правильної армії**.

Про оправданість цього домагання можуть нас ясно пересвідчити ріжні історичні приклади, наявні з нашої власної історії. Упадок монархії у Росії в 1917. р. дав можливість українським національно-революційним силам, що досі вели підпольну акцію, піднятий отверту боротьбу за **державну незалежність України**. І хоч вони були в стані повалити московський режим і створити українську державну силу, все ж брали участь в **військовому об'єднанні** провідників, що вміли з українців, повертаючих з російської армії створити зараз сильне національне військо, мобілізувати запілля та охоронити державні кордони проти наступу російських більших та червоних лав.

Подібне положення було в 1918. р. у Східній Галичині. Вправді гурт запалених патріотів, молодих старшин-революціонерів, міг вивісти у Львові блакитно-жовтий прапор і тримати короткий час місто у своїх руках, однак бракувало дальших підготовок, власне зорганізовання на провінції більших військових відділів для негайнії помочі львівському фронту; а тільки тим способом можна булоб утримати здобуток революціонерів. Без фахового знання та співпраці **вистарчаючої кількості військово вишколених сил**, що могли б перевести мобілізацію, доставу матеріалів та амуніції, випрацювати суцільній план наступу чи оборони тощо, не можна було і при найбільшій пожертві одиницься осягнути успіхів проти переважаючого ворога.

Також інші народи опинились перед такою самою проблемою. Польські революціонери під проводом Пілсудського (П. О. В.) вели давно до війни правильні **військові курси**. Крім того члени П. О. В. («Польська Організація Войська») служили в австрійській, німецькій та російській арміях, щоби тим способом набути військового знання, яке вони викристили при вибуху світової війни для організації своїх легіонів, а потім і національної армії. Також більшевики мусіли вже в короткім часі пеорганізувати свої революційні маси в правильні

військові відділи. Однак і їм бракувало своїх «**пролетарських провідників**». Проблему провідників розвязав Троцький в цей спосіб: він притягнув давніх **вишколених царських старшин** а на їх боці поставив для контролю комісарів, отже партійців, які мали нагляд над фаховими розпорядками «**смежця**». Щойно, коли вишиклено вистарчаючу кількість «**червоних** старшин, зірвано з гою системою.

З тих прикладів бачимо, що кожний член У. В. О. мусить усвідомити собі свої даліші завдання. Не вистарчає тільки на підставі національної свідомості та волі до чину бути пробієвою частиною національно-визвольної боротьби, що кідає перші гранати. Кожний мусить здобути її та **військове знання**, що вмілив собі йому після вдатного переведення перевороту брати активну участь в організації нашої національної армії та бути в ній провідником.

Завдання революціонера-вояка після перевороту є дуже широкі, бо дебільного не поставили, всюди стрінеться він з найбільшими труднощами та мусить зачати працю просто з нічого. Чи буде він брати участь у вуличній боротьбі або стояти в окопах ново утвореного фронту, чи піде до запілля для переведення мобілізації або для зорганізування восьмого промислу, що має нам забезпечити запотребовання зброї, амуніції та воєнних матеріалів, всюди буде він мужем довірря, на когого інші будуть дивитись із запитом, тому всюди повинен він своїм почином та фаховими відомостями поривати всіх інших за собою.

А це фахове знання не дається в останній хвилині «імпровізувати». Ми не можемо, подібно як це було в рр. 1917-18, станути безрадно та вичікувати помочі від антанти, Вільсона чи навіть від Господа Бога.

Ми й називаемо себе також тому **військовою організацією**, щоби кожний член був свідомий того, що він мусить бути **вояком та провідником**. Коли кожний вже сьогодні усвідомить собі ті завдання, що чекають його в будуччині, та відповідно до того буде поступати, то майбутню нашу війну будемо вести в більшому успіхом, бо будемо розпоряджати великою кількістю людей, з яких кожний, поставленний на своє місце, буде знати, що має робити.

У наступнім році будемо друкувати статті про військові завдання боєвика (на фронті, в запіллі, у ворожій війську) та про інші його обов'язки, що чекатимуть його в перших днях після вибуху народного повстання.

Фінляндія.

X.

На спільній конференції, відбутої в Берліні дnia 26 січня 1915 р., між представниками Фінляндії **з одного**, а представниками німецького генерального штабу, військового й закордонного міністерства з другого боку, принято проект, на основі якого німці, в доказ «своєї симпатії до Фінляндії», забовязалися вишколити військо 200 фінляндців, а то на те, щоб — як сказано в протоколі — «познайомити фінляндців з німецькою культурою» і військовим духом, як також, щоб підготовити певний кадр людей, здібних, на випадок фінляндського повстання, стати на чолі підпільної військової акції». Як осідок курсу назначено мале містечко в Гольштайні, Льюкстедт. Керовником курсу назначено штабового старшину, учителями — одного старшину — піхотинця й одного сапера. Для важливіших предметів назначено крім цього одного стар-

шину генерального штабу сухопутних військ й одного морських сил. На випадок потреби учительський склад мав бути збільшений. На курсі мало відбуватись навчання з області піхоти й забезпечення про окопи, вмілій спосіб лінієння і зрывання залізничних шляхів і всяких інших об'єктів, як — пристаней, кораблів тощо, як рівноож про партізанський спосіб ведення війни, а вкінці, у невеликому обсягу, мали відбуватись практичні військові вправи. Курси мали тривати 4 тижні або й довше. Фінляндці зі свого боку зобов'язувались, як це сказано у протоколі, шанувати своїх учителів і повинуватись їх наказам, тимбльше, що учителі не мали над учасниками курсу ніякого права кари. Всякі проступки курсантів мали підпадати під юрисдикцію горожанських німецьких судів, по нормам, принятим у відношенні до чужинців. Курсанти тим самим не входили у склад німецької армії.

Засуджені.

Я бачив його один момент.

Крикнув хтось: «іде!» і ми похоплювались та повисли на решітці тісного тюремного вікна.

Невеличка постать, сірий одяг, чорне, буйне волосся і крейдяно-бліде лице мигнуло переді мною. Попереду ключник, позаду жандарм.

Серце в кожного з нас валило молотом, кожен мяз тримтів.

Так отце він.. Злочинець, що має впасті невдовзі з розторщеним черепом.. Герой, що не завагався віддати життя за свою ідею.. Дитина, що за нею маги товче головою об тюремну браму...

Ішов рівною ходою, тільки голову схилив чомусь у долину. Разило його сонце? Чи шукав своєї могили? Лице у нього було бліде та страшне своєм спокоєм. У нас рвалися нерви й кожне серце линуло до нього. Нам бажалося щось сказати йому, кликнути слово розради, дати йому відчуття, що він не сам, що гине серед товаришів... своїх.

Але ніхто не найшов слова. Нас онімив його спокій. Він був сильніший за нас усіх. Здавалося, коли побачив нас, всміхнувшись здивовано на наш страйковий, ніяковий вид і сказав!

— Заспокійтесь! Все в порядку. Все йде так як має йти.

Бліде обличча й наїжений штик давно пропали за вуглом а ми все чепіли на вікні впаливши чоло в решітку. Куди його повели? Переслухання? Конfrontація? Побачення з рідними?

Прийшов ключник і зігнав нас з вікна. . .

Вечером стало відомо: наглий суд засудив

Обовязуючий однострій був пластиунський. Ці всі застереження ставили німці тому, що, на їх думку, не було доцільно, згляду на можливість разконспіровання, заразже переодягати молодих людей у німецькі однострої. Провідником курсу назначив німецький генеральний штаб майора Максиміліана Баєра, що більшу частину свого життя і діяльності присвятив розвитку організації молоді, зокрема пластиунських.

Дня 25. лютого 1915. р. майор Баєр приняв перший транспорт молодих фінляндців, в числі 55 людей. Невеличке місто Льюкштедт мало великих бараки, побудовані ще для французьких полонених у роках 1870—71 й найбільшу в Німеччині площу для вправ та пригоже поземелля для практичних військових вправ.

Перші враження, що огорнули молодих курсантів, не були вайкрапші. Під час подорожі до Берліну вони не сміли говорити ні з посторонніми людьми ні навіть між собою. В Альтоні бля Гамбурга не багато бракувало, щоб ІХ, як підозрілих не арештовано. А тут у Льюкштедт зустріли знову казamatну атмосферу, суворість, з чим вони досі не мали змоги ні нагоди познайомитись. Попри строгу дисципліну царила тут ще й спартансько-військова невибагливість і простота. Сім годин денно вправ й одна година теоретичної науки, відпочинок на твердих леговищах, брак найменшої вигоди, а в додатку до цього прості й однотипні харчі—все те не мало нічого особливо приманливого. Згодом однак курсанти, освоївшись дещо з новим положенням, замінювали ці всі недостачі гумором.

У практичних вправах виявляли курсанти великі способності, особливо в цільному стрілянні й у витревалості під час довгих походів. У короткім часі число їх зросло до 170. Назначений 4 тижневий а відтак 6 тижневий час тривання курсу продовжено за предложення майора Баєра, а одночасно німецький генеральний штаб дозволив збільшити число учасників до тисячі.

Однак у далішім ході справ виринули ріжні ускладнення, які мали на цілі фінляндську справу в Німеччині поставити під знак запиту. Ці ускладнення були започатковані в кругах німецького міністерства війни невідомими чинниками, яким удається навіть добути наказ, силою якого курси мали бути припинені, а учасники розформовані. Цей підступний ворожий удар успів, в саму пору, спарадіжувавши шеф німецького генерального штабу, який доручив збільшити відділ до сили одного куріння. Однак ворожі затік не вдавали, з цим тільки варіант, що всі розгорілись у боротьбу, в якій проти себе станили—з одного боку шеф німецького генерального штабу, а з другого—міністр війни; цьому останньому вдалось навіть добути наказ із цісарської канцелярії дотично розв'язання курсу й розформування відділу.

На щастя керовник фінляндського бюро в Берліні розпоряджав широкими і впливовими звязками, особливо в кругах генералітету, завдяки чому вдалось ще й на цей раз вілсунуті небезпеку. Як вислід ріжніх старшин вийшов у міс. серпні 1915 р. цісарський наказ, на основі якого із курсантів мала бути створена окрема формaciя т.зв. «вишкільний відділ Льюкштедт», що в його складі не сміли входити німецькі горожане, однак який мав бути підпорядкований німецькій військовій команді. Ко-

мандною мовою мала бути німецька; однострій німецьких стрілців.

У часі, коли провідні фінляндські кола пореживали тижні й місяці великого нервового напруження, залежно від ходу справ, що вирішувались у кабінетах німецьких офіційних чинників, — курсанти, несвідомі цих труднощів, всеціло жертвувались інтенсивному вишкові й чекали нетерпільче моменту виходу на поле бою.

Вже небавом приступлено до поширення діяльності військових курсів, і зі зростом військової сили, що в короткім часі досягла 1500 людей, залунав у цілій Фінляндії клич: «геть з Росією!» У парі з цим стало ясно, що військової акції не можна буде відмежати довго в конспірації; курсанти рекрутувались із родин, повязаних із собою спорідненням так, що справа новобранців, передавана конспіративно з уст до уст, стала згодом прилюдною тайною; однак мимо того довший час була вона затяяна перед російською жандармерією. Але прийшла й ця хвиля, що жандарми попали на сліди. Начались арешти, заслання. Це вправді на деякий час припинило інтенсивну роботу, не відбравши однак фінляндцям розм'ху. Щоби вможливити нелегальній перехід кордону, створено цілий ряд перехідних місць до Швеції. Що більше, фінляндці не вагалися навіть і зі зброєю в руках виборювати собі вільний перехід через кордон. Не легке завдання мало фінляндське жіночтво, що, згуртувавши в окрему організацію, взяло на себе обов'язок забезпечувати новобранців необхідними для вояків родами олягу, біля тощо.

Так прийшов рік 1916. З весною цього року наказано фінляндському курінню, як пруському баталіонові стрільців ч. 27, відійти на східний фронт. Від цеї хвили починається для молодих фінляндців нове життя. Курінь успів навіть відзначитись у кількох дрібних перепалках і, згодом, визначене йому відтинок близче побережжя біля ріжніого заливу. Однак позиційна боротьба своєю однотононістю впливала на них пригноблююче. Вони хотіли боротись за визволення батьківщини на рідній землі, а до того, що їм тепер казали робити, не розгласили їх душа. До викликання цих настроїв немало причинувались ріжні вістки про те немовби Німеччина мала намір заключити окремий договір із Росією, то знову—що в краю змінились настрої на некористь визвольної акції так, що навіть їх—стрільців—вважають там авантюристами, або, що Німеччина втратила своє зацікавлення до фінляндської справи, яка вже більше не покривається з її цілями.

Зрозуміли це провідні мужі й добули наказ, яким стягнено стрільців з фронту. Недовго однак сиділи вони спокійно. Курінем почали перекидати з одного відтинку на другий, всупереч постанові, яка говорила, що стрілецький курінь може бути вживий щойно тоді, коли разом із втратами, які він може мати, звязана буде й військово-політична користь для Фінляндії.

У такім положенні наспіла вістка про безрезультатну російську революцію (1917)! Стрільці відчули що опе надійшов давно ними очіканий момент. І в час, коли вони леліяли ріжні пляни, звязані з воєю і незадежністю Фінляндії, прийшов наказ німецького командування розформувати курінь. Тільки завляки енергійній інтервенції німецького сотника Авсфельда й ще декількох німецьких стар-

шин вдалось стимати виконання цього наказу. Командантом баталіону назначено на превелику радість стрільців—Авсфельда, що тішився загальною симпатією і пошаною серед стрільців.

У міжчасі поширилося плакт курсу. Фінляндських стрілецьких старшин підготовлювано до

служби в генеральному штабі, а поважну частину стрільців вишколювано до служби сотених і курінних командантів.

Дня 13. лютого 1918. р. розвізано формацию 27. пруського баталіону й курінь поступив на службу фінляндського народу.

На адресу української преси.

Після кожного вчинку У. В. О. (атентат, саботаж, експропріація тощо) польська поліція виарештовує на право й на ліво кого що стало. З одного боку вона сподіється, що між такими арештованими найдуться правдиві виновники, а з другого боку хоче тим способом показати перед своїми наставниками та перед польською суспільністю свою «спрингестосць». Тоді то завсіди польська преса є переважною сенсаційними ревеляціями про арештовання «членів У. В. О.», про зловлення «правдивих виновників» здушення «злочинної діяльності саботажистів», ліквідацію У. В. О. тощо. **У. В. О. із засади не простує тих тверджень**, просто тому, що це було відкриванням ляхам своїх карт, от так, якби напр. говорено: не туди, панове, дорога, але сюди до нас; щукайте тільки по тих слідах, а напевно **нас всіх** найдете.

Поведінка У. В. О. є вповні зрозуміла. Та не є зрозумілою поведінка української преси. Місто обмежиться до коротких інформацій, що арештовано таких то а таких, **українська преса передруковує сенсаційні і здебільшого брехливі відомості польської преси**. Тим тільки викликує вона зайві балашки, невдоволення тощо, у тім часі, коли У. В. О. є здана на **примусову й конечну мовчанку**.

Подібне було й з останніми арештами у звязку зі замахами на «Вісімнадцять Таргі». Поліція перевела масові арешти, при чим про всіх арештованих польська преса подавала найдивачніші ревеляції. Ті ревеляції реєстрували українська краєва преса, а за нею ріжні українські часописи в Америці та в Канаді. Міжтим більшість арештованих вже небавом вийшла на волю.

Що більше, поліція зачала розпускати вістки, що між арештованими находитися провокатор, а на вітві, що провокатор сидить в організації, бажаючи

відповідальности за приналежність до тайного пластвового товариства.

15.XII. прийшло знову у Волоскій церкві до бійки між українськими студентами й московілами. У звязку з тим арештовано студ. П. Рака, Д. Новосада, В. Колодія та робітника В. Чермака.

— У Шляхтинцях, пов. Тернопіль, ляхи знищили таблицю на високім дубовім хресті, розсунули могилу цілі хрестом та порозкидали вінки і квіти, а українців, що відновили хрест, покарано.

— 17. Х. арештовано в Комарні І. Рудовича та М. Пеленського. Арештованих заразом міщен I. Мусякевича, В. Іваска та І. Грошевського, випущено на волю.

20. Х. У Кінчаках, пов. Станиславів, арештовано на вічу 24 громадян з Горожанки та З. з Кінчаків.

22. Х. У Галичи арештовано Ів. Корчинського й переведено ревізію у Др. Меркуна.

— 22. Х. Арештовано в Коломії уч. гімн. Никифорчина, а 18 інших учеників потягнано до

Хроніка.

Пожежі, напади, бійки. У листопаді повсталі дальні пожежі на фільварку в Гонятичах, пов. Львів, як рівно ж у державних лісах у Винниках. Польська преса твердить, що це діло У. В. О. Ця ж преса твердить, що рівно ж ділом У. В. О. є напад на польську стежу під Білою Підляською та стрілянина до польського літака.

— У Шляхтинцях, пов. Тернопіль, ляхи знищили таблицю на високім дубовім хресті, розсунули могилу цілі хрестом та порозкидали вінки і квіти, а українців, що відновили хрест, покарано.

— 17. Х. арештовано в Комарні І. Рудовича та М. Пеленського. Арештованих заразом міщен I. Мусякевича, В. Іваска та І. Грошевського, випущено на волю.

20. Х. У Кінчаках, пов. Станиславів, арештовано на вічу 24 громадян з Горожанки та З. з Кінчаків.

22. Х. У Галичи арештовано Ів. Корчинського й переведено ревізію у Др. Меркуна.

— 22. Х. Арештовано в Коломії уч. гімн. Никифорчина, а 18 інших учеників потягнано до

судові розправи. Ляцький суд судив 26 хлоніц з Гайв Великих за приналежність до нелегаль-

ного арештованого залишили передусім від його зізнань.

ного «Пласту» (§ 285—287), та з них засудив В. Яцишина й Я. Дулака на 3 міс. арешту зі завіщанням кари на 3 роки, а 21 по 1 міс. арешту зі завіщанням на 3 роки. Ззвільнено.

Того ж дня окружний суд у Тернополі засудив п. А. Конрадову на 14 днів арешту (або 200 злп. кари) за організовання помочі арештованим учням української гімназії, між якими був і її син. Попередтим староство покарало в адміністраційній дорозі 5 учениць укр. гімназії, 3 учеників і 5 абсолювентів за «демонстраційне ненесення харчів» для арештованих товаришів.

До заокеанських українців.

За кілька днів святкуватимете свято Різдва Христового.

Рідною піснею-колядою величатимете Того, що повів людство новими шляхами життя.

При золотім сяїві прибаної ялинки стискатимете собі дружньо руки і складатимете собі взаємні святочні побажання.

Серед того радісного різдвяного настрою Ви хоч на хвилину завернете думкою під закутані снігом низькі стріхи Вашого Рідного Краю і згадаєте тих, які там святкують празник Різдва.

У день світлого Празника Христового розкажте п'ял міністрам ;

З українського життя в Америці.

Заложення чергового Відділу У. В. О. Чисельна й незвичайно свідома українська кольонія в Ансонії вирінила заснувати в себе кадровий Відділ У. В. О., заявляючи цим свою охоту пристигти з поміччю революційному рухові на українських землях. Мимо шаленої агітації місцевих більшевизуючих елементів Відділ таки засновано. Активні одиниці Ансонії, які ввійшли до Відділу дають запоруку його здорового розвитку.

Врати-Боєвики У. В. О.!

Еміграція наша немов зі сну пробуджується. То тут то там находитесь в часописах більше ніж давніше радісних вістей про жертви на допомогу УВО. Творяться Комітети й цілі організації для несения помочі підпольній роботі рідних Боєвиків. Провід таких Комітетів беруть щирі патроти і свідомі громадяне, що добровільно накладають на себе обовязки бити в дзвін тривоги іти хата від хати в найтемніші заулки еміграції та нести гасло допомоги УВО. Передусім годиться згадати, що тут ведуть перед б. Стрільці, які заїхали в Америку, і Січовики народних «Січей». Іх рух видно по всіх більших містах як Шікаго, Дітройт, Клівланд, Філадельфія, Нью-Йорк й ін. Наприклад в Шікаго всі члени Народної «Січі» ім. К. Трильовського стали членами допомоги УВО. і навіть

«Сурми» наш поневолений Нарід. Дійсно, У.В.О. це є той живчик, який гартує тисячі молодих наших борців, що напевно в Короткім часі стануть сильним авангардом Самостійної Соборної України. Серце мое вже давно є при прапорі У. В. О. й воно остане вірне тому прапорові навіки.

Прошу вислати мені книжку про У. В. О. Належне вирівнаю по одержанні книжки.

Зі щирим привітом Гриць Н.

Дорогі Брати! Якож радість нині для мене. Мені нині весело. Я залишив все і святкую. Я одержав нині ясний промінь «Сурми» і читаю її з таким захопленням, наче я повернувся до рідного Краю і розмовляв з моїми Братами, котрі тепер караються в ярмі окупантів. Дорогі, цей промінь «Сурми» ущаливив мене, емігранта, скитаючогося на чужині. Він розігнав весь гнітучий тягар, що панував у моїм серці. Нині я богатий і щасливий, бо в мене напи дорогий часопись, котрий завжди дасть мені вістку про життя Братів і рідний Край, що твердо стоїть і не подається під ударами окупантів. Тому я від серця вдячний Вам, що Ви надіслали мені дорогу «Сурму». Покищо посилаю десять доларів, бо щойно недавно прибув я до Канади, саме минає два місяці.

Зі щирим серцем Гриць.

Основання „Першого Відділу У. В. О.“ в Америці.

Огрумуємо з Америки радісну вістку, що в Асторії оснувався «Перший Відділ У. В. О.» який поставив собі за ціль постійну й активну підгримку революційного руху на українських землях, що розвивається під проводом Української Військової Організації. Відділ має під теперішню пору 28 членів.

і ту дальшу борбу провадить тепер УВО, якій всі українські емігранти мусять дати відповідну поміч.

Концертові точки виконали: Українська Молодечна Музика під проводом п. Василя Леська, хор «Бандурист» від Української Православної церкви під проводом п. І. Тремблюка і діточий хор української школи під проводом о. Хомицького.

Не від річи буде подати до відома поступок одного гетьманця Івана Войціцького. Ми хотіли урядити святе спільно з цілою українською кольонією в Клівленд, однак нам не вдалося, бо гетьманці на це не згодились. Також вкінці вирішили ми святкувати самі з тими товариствами, що з нами

симпатизують. На свято видрукували ми летючки і в неділю 3. листопада, себто в день самого свята післали одного старшого чоловіка І. Мілянича, щоби роздав ті летючки поміж людей. І хоч в летючці не було жадної агітації, ака ображувалаб переконання гетьманців, згаданий вище Войціцький вирвав летючки чоловікові з рук і подер. Подаю цей факт на те, щоби Команда УВО і ширше українське громадянство знало, якими патріотами є гетьманці і як дорогим для них є спомин повстання Української Самостійної Держави.

М. Левицький, Клівленд, О.

Оповістка.

На Боеvий Фонд У. В. О. зложив на смертній постелі о. шамбелян Степан Городецький, пашох у Вербілівцях біля Рогатина 100.— дол. Перед цим Великим Сином Західно-Української Землі та перед його губоко патріотичним вчинком склонюємо наші голови й доложимо всіх зусиль, щоби сповнivсь його останній заповіт.

У Канаді зложили на Боеvий Фонд: Український Червоний Хрест, Вінніпег: 400.— дол.; Комітет Допомоги Політичним Вязням, 600.— дол.; п. С. Н., Вінніпег: 20.— дол.; п. Л., Едмонтон: 30.— дол.; п. С., Саскатун: 30.— дол.

У Спол. Державах зложили: Український Народний Союз у Джерзи Сіти Н. Дж. на підставі рішення останньої Конвенції 750.— дол. **Обєднання Українських Організацій** в Америці у Філадельфії, Па. 125.— дол., на які зложились слідуючі дрібні пожертвви: Асторія Н. Й. Члени «Першого Відділу У. В. О.»: Д. Б. 27.— дол., М. З. 17.—, П. З. 14.—, Д. С. 10.—, В. Ч. 8.—, М. Г. 6,50, С. К. 6.—, І. Д. 4.—, І. К. 3.—, С. М. 2.—, І. З. 2.—, А. К. 1,50, М. Д. 1.—, Ю. І. 1.—. Разом 103.— дол. **Клівленд, О.** Збірка п. Н. Задерецького на хрестинах у п. Г. і К. Сушків: по 1 дол. М. Гумніцький, М. Клісчинський, М. Когут, Г. Сушко, Н. Сенчишин, О. Задерецький, В. Корда і Т. Кальмук; по 0,50 дол.: І. Демкович, М. Гавриляк, Гр. Степанік і И. Бовт; по 0,25: М. Клибанська і А. Іваночко. Разом 10,50 дол. Збірка п. І. Мілянича серед гостей п. П. Чайки: І. Мілянич і І. Бдзіль по 2.— дол.; П. Чайка, Д. Базар, П. Антошків, А. Іваночко по 1 дол. Разом 8.— дол. **Манчестер, Н. Г.** Збірка п. П. Кухара серед гостей у п. В. Медведя: В. Медвідь, Н. Борса, П. Кухар і М. Медвідь по 1 дол., разом 4.— дол.

Дрібні пожертвви на Боеvий Фонд У. В. О. переслані до «Обєднання» в міс. червень, липень і серпень: п. р.: **Верчестер, Масс.**: Йосиф Зазуляк: 3.— дол. **Теймс, В. І.** Магун: 10.— дол. **Дітройт, Міш.** П. Лобур: 2.— дол. **Вунсакет, Р. Л.** Комітет Допомоги Рідному Краєві: 7,80 дол. Василь Мацељюх: 1.— дол. **Клівленд, О.** Антін Когут і п. Біць по 1.— дол. **Брічпорт, Конн.** Українська Громада (П. Слівінський) 30.— дол. **Кіс Ронс, Па** П. Левицький: 2.— дол. і В. Павліш: 2.— дол.

На Боеvий Фонд У. В. О. зложили: **Обєднання Українських Організацій** в Америці (жовтень) 100.— amer. долярів. **Збірка** п. Л. Білика при розпродажі листівок Атаманчука й Вербицького 30.— дол., на яку зложили: Я. Бойко 2.— дол.; по одному доларові: Л. Білик, С. Простий, В. Седляр, С. Кацмар, Т. Мусій, Л. Боднар, Д. Войтишин, В. Маркович, Й. Стельмах, І. Чайковський, Г. Голіда, І. Курчац, І. Кульчицький, С. Геник, М. Бабій; по 50 центів: М. Голодник, М. Гула, П. Заплітник, М. Дідик, М. Чубка, М. Боднар, Й. Цимбринський і дрібні датки на суму 9,50 дол. Друга збірка: о. М. Кашуба В. Лацицин, Н. Стаків, В. Глухий, Й. Морозовський, Н. Кріл і Д. Войтишин по 1 дол.; І. Іванчук 75 центів; по 50 центів: о. С. Побуцький, П. Гручиковський, В. Трукачич, Г. Голіда, І. Мельник, О. Курочки, Й. Годяк, Л. Осадчук, Ю. Цимбринський, В. Холявій і В. Шалайко; по 25 центів: І. Шадінський, В. Яремчук, П. Кухта, П. Когут, М. Миськів. П. Диміян і М. Кривий. Обі збірки переслав Коллектор до Стріл. Громади. **Збірка** п. Ф. Ш. в Ліежі: по 5 белы. фр. зложили: В. Моклович, О. Седнів, Билина І, Билина П. Макар, Т. В., Д! Сацюк, Ю. Петренко і П-і В. Б., І. Боднар 3.— б. фр., Сороківський Юрко і Фантазія по 2,50 б. фр., Галичан і Безіменний по 2.— б. фр., Феш 2,90 б. фр., М. З 1,25 б. фр.; Ю. Петренко, Б. С., Т. А. і Безіменний по 1,20 б. фр.; М. Євчук 1.— б. фр. Разом 66,95 б. фр. Збірка В. Мокловича з листопадового свята в Ліежі 160.— б. фр.

На Пресовий Фонд У. В. О. зібрали **Укр. Стрілецька Громада, Едмонтон** 15.— дол., на що зложились датки: Т. Мудрого, І. Ронського, Г. Машталлера, М. Баваса і М. Степіка. Л. Білик 1 дол.

На Боеvий Фонд У. В. О. зложили: **Комітет Листопадового Свята в Шикаго**: 500.— дол. **Ред. Хандога** 30.— дол., на що зложились такі пожертвви: збірка І. Гульки 6.— дол., збірка серед гостей в домі д. Н. Маланяна 16,50 дол., збірка Стріл. Гуртка в Нордгемpton 6.— дол. і **Натерина Качмар** 2.— дол. Разом 30,50 дол., з чого кошти пересилки 0,50 дол.

Всім Жертводавцям складаємо щиру подяку.

„Читачам „Сурми“, тим що на волі й тим що у тюремах, засилаємо бажання „Щасливих Свят“.